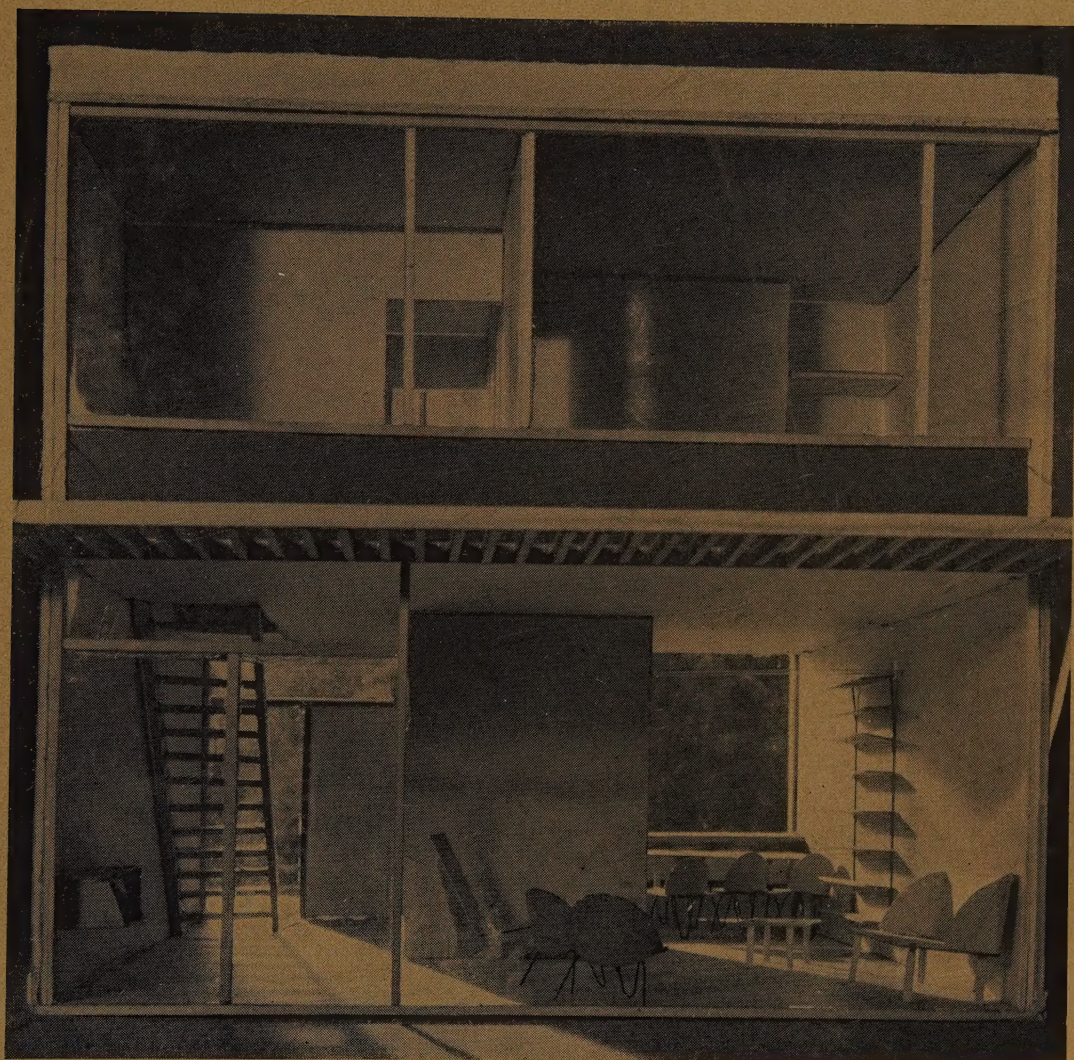

2-3

56. årgang
Feb.-marts 1954

KUNSTAKADEMIETS BYGNINGSSKOLE 200 ÅR

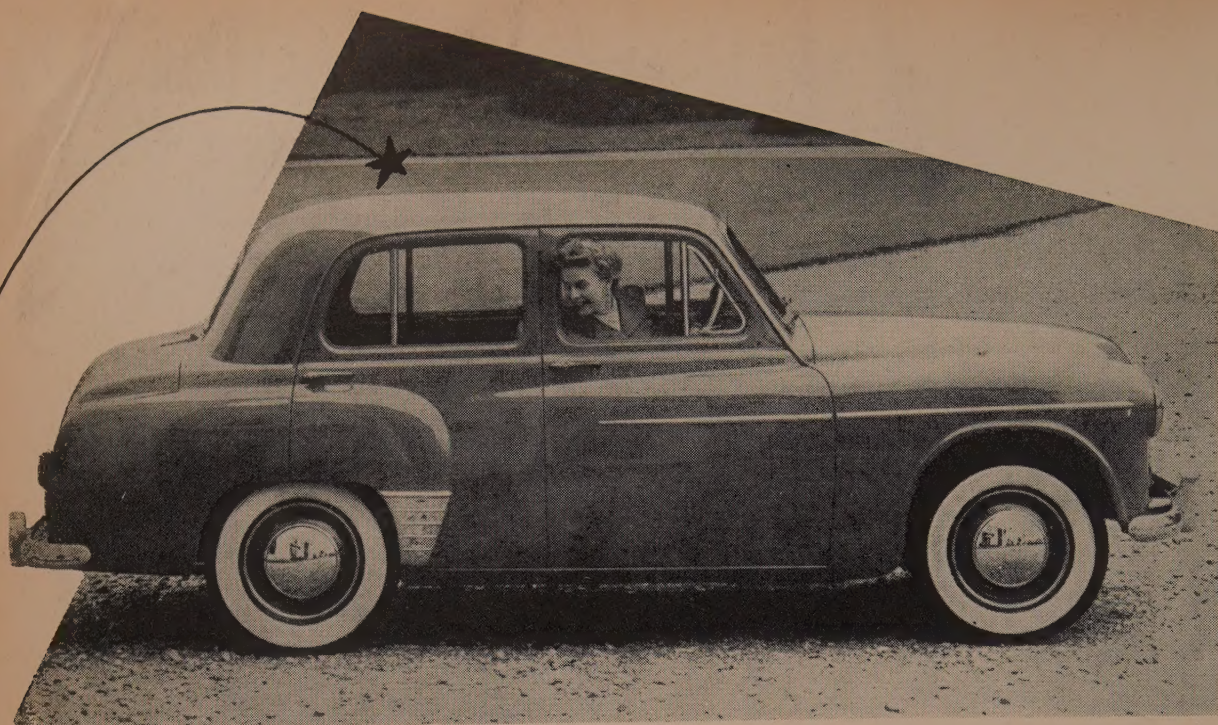

ARKITEKTEN

TIDSSKRIFT FOR ARKITEKTUR OG DEKORATIV KUNST

MÅNEDSHÆFTE

4-Dørs Saloon

Karosseriets harmoniske linier er rammen om et rummeligt og smagfuldt indre med dejlig god plads til passagererne. Den ny Hillman er behagelig at tage plads i ... og lige så behagelig at køre!

Station Car

Den har alle personvognens fordele ... og er samtidig praktisk, når det gælder om at transportere store ting, materialer etc. Hvis De ønsker Dem en ferievogn, så kan De ikke finde nogen bedre.

STATION CAR

HILLMAN

1954 modeller

BRITISH MOTORS

Autoriserede **BRITMO** forhandlere
overalt

ARKITEKTEN

Skrift for arkitektur og dekorativ kunst
Redaktør: Arkitekt Jens Møllerup (ansv. efter
ansvarstaleloven).

af redaktionsudvalget: Arkitekt Willy
Møllerup.

Redaktionsudvalg: Arkitekterne Hans Henning
Møllerup, Henning Meyer, Viggo Møller-
up, Erik Nilsson og Johan Pedersen.

Arkitekten udsendes i to udgaver, dels et
månedshæfte hver fredag og dels 12
årlige månedshæfter årligt.

Abonnementprisen for begge hæfter tilsammen
kr. 15,00 pr. kvartal, ugehæftet alene
kr. 5,00, månedshæftet alene 9,00 kr.

Engrospris: Ugehæftet 1,00 kr., måneds-
hæftet 3,00 kr.

Ansvarshæfter: Bertel Barnholdt.

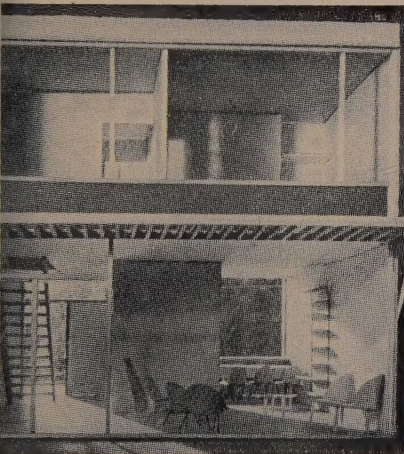
Abonnement- og abonnementssekspedition: Bredgade
København K, Minerva 1290*.

Abonnementsekretærer: Ruth Stilling (tekst),
Erik Andersen (annoncer).

Abonnementens adresse: Bredgade 66, København
K, Minerva 1290*.

NEDSHÆFTE 2-3, 1954

INDHOLD:

72 (09)

Flottenborg og den botaniske have. Et
billede til portikkens og bygningernes histo-
rie. Af Bredo L. Grandjean.

Ark. mdhft. årg. 56, 1954, s. 17.

378.97

Det kongelige akademis bygningsskole 200 år.
Eksempler på elevarbejder.

Ark. mdhft. årg. 56, 1954, s. 31.

Referatkort

Referatkortene til månedshæfterne vil i den
komende årgang blive trykt i hvert hæfte,
og deres placering på annoncesiderne
vil blive draget omsorg for at de lettere
kan klippes ud af hæftet end tilfældet har
været ved den hidtidige placering. Referatkor-
t til dette hæfte findes på annonceside 44.

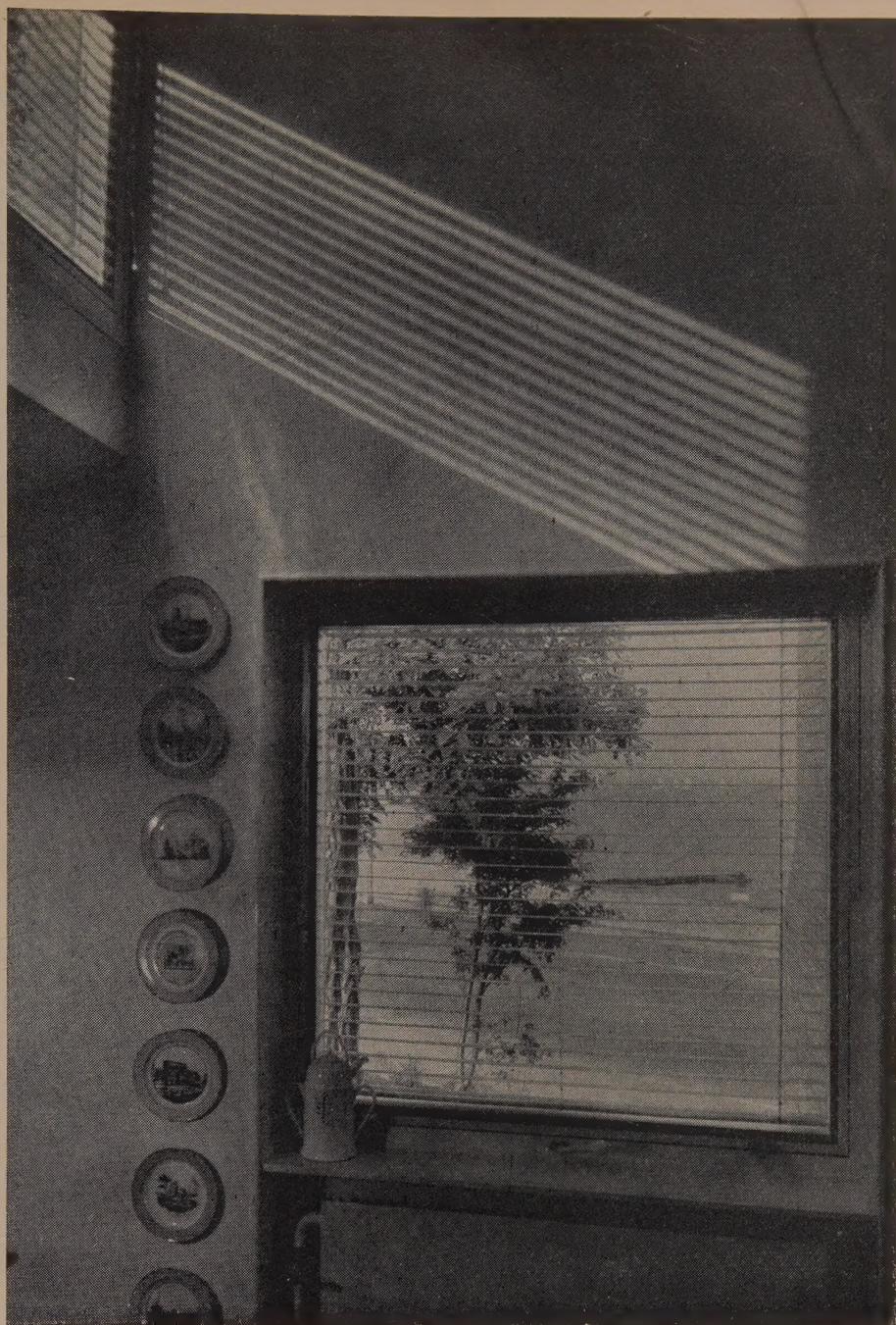
annoncer:

Alle annoncer i Arkitekten's uge- og må-
nedshæfte betyder, at annoncøren udstiller
i byggecentrum.

ARKITEKTENS FORLAG

Bredgade 66, Kbh. K, Minerva 1290*. Fg. forlagsleder:
Erik Møllerup (sekretær i forlagets bestyrelse).

Med dette hæfte følger indlæg fra:
Tapetfabriken Scandia, Glostrup

Interiør med PERSPEKTIVA vindue
fra rækkehusbebyggelsen Søholm

Arkitekt M.A.A. Arne Jacobsen

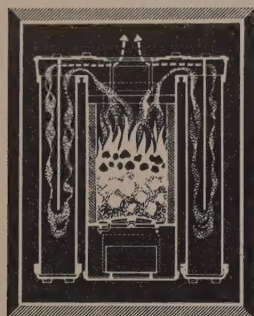
A/s PERSPEKTIVA

VESTERBROGADE 18

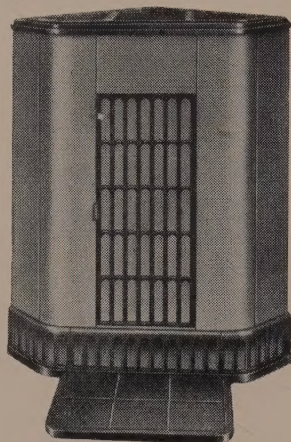
KØBENHAVN V

En rundtrækkamin med stor varmeevne

Kamin nr. 1816 er en smuk og stærk kamin – en usædvanlig god varmegiver, som med få minutters daglig pasning brænder upåklageligt døgnet rundt.

Det specielle rundtræk-system giver stor varmeydelse, og begge sider af kaminen bliver lige stærkt opvarmede, så sprængninger på grund af skæv belastning undgås.

Kamin 1816

English Summary

Arkitekten's Publications: Weekly Edition (Friday) and Monthly Edition (12 illustrated issues a year).

The annual subscription rate for Weekly Edition: D. Kr. 30.

The annual subscription rate for Monthly Edition: D. Kr. 36.

Combined subscription to both editions: D. Kr. 60,00.

Subscription and editorial offices: Bredgade 66, Copenhagen

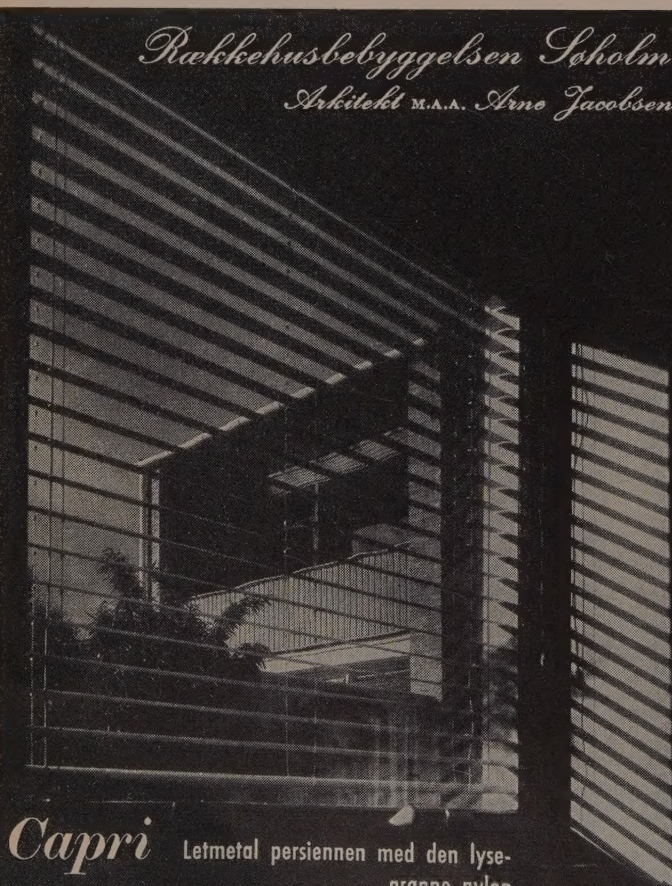
Architects in Denmark receive their training at school of architecture of the Royal Danish Academy of Fine Arts. This school has existed for more than 200 years. The reason for celebrating its two hundred years anniversary in 1954 is that King Frederik the Fifth gave the school its final charter of foundation at the inauguration ceremony of the 31st of March 1754. The academy of arts has through all the years been located in the castle of Charlottenborg, King's New Square, Copenhagen, and this issue of *Arkitekten*, which appears on the occasion of the anniversary, opens, therefore, with an article on the history of the building, written by the art-historian Brede L. Grandjean.

Charlottenborg consists of three wings of equal height, the space between the two lateral wings being closed by a lower east wing. This latter wing is divided into three pavilions with independent roofs, the dignity of the center one being emphasized by its prominent construction with domed roof. The ground floor was originally formed as a triple arcade. The author, in his article, throws a light on the history of this building but he also treats the other buildings. The east wing with the domed hall and the arcade, has, in the course of time, undergone various changes. During certain periods, all the rooms were closed, and used as studios for, amongst others, the sculptor Saly. At other times it has been used as a store-house, through passage to the professors' living quarters. The laying out of the Botanical garden has also had some influence on the forming of the arcade. At the end of the last century, the portico was given the form which it was supposed to have had originally, and somewhat later, the archways facing Charlottenborg courtyard were opened. The author expresses the wish that the last two archways, facing the exhibition courtyard, will also be opened, so that the whole arcade would once again have its original form.

In order to give an impression of the all-round education which is characteristic for the academy, the work of different pupils in the later years is described. Some short details of the preliminary work on building, which is done during first years, are shown, after which comes a series of drawings and photographs of more or less important building problems, furniture, sketches from educational trips, and other problems, solved by the students. The problems show that the school is not biased on the question of style; one aims at developing the students' qualities and possibilities, without forcing a definite form on them.

(Teksten fortsættes på omstøende side)

Rækkehusbebyggelsen Scholm.
Arkitekt M.A.A. Arno Jacobsen

Capri

Letmetal persiennen med den lysegrønne nylon

SKANDINAVISK PERSIENNEFABRIK

Svanemøllevej 104 . HELLERUP . Telefon HELrup 7632

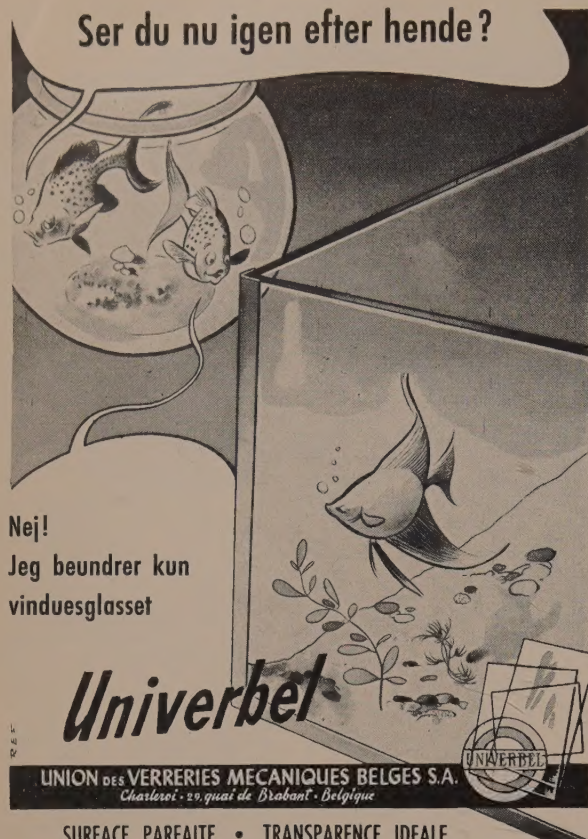

*Hotel d'Angleterre, arkitekter J. L. Müller og B. Weinreich.
Franske gobeliner, møbel- og tæppestof leveret af L. F. Foght.*

Ser du nu igen efter hende?

UNION DES VERRERIES MECANIQUES BELGES S.A.
Charleroi - 29, quai de Brabant - Belgique

SURFACE PARFAITE • TRANSPARENCE IDEALE

UNIVERBEL VINDUESGLAS!

KENDT FOR DETS KLARE OG SKINNENDE KVALITET,

OG FULDSTÆNDIG PLANE OVERFLADE PÅ BEGGE SIDER

TYKKELSER INDIL 16 m/m

UNION DES VERRERIES MECANIQUES BELGES S.A.

29. Quai de Brabant . CHARLEROI (BELGIUM)

Samtaler med Mies van der Rohe

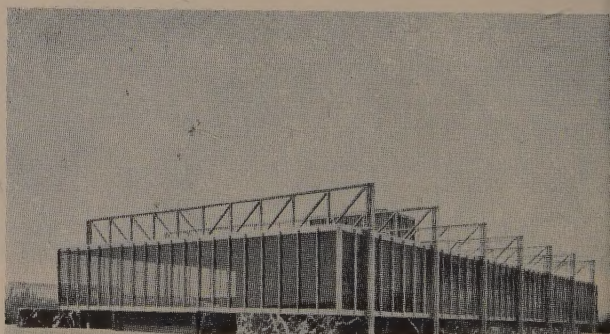
I det norske *Byggekunst* nr. 7/1953 fandtes et interessant interview som vi tillader os at gengive i det følgende. I samme hæfte fandtes et par billeder af Arts and Architecture-bygningen og Mannheim-operaen. Endvidere kan vi henvise til *L'architecture d'aujourd'hui*, hvor der også var gengivet en del nyere bygninger af Mies van der Rohe.

Mies van der Rohe har ord på seg for å være fåmælt og vanskelig å snakke med. Han har aldri forfektet sine idéer i skrift og tale slik som Le Corbusier, Wright eller Gropius, og det er først i de senere år at han har publisert bygninger som har gjort navnet hans alminnelig kjent. Men mennesket bak disse arbeidene er forblitt like ukjent som før. Som en slaverstatning har en forsøkt å konstruere seg et bilde av ham. Motstanderne av arkitekturen hans har funnet ut at han må være kald og ufølsom, en formalist og logiker som gjør bygningene til hard geometri. Tilhengerne har sett ham som en fjern og utnærmelig gud, som etter dyp tenkning forteller sin undersatter Sannheten, – i form av korte aforismer i arkitekturtidsskriftene. Disse aforismene har en slammystisk poesi som får en til å tenke på den tyske middelaldermystikeren Meister Eckhart.

Tross tilbakeholdenheten har Mies oppnådd en vel så stor offisiell anseelse som sine medpionerer. Kanskje det skyldes hans krav på høyeste kvalitet i planlegging og utførelse. I en Mies-bygning vet en at hver liten ting er nøye gjennomtenkt, en har likesom ikke noe annet angrepspunkt overfor ham enn å si at bygningene virker kalde og ufølsomme. Et typisk tegn på Mies' anseelse var at han høsten 1952 ble innbudt som eneste utlending til å konkurrere om nytt operahus i Mannheim, sammen med de ledende arkitekter i etterkrigstidens Tyskland.

En blir unektelig spent på å treffe denne mannen og ikke så lite nervøs ved tanken på hva en skal for å få i gang en samtale. Litt hjelper det jo å høre at han er tødd merkelig opp det siste året, kanskje på grunn av alle oppdragene som strømmer på. Kontoret hans i Chicago er fylt av modeller i alle målestokker. Delikate oversiktsmodeller og store detaljer i 1/1 av enkelte hjørner og forbindelser. I tegnesalene på I.I.T.-skolen, hvor han leder arkitektavdelingen, ser det likedan ut. Elevene arbeider med lodd og bolt og baufil og setter sammen de mest delikate skjeletter. Alt er lagt an på å bygge istedet for tegne „papirarkitektur“. Modellen er hovedsakelig og tegningene rent tekniske hjelpemidler for byggingen. I.I.T.-skolen er under stadig utbygging med Mies som arkitekt, så elevene får full byggepraksis i skoletiden. Midt i tegnesalen troner den enorme modellen av den nye „Arts- and Architecture“-bygningen for skolen.

(Teksten fortsættes på omstøende side)

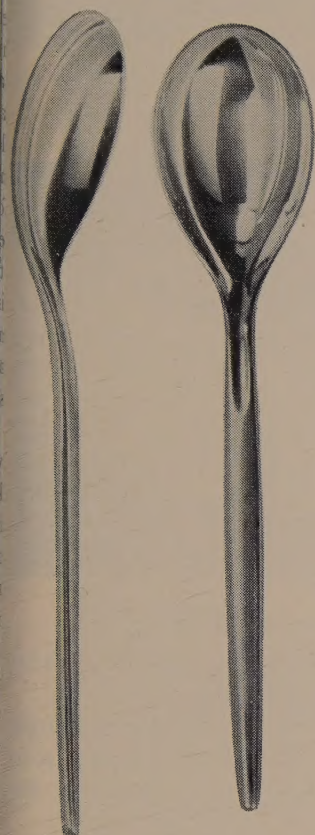

Mies van der Rohe: Mannheimer-operaen. Modelfoto. Dette andre arbeider er blevet nøje kopieret af Mies van der Rohes epigoner.

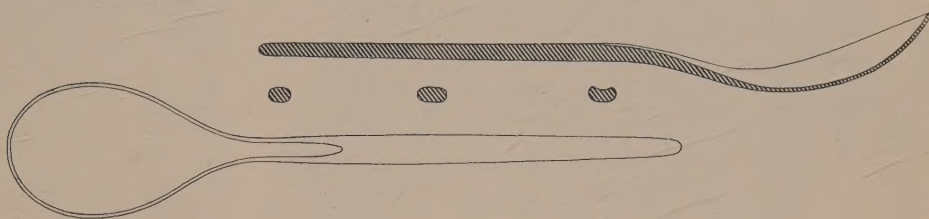

DET NYE BESTIK TEGNET AF OLE HAGEN

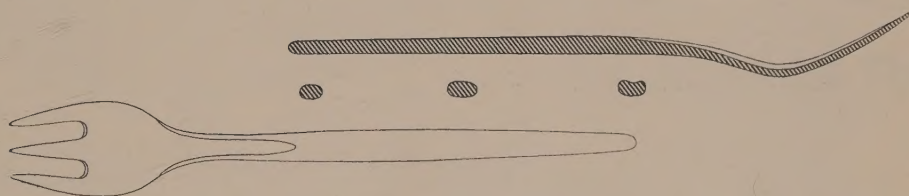
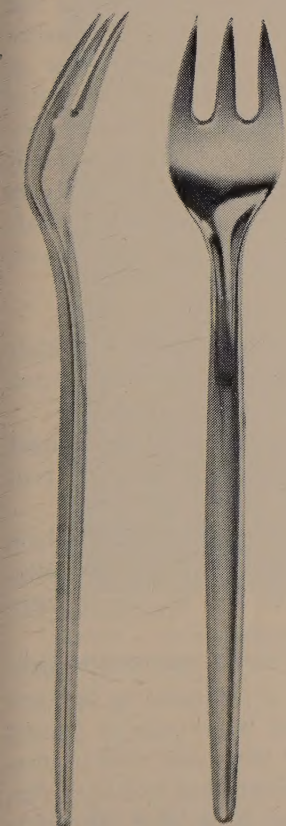
Overgangen mellem skeens laf og skaft er formet som en hulkehl, det giver stor modstandsevne mod bøjning, uden at forøge vægten på dette for balancen følsomme sted.

Laffet er ovalt, ikke for dybt, og af slidmæssige grunde forstærket fortil.

Gafflen er bred og kort – i funktion en ske/gaffel. Ydergrenene er skærfet, så man kan skære med gafflen, (salat, kartofler o.s.v.).

Skaftets profil er udformet efter mange forsøg, således at det ligger rigtigt i hånden. Det passer som en fyldepen og hviler naturligt, fordi tyngdepunktet er rykket bagud, i forhold til bestik som er udstandset af plade.

Det nye bestik er nemt at gøre rent (vaske op, tørre af og pudse). Det er dimensioneret, så det har styrke hvor nødvendigt. Det vil blive smukkere i brug. De enkelte dele er udformet, således at man kan nøjes med et minimum af ting: mellemske gør det ud for spiseske og dessertske, gaffel også for salatgaffel og fiskegaffel, kagegaffel også for østersgaffel og barnegaffel o.s.v.

Fremstilles i Sterlingsølv og fås gennem landets guldsmede.

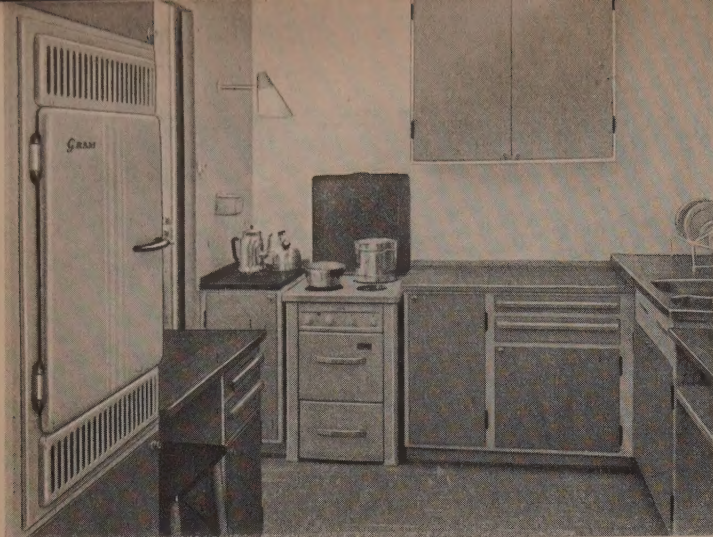

A. MICHELSEN

KGL HOF- OG ORDENSJUVELERER

GRUNDLAGT 1841

Individuelle køleskabe

hvert køkken sit køleskab

I kravet til den ideelle bolig er spørgsmålet om køleskab lige så selvfølgelig som kravet om varmeanlæg.

Har De et byggeprojekt, en stor ejendom med mange lejligheder eller et enfamiliehus, er vi Dem gerne behjælpelig med råd og udkast til den mest hensigtsmæssige løsning af køleskabsspørgsmålet.

BRØDRENE
GRAM A/S
VOJENS

KØBENHAVN
telf. C. 2183

AALBORG
telf. 5106

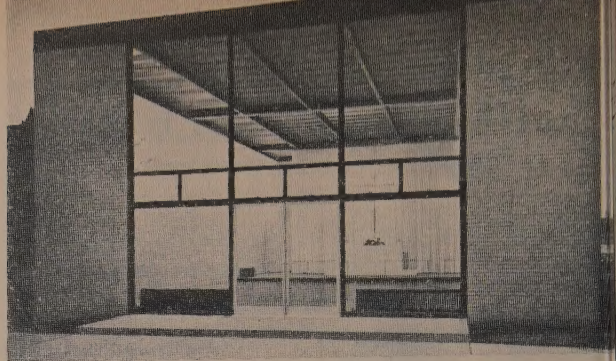
SLAGELSE
telf. 2225

HADERSLEV
telf. 21183

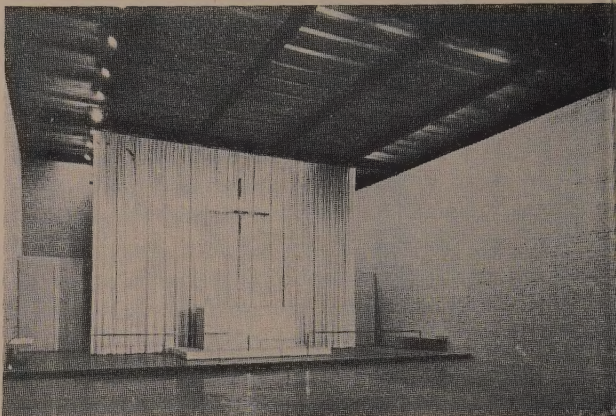
ODENSE
telf. 9021

AARHUS
telf. 21313

VINDERUP
telf. 10

Mies van der Rohe: Kapel ved Illinois institute of Architecture, Chicago

Interiør af kapellet

– Som De ser er vi først og fremst interessert i klar konstruksjon, sier Mies.

– Men er ikke den fri planen det egentlige utgangspunktet, spør jeg litt overrasket, fordi de fleste som har skrevet om Mies har betonnet hans interesse for rommet og den såkalte „fri planen“.

– Den fri planen og en klar konstruksjon kan ikke skilles ad. En klar konstruksjon er *forutsetningen* for den fri planen. Hvis der ikke er klar konstruksjon er vi overhodet ikke interessert. Først begynner vi med å spørre oss, – hva skal vi bygge, en hall eller et almindelig skjelettbygg? – og så gjennomarbeide vi den konstruksjonstypen vi velger til minste detalj før vi begynner å løse planenes enkeltheter. Hvis en løser planene eller lager en romkomposisjon først blir alt sammen bundet, og en kan ikke oppnå noen klar konstruksjon.

– Hva mener De med klar konstruksjon?

– Vi sier uttrykkelig *klar* konstruksjon fordi vi ønsker at konstruksjonen skal være regelmessig slik at den kan tilpasses vår tids krav på standardisering.

– Kan en si at en slik regelmessig konstruksjon også har til oppgave å holde byggverket sammen, renformalt?

– Ja, denne konstruksjonen er ryggraden i det hele og gjør at den fri planen i det hele tatt er mulig. Uten en slik ryggrad ville ikke den fri planen vært fri, men kaotisk og derfor bundet.

Så begynner Mies å forklare de to siste storprosjekter, „Arts and Architecture“-bygningen og operaen i Mannheim. Begge to er store haller som er dannet ved at tak og vegger er hengt inni svære stålrammer. „Arts and Architecture“-bygningen har to etasjer, de ene halvveis nedsenket i jorden. Den skal inneholde verkstedene til Chicagos „Institute of Design“, men Mies' egen arkitektskole skal holde til i den svære

(Teksten fortsettes på omstående side)

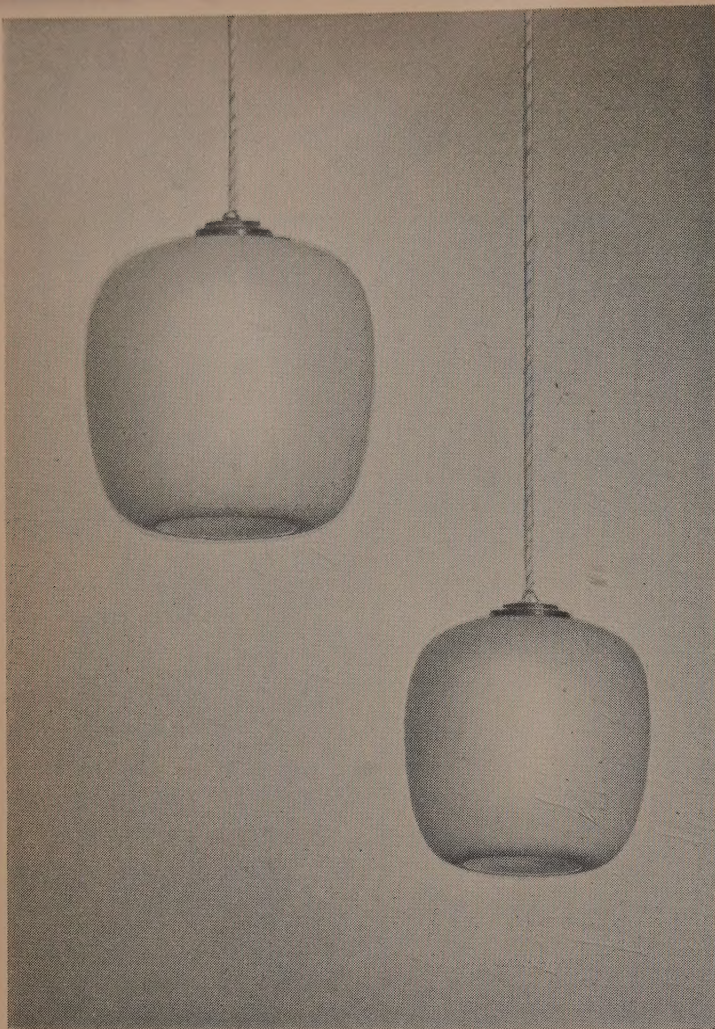

Model F&D 172
Lænestol — som vist på
Kunsthåndværkets Forårsudstilling 1954

Arkitekterne Peter Hvidt &
O. Mølgård-Nielsen, M.A.A.

FRANCE & DAVERKOSEN . ØRHOLM . LYNGBY

5 størrelser

Gallonpendel *Mat opal overfangen*

champagne-silkemat

FOG & MØRUP A/S, NØRREGADE 28, K

KAREN WARMINGS VÆVESTUE 1/5

UDSALG OG VÆRKSTED:
BADSTUESTRÆDE 16
GADEN V. STANDARDS HJØRNE

TELEFON:
BYEN 6325

GULDMEDEILLE:
VERDENSUDSTILLINGEN BRYSSEL 1935 - PARIS 1937

hallen ovenpå. Onde tunger påstår at Mies har gjort det slik fordi han er imot undervisningsmetodene ved „Institute of Design“ og bokstavelig talt vil holde det nede.

– Vi liker ikke ordet „Design“. Det betyr alt og ingenting. Mange tror at de kan gjøre alt, fra å tegne en kam til en jernbanestasjon, – resultatet er at ingenting blir godt. Vi er bare interessert i å bygge. Vi vil helst ikke bruke ordet „arkitektur“, men „Bauen“ og høydepunktene vil vi kalle „Baukunst“. Mange skoler fortaper seg i sosiologi og design, og resultatet blir at de glemmer å bygge. Bygningskunsten begynner når man legger to mursten omhyggelig oppå hverandre. Vår undervisning går ut på å trene opp øyet og hånden. Den som også har tid til å trene opp øret er lykkelig. Det første året lærer vi elevene å tegne eksakt og skikkelig, det neste lærer de teknologi og det tredje de elementene vi planlegger med, som kjøkken, bad, soverom, skaper o. s. v.

Både „Ärts and Architecture“-bygningen og operaen er symmetriske, og jeg spør Mies hvorfor så mange av hans bygninger er symmetriske, og om symmetrien spiller en vesentlig rolle.

– Hvorfor skal ikke en bygning være symmetrisk? De fleste av bygningene her på campusen er det naturlig å ha et trappehus i hver ende og et auditorium eller en vestibyle i midten. Slik blir bygningen symmetriske hvis det er naturlig. Men ellers legger vi ingen særlig vekt på symmetrien.

Et annet påfallende fellestrekk i de to bygningene er at de har konstruksjonen utenpå.

– Hvorfor gjentar De stadig de samme konstruksjonstypene istedet for å eksperimentere med nye muligheter?

– Hvis en skal finne opp noe nytt hver dag, kommer en ingen vei. Det koster ingen ting å finne opp interessante former, men det krever en veldig innsats virkelig å gjennomarbeide noe. Jeg bruker ofte et eksempel fra Viollet-le-Duc i undervisningen. Han har vist i noen enkle tegninger hvordan den trehundreårs utviklingen av den gotiske katedralen først og fremst var en gjennomarbeidelse og forfinelse av den samme konstruksjonstypen. Vi begrenser oss med vilje til de konstruksjonstypene som er mulige for øyeblikket, og søker å gjennomarbeide dem i alle detaljer. Slik vil vi utvikle noe en kan bygge videre på.

Mannheim-operaen står tydeligvis Mies' hjerte nær for han beskriver hver minste enkelthet. Han understreker at de kompliserte planene skyldes kravene i konkurransenprogrammet. Programmet foreskrev teatersaler som skulle kunne brukes uavhengig av hverandre, men med felles tekniske anlegg. Mens Mies eller hans medarbeidere på sine prosjekter i måneder og år, ble Mannheim-operaen til i noen hektiske uker vinteren 1952–53. Elevene som hjalp ham forteller at han kunne sitte i timevis foran den store modellen kledt i mørk dress „som om han skulle i bryllup“ og med den evige kjempesigaren i hånden.

– Som De ser er hele bygningen et eneste stort rom. Vi mener at dette er den mest økonomiske og også den mest praktiske måten å bygge på i dag. De forskjellige målene bygningen skal tjene forandrer seg stadig, men vi har ikke råd til å rive bygningen ned. Derfor snur vi opp ned på Sullivans slagord „form follows function“ og lager et økonomisk og praktisk rom som vi føyer funksjonene inn i. I Mannheim-operaen

(Teksten fortsattes på omstående side)

Marselis

Nils Thorssons signatur

Denne fajancekunst af

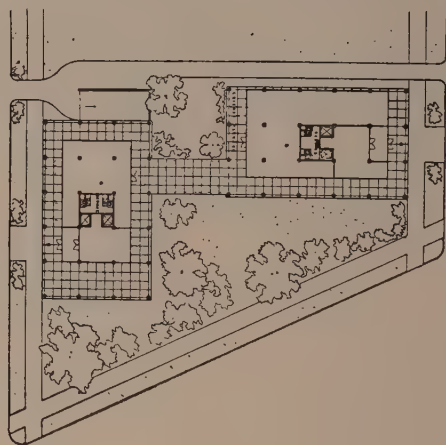
NILS THORSSON

vil komme til salg hos vore forhandlere

i løbet af nogle måneder

**DEN KONGELIGE PORCELAINSFABRIK
& FAJANCEFABRIKEN ALUMINIA A/S**

Mies van der Rohe: Boligbebyggelse Lake shore Drive, Chicago. Facadedetaille, interior og plan.

teatersalene og sceneanleggene uavhengige av ståkonstruksjonen. Den store salen krager ut fra et betongfundament som en hånd.

Under samtalen hadde Mies snakket ivrig, og slo ikke som et orakel, men i grei muntlig tale. Som andre mennesker (kanskje med unntagelse av norske mennene!) understreker han ordene med håndbevegelser og et lite smil.

Ennå var det mange ting å spørre om og Mies foreslo å fortsette samtalen hjemme hos ham selv over en drink. Mies bor i en gammeldags (!) leilighet. De

(Teksten fortsettes på omstøende side)

STOL J 58

med »Telax« gummigjorde i sædet og skumgummihynder. Tegnet for FDB af arkitekt Poul M. Volther

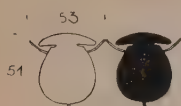
MØBLER

KØBENHAVN — ÅRHUS — ODENSE — HOLBÆK — KOLDING — ESBJERG — AALBORG

Arkitekt M.A.A. Arne Jacobsen

Fritz Hansens Eftfl., Dronningensgade 3, K. C. 1673

NOVOPAN

— er godkendt til
loft- og vægbeklædning
i biografteatre m. m.

NOVOPAN
TRÆINDUSTRI
PINDSTRUP

store stuen har helt hvide vegger og møblene er enkle, kubiske og sorte. På veggene gløder det mystiske store Klee-bilder. Hushjelpen som serverer, plaser tingene på det lave kinesiske bordet så omhyggelig som om hun skulle være i ferd med å løse planen i et Mies-hus.

– Mange er overrasket over å høre at De samler Klee-bilder, en synes likesom ikke det passer sammen med bygningene Deres?

– Jeg forsøker å lage bygningene til en nøytral ramme så mennesker og kunstverk kan få leve sitt liv. For å kunne gjøre dette er det nødvendig med en ydmyk innstilling til tingene.

– Når De ser arkitekturen som en nøytral ramme, hvilken rolle spiller da naturen for bygningen?

– Naturen skal også få leve sitt liv, vi skal ikke ødelegge den med de fargene vi setter på husene og interiørene. Men vi skal forsøke å få naturen til å gå opp i en større helhet sammen med bygningene og menneskene. Når en ser naturen gjennom Farnsworth-husets glassvegger får den en videre mening enn om en er ute i den. Det kreves mer av naturen på denne måten fordi den blir del av en større sammenheng.

– Jeg har lagt merke til i bygningene Deres at De sjelden lager et alminnelig hjørne, men fører den ene av veggene, som danner hjørnet, fordi den andre.

– Det skyldes at et alminnelig hjørne gir inntrykk av massivitet og derfor er vanskelig å forbinde med den fri planen. Den fri planen er en ny konsepsjon som har sin egen grammatikk, som et nytt språk. Mange tror at den fri planen betyr absolutt frihet. Det er en misforståelse. Den fri planen krever like meget disiplin og forståelse av arkitekten som de bundne. Vi har aldri mer enn en *begrenset* mengde muligheter. Den fri planen krever for eksempel at alle de lukkede elementene, som stadig er nødvendige, settes tilbake fra ytterveggene, slik De ser det i Farnsworth-huset eller Mannheim-operaen. Bare slik oppnår en et fritt rom.

– Når en ser på Deres tidligere arbeider, får en inntrykk av at disse idéene om klar konstruksjon og fri rombehandling er av nyere dato.

– Meget av det vi bare ante i tyveårene, kan vi si klart i dag.

– Mange kritiserer at De nesten alltid holder Deres til den rette vinkelen. I et prosjekt fra tredveårene dannet De derimot en fri plan med krumme vegger.

– Jeg har ingenting imot skjeve vinkler eller krumme linjer, bare det gjøres godt. Hittil har jeg ikke sett noen gjøre det godt. Barokkarkitektene kunne slik ting, men de var sluttfasen i en lang utvikling.

– Hvis en tar fulle konsekvensen av disse idéene kommer en ikke da til et slags mekano-prinsipp som en kan spille fritt med standardelementer innenfor en klar konstruksjon?

– Det er sikkert fremtidens byggemåte, men vi har ennå ikke de tekniske hjelpemidlene til å ta skrittet fullt ut. Når det blir økonomisk mulig, vil bygginge gå over til å bli montasje.

Utpå natten sluttet samtalen med europeeren Mies van der Rohe. Han svarte ikke til noen av legendene men var et varmt og hyggelig menneske som bare krever én ting av medmenneskene, – den samme ærbødige indstillingen overfor tingene som han selv legger i skapelsen av dem.

(Teksten fortsettes på omstående side)

Boizenburg kvalitetsflisen - en gammel kending

Både håndværkere og arkitekter kender Boizenburg flisen fra mange års godt samarbejde - en solid ensartet kvalitet, der altid giver det resultat, som De og Deres kunder kan være tjent med.

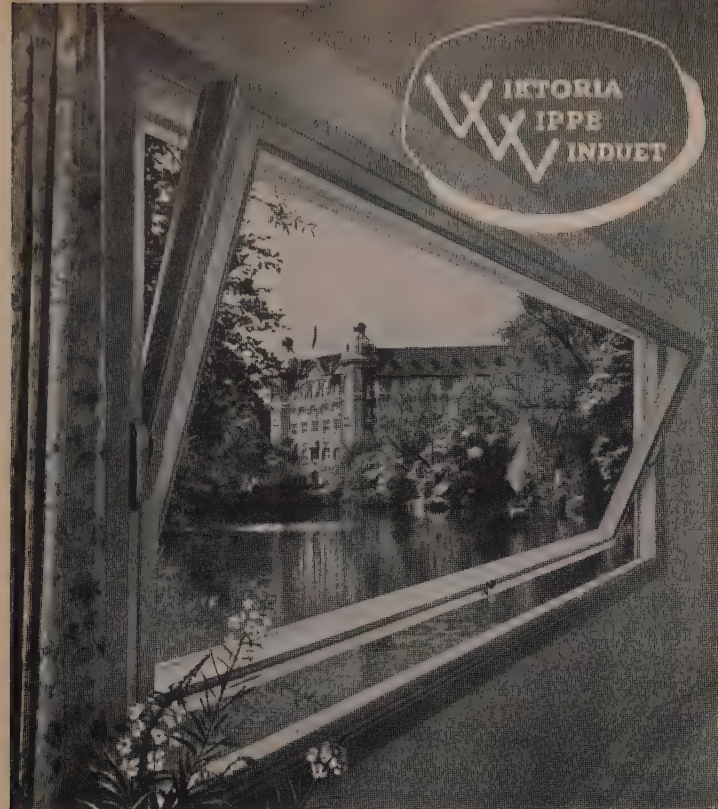
Den „Tykke Boizenburg flise“ på 6 mm er med nye brændingsforhold om muligt bedre end tidligere og tilfælde af hårridser er yderst få.

Husk for kvalitetens skyld
at se efter
Boizenburgmærket på bagsiden

BOIZENBURG FLISEN - den mest efterspurgte -
føres derfor af alle forhandlere af byggematerialer landet over

VIKTORIA-VINDUET

THORKILD WEEKE

Vesterbrogade 6c . København V . Tlf. *Minerva 772

Se stand nr. 622 på Byggecentrum og HFB side 85

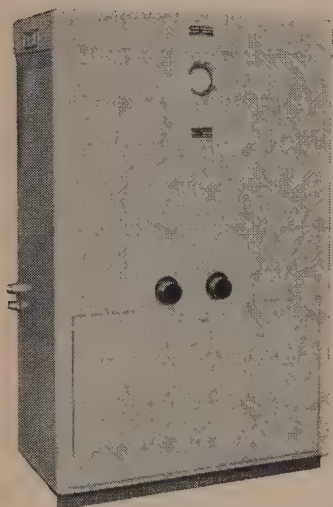

Publications with english summary

Arkitektens forlag, the publisher of Arkitekten, has published the below mentioned publications with English summary:

Århus Universitet (University of Århus), 1949	kr. 4,00
Boligforhold og Sanering i Fattigkvarterer i U.S.A.s byer (Housing Conditions and Slum Clearance in U.S.A. Towns), 1946	- 3,00
Britisk byplantradition (Townplanning Tradition in Britain), 1946	- 2,00
Amerikansk Arkitektur (American Architecture) by professor Kaj Fisker, 1950	- 7,00
Frihedsmonumenter og frihedskollegier (Monuments and Colleges in Memory of Liberation), 1951	- 6,00
Legepladser (Playgrounds), 1952	- 10,00
Skolebyggeri i een etage (One-storey Schools), 1951	- 7,00
Kollektivhuset „Høje Søborg“ (The Collective House „Høje Søborg“), 1952	- 7,00
Rundetårn og Sneglegang (The Round Tower and Spiral Ramp), 1952	- 16,00
Arkitekten Ulrik Plesner (Ulrik Plesner, Architect 1861-1933), 1952	- 18,00
Statsanstalten for livsforsikring (The State Life Insurance Company) 1954	- 4,00

SILICA-GEL TØRRINGSANLÆG

Luften i kælderlokaler kan, uden anvendelse af varme, holdes så tør, at pladsen kan udnyttes til opbevaring af materiel, der ikke tåler angreb af rust eller mug

**1/3 NORDISK HYGROTEKNIK
KORSØR**

SALG & SERVICE KØBENHAVN:
PUGGÅRDSGADE 10 —:— TLF. MINERVA *2601

State Life Insurance Company, Copenhagen

(Teksten fortsættes bag i hæftet)

5 højhuse, Tofteparken B., Odense. Opført af Odense Almennyttige Boligselskab. Arkitekter Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen, M.A.A.

Også hertil valgte man
SNOWCEM WATERPROOF CEMENTPAINT

den originale engl. façadefarve på hvidcement basis. Farven der holder i årevis, beskytter mod fugt og aldrig revner eller skaller

Malervarer fra **BECK & JØRGENSEN A/s** er kvalitetsvarer

Arkitekten kender dem – malerne anbefaler dem

Grundlagt 1892

Nørregade 13 · C. 1980 · København K.

A/S HOTACO

HOLBÆK • KØBENHAVN • HORSSENS
TLF. 1213 C. 13.842 TLF. 3313

Villa „Osterstrand“ i Vedbæk, tegnet af arkitekt Erik Chr. Sørensen, M.A.A. 1952-53

HOTACO built-u

KAMPSAX

KAMPMANN, KIERULFF & SAXILD A/S

FABRIKSBYGNING FOR I. P. LINDHARD & CO. A/S I KONFEKTIONSBYEN

Arkitekter: Ewald Hansen og H. Greiffen

Udsnit af Jacob Conings maleri fra 1694
(Frederiksborg)

CHARLOTTENBORG OG DEN BOTANISKE HAVE

Et bidrag til portikkens og bygningernes historie

Af Bredo L. Grandjean

Af type er østfløjen på Charlottenborg fransk. En række slotte, som f. eks. Coulommiers, opført 1613 af Salomon de Brosse, Louvre's Pavillon de l'Horloge, 1624, af Le Mercier, Slottet i Richelieu, 1636, af samme, Vaux-le-Vicomte, 1656-61, af Louis le Vau og Château de Boufflers, 1698, af J. H. Mansart, viser alle den karakteristiske opdeling i pavilloner med selvstændige tage og et kuppeldækket midtparti, der forneden åbner sig i en 3-buet arkade, men der er dog i henseende til dimensioner og dekorativ udsmykning en væsentlig forskel imellem disse arbejder og Charlottenborgfløjens beskedne forhold. Arkaden har sine aner bl. a. i det romerske teater og er overhovedet et af de hyppigst anvendte motiver i arkitekturhistorien.

*Façade du Bâtiment situé dans la Cour du Château
de Charlottenbourg, qui sépare la Cour du Jardin.*

10 5 0 10 20

Udsnit af tab. XLI i Den Danske Vitruvius bd. I

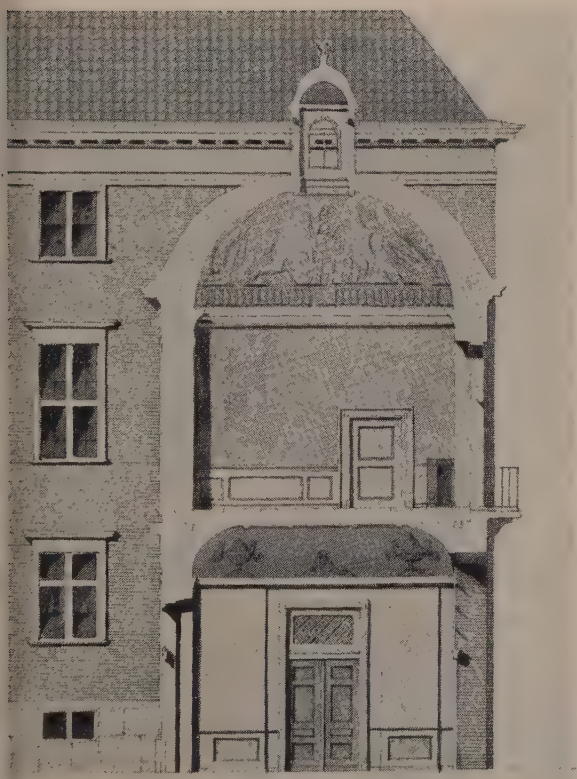
I den smukke bog om Charlottenborg, som Kunstakademiet udgav i 1933, gør Frederik Weilbach rede for slottets bygningshistorie, og vi skal i det følgende tage hans oplysninger om østfløjen op til undersøgelse på grundlag af nyt materiale, der her fremlægges; den del heraf, der omfatter Harsdorffs arbejde, eftersøgte i sin tid forgæves af Weilbach og ansås for tabt. Østfløjen må være opført mellem 1680 og 1683, idet den ikke er afsat på et kort fra førstnævnte år, men ses på et skødekort dateret 16. juni 1683. Da regnskaber og tegninger fra opførelsestiden savnes, må vi klare os med det lidet, der er os levnet: 2 prospekter af maleren Jacob Coning, en tegning dateret 1693 (i kobberstiksamlingen) og et maleri derefter, dateret 1694 (på Frederiksborg) og et inventarium over slottet fra 1699, samt studere og læse dette kildestof med fornøden omhu¹⁾. Conings maleri viser slottets havefaçade, hvor Weilbach mener at se „en søjlebaaren Altan med Rækværk i Kuppelsalens Bredde“. Senere i teksten får Weilbach sine tvivl m. h. t. denne „Altan“, fordi den ikke omtales i det meget omhyggelige inventarium fra 1699, men trøster sig med, at gamle billeder ofte „viser noget, der ikke har været virkelig udført, men kun paatænkt.“ Øjnene har imidlertid spillet ham et puds, thi der er ingen altan at se på maleriet, ej heller nogen bærende søjlestilling (fig. 1). Østfløjens midtparti springer svagt frem og åbner sig i nedre stokværk med en arkade af 3 rundbuer flankeret af pilastre, der bærer et overværk: arkitrav, frise og gesims. Det er vanskeligt at afgøre, om der eventuelt kan være tale om halvsøjler, men der er overvejende sandsynlighed for pilastre, der jo forekommer på de øvrige façader i forbindelse med portåbninger. Ligeledes er det vanskeligt at fastslå den anvendte søjleorden; efter reglerne skal frisen i den toscanske orden være glat, men på maleriet ses en række flade led, svarende

1) Findes i en pakke dokumenter vedrørende Charlottenborg, Kbh.s renteskriverkontor, RA.

2) Weilbachs oplysning, at „Portikken er i korrekt toskansk Stil efter Vignola“, kan ikke stå for en nærmere prøve. Hos Vignola har arkivolterne i en arkade med pedestaler ingen slutsten, hverken i den toskanske eller i den doriske orden, og det bærende led over sidepilastrene, hvorpå arkivoltene hviler – af Knud Millech døbt vederlagskapitalet – er ganske rent, uden den rige profilering, der ses såvel på ældre gengivelser som på Meldahls portal. En sådan profilering tilligemed slutsten over arkivoltene træffer vi derimod i den toskanske orden hos både Palladio og Scamozzi. Med hensyn til den trekantede fyldning i sviklerne findes en sådan ikke i Vignolas toskanske orden, men derimod i hans doriske orden; hos Palladio og Scamozzi anvendes de hverken i den ene eller i den anden orden. Hvor det er vanskeligt at dømme om korrektheden i den oprindelige arkade, kan det med sikkerhed siges, at „Meldahls Orden“ ikke er „korrekt“, hvilket også Weilbach har været klar over (Charlottenborg-bogen s. 52).

til triglyfferne i den doriske frise²). Det er disse led, der hidtil er blevet opfattet som altanens rækværk. Gesimsens overkant ligger dog tydeligt i niveau med gulvet i kuppelsalen, og hvis man herfra havde kunnet gå ud gennem en dør, var man kommet ud på en gesims uden rækværk. Men der var ingen dør! Weilbach siger, at dette er usikkert, men dels viser Conings maleri med al tydelighed et dobbeltsproset vindue med 3×2 ruder, dels nævner inventariet fra 1699 udtrykkeligt en vindueskarm med 6 ruder og under vinduet panelværk. Maleriet viser tillige slottets oprindelige farve: lyserød mur med hvid pilasterstilling og overværk. De to nicher i 2det stokværk, mellemrummene mellem frisens led samt en fyldning under kuppelsalens vindue er malet i mørk okker. Denne fyldings dekorative funktion i 1694 er noget uklar, i inventariet nævnes på dette sted „et Jernværk“ ligesom under vinduet imod gården; begge disse gitre er bevaret. Sidebuerne i arkaden var ikke passable. På maleriet er de lukket nedentil med en mur af samme højde som pilastrenes pedestaler og virker som store vinduer, tilmed er de forsynet med gitre. Denne smukke anordning blev dog snart opgivet, og allerede 1699 beskrives portikken således: „1) Gulfwet af ølandsk Flisser 2) Loftet er huelffet med Bræder og gibbset 3) Væggene ligesaa gibbset 4) de 2de mellemste Porte med 2de halve Døre udi hver samt behørig laase og Beslag, for den ene til Haugen 2de halve Jernstakitdøre, de andre 4 Porte med Bræder beklædt 5) 4 runde Glasvinduer item 4 runde Nicher til Brystbilleder og

Udsnit af to opmålinger ca. 1840

2de bencker som ere fastnaglede, noch 2de halve Døre med behørig Laase og Beslag.“ De 4 nicher må have været anbragt 2 og 2 i rummets kortvægge, et stykke over gulvet, på hver side af dørene; „ronde“ skal forstås som rundbuede.

Et inventarium optaget 1736 af E. D. Häusser giver følgende supplerende oplysninger: „... i den mellemste Bue er en durchgaaende Port med Stenportal ... de andre 2de portbuer paa hver Side er beklædt med Bræder med oval Glasvinduer oveni, udi Væggene er 4 Brystbilleder med Gipsrammer.“³⁾

Efter dronning Charlotte Amalies død 1714 var Charlottenborg gået i arv til hendes børn, prins Carl og prinsesse Hedevig, og blandt de ændringer, der blev foretaget i deres ejertid, nærmere betegnet omkring 1720⁴⁾, var også opførelsen af en udbygning af træ foran portikkens havefaçade. Den beskrives således i inventariet af 1736: „Ud til Haugen er paa hver side af Køhlen et lidet Tilbyg af Tømmer og Bræder med en Bue imellem, derover en Althan i det ene Tilbyg er Opgangen til Altanen og i det andet Tilbyg er hidssestolen, Althanen med Blye beklædt og Gallerie om Altanen af træ docke, over Altanen er et Tag af Bræder bedeckt med Jernblick og hviler paa 5 Jernstenger, og gaar fra Galleriet et lidet Jernverck at sætte Urtepotter paa. I Udbygningen er 2 slette Døre med behørig Beslag“. En hidtil overset malerregning fra 1738⁵⁾ gør billedet af dette primitive arrangement tydeligere, her hedder det bl. a.: „Die Altan unten von der Erde bis an die docke oder Gelenckwerck 10 allen hoch und 30 allen breit mit der durch gehenden Pforte bekleidet mit Brettern und mit weissen Pillaren und Zirathen gesieret selbige 3 mahle mit weissen oliefarbe anzustrichen“. Altanens rækværk og gesimserne blev ligeledes malet hvide ligesom pilastrene imod gården, medens portene her blev malet grå.

En fortegnelse over skulpturarbejder på slottet og i haven, optaget 3. januar 1736 af Frederik Ehbisch⁶⁾, giver den interessante oplysning, at frisen imod gården var smykket med „Armaturen“ af stuk, af hvilke flere trængte til at fornyes. Dette turde tages som et bevis for, at arkadens pilasterstilling oprindelig har været dorisk, ligesom portalen på hovedfløjen (og de malede pilastre på lysthuset), og vi har således forklaringen på rækken af triglyffer i frisen imod haven. Den ældste kendte, korrekte gengivelse af portikken imod gården ses på tab. XLI i Den Danske Vitruvius (bd. I, 1746), en opstalt af østfløjen. Her ses frisen uden stukdekorationer og kun med fire glatte bjælkehoveder, et over hver pilaster; i sidebuerne ses de i beskrivelserne nævnte ovale vinduer, og man lægger desuden mærke til, at midtarkivolten er rigere profileret end sidearkivolterne, samt at sviklerne i den første er smykket med en flad fylding (se note 2). Med hensyn til materialet i arkaden skal det allerede her siges, at den nuværende stenbeklædning skyldes F. Meldahl; vi skal senere komme tilbage til denne restaurering.

Ifølge en malerregning fra 1760 blev „Gesimser og Pillarer om Portene malet med Stencoleur“, selve portene med lysegråt, men vi tør ikke afgøre, om pilastrene på det tidspunkt har været af sandsten eller af mur. I en brandtaxation fra 1797⁷⁾ beskrives arkaden imod gården således: „I Forsiden er de 3 midterste Fag

3) Dette modbeviser klart Weilbachs påstand at de 4 brædevægge i sidebuerne indvendigt var „maskeret med nicher til brystbilleder“; med „væggene“ kan kun menes kortvæggene ind mod siderummene i nord og syd, da man næppe kan tænke sig nicher anbragt i de 4 bærende piller. I nordvæggen er der nu høje skabe (med døre fra siderummet).

4) Udbygningen er afmærket på slotsforvalter Volands etageplaner fra tiden ca. 1720 i den under note 1) anførte pakke.

5) ad resol. af 15. januar 1738 (no. 317 b) Kbh.s Militæretats Kontor.

6) ad resol. af 1. januar 1736 (no. 272) smsts. Dette inventarium ses Weilbach ikke at have benyttet.

7) Brandtaxationer Øster kvarter matr. no. 271, LA.

i et Forlæg [Fremspring] og deri i 1ste Etage en Portal derved 4 Lesinier med skarpe Capiteller af Sandsten hvorover en Hovedgesims af Træ belagt med Kobber.“ Vi mener her med sikkerhed at kunne sige, at ordet sandsten kun refererer til „Capiteller“, med støtte i en senere taxation (1846), der udtrykkelig nævner „Sandstenskapitæler“. En meget smuk opmåling fra tiden ca. 1840⁸⁾ af østfløjen imod gården viser, at sviklerne i alle tre buer stod i blank mur samt at arkivolterne nøje svarer til dem, der ses på stikket i Danske Vitruvius; selve arkaden med pilastre og hovedgesims står pudset. På et fotografi fra 1851 ses tydeligt stenene bag afskallet puds i pilastrene, men her er sviklerne i midtbuen til gengæld pudset og smykket med en trekantet fyldning. Da Charlottenborg 1753 blev indrettet til akademi for de skønne kunster, overlodes portikken som atelier til billedhuggeren J.-F. Saly, der året efter ved Eigtveds død udnævntes til direktør. Dette brug ændrede dog ikke rummets udseende udover, at der opstilledes en stor jernkakkelovn med dobbelt opsats⁹⁾. Efter al sandsynlighed er da den lille model til Danmarks berømteste billedhuggerarbejde, Frederik V's rytterstatue på Amalienborg, blevet til i dette rum, medens den endelige model i fuld størrelse udførtes i et i haven til dette formål opført atelier. Noget bekvemt arbejdssted har portikken dog næppe været: 1755 beskrives gulvet som opdelt i en midtergang af brædder og med fliser på begge sider, det hele var „ganske nedsiunken“¹⁰⁾; ovnen kan næppe have gjort megen nytte, når man betænker, at begge ydervæggene bestod af brædder. Efter Saly's afrejse 1771 benyttedes rummet som magasin af kunstnerne og som gennemgang for Weidenhaupt og Preisler, der beboede embedsboligerne ved siden af.

Botanisk have

1777 skænkede kongen slotshaven ved Charlottenborg til Københavns universitet, for at der her kunne indrettes en botanisk have som afløser for den tidligere, der lå i Amaliegade¹¹⁾. Der nedsattes en kommission på tre medlemmer: konferensråd Theodor Holm, der bl. a. var dronning Juliane Maries kabinetssekretær, botanikeren C. F. Rottbøll og konferensråd P. Aagaard, der fik til opgave at forestå dette arbejde, et projekt, der iøvrigt allerede 1771 var blevet foreslået af den norske botaniker J. E. Gunnerus¹²⁾.

Den 8. oktober 1777 underskrev kongen på Fredensborg en ordre til kommissionen om at træde sammen for at overlægge, hvorledes den af kongen skænkede have bag Charlottenborg bedst og billigst kunne indrettes til en botanisk have samt om at henvende sig til duelige håndværkere for at lade udarbejde tegninger og overslag, der derefter kunne indsendes til approbation¹³⁾. Kommissionen valgte Harsdorff til arkitekt, og denne gik straks igang med arbejdet; som konduktør benyttede han den unge tyske arkitekt Adam Christian Neisse, der da besøgte Akademiet og netop havde opnået den lille guldmedaille¹⁴⁾. Hovedopgaven bestod i en bygning, der kunne rumme såvel drivhuse som et bibliotek, gartnerbolig og nogle værelser for den botaniske professor, og det havde været kommissionens oprindelige hensigt at lade Harsdorff benytte murene i det gamle orangeri langs Ny-

8) Det kgl. Bygningsinspektorat. Findes i et bind med opmålinger af Charlottenborg udført antagelig i årene ca. 1835-45.

9) Inventarium 1755, slotsregnskaber for 1848, RA.

10) ad resol. af 12. maj 1755 (no. 784), RA.

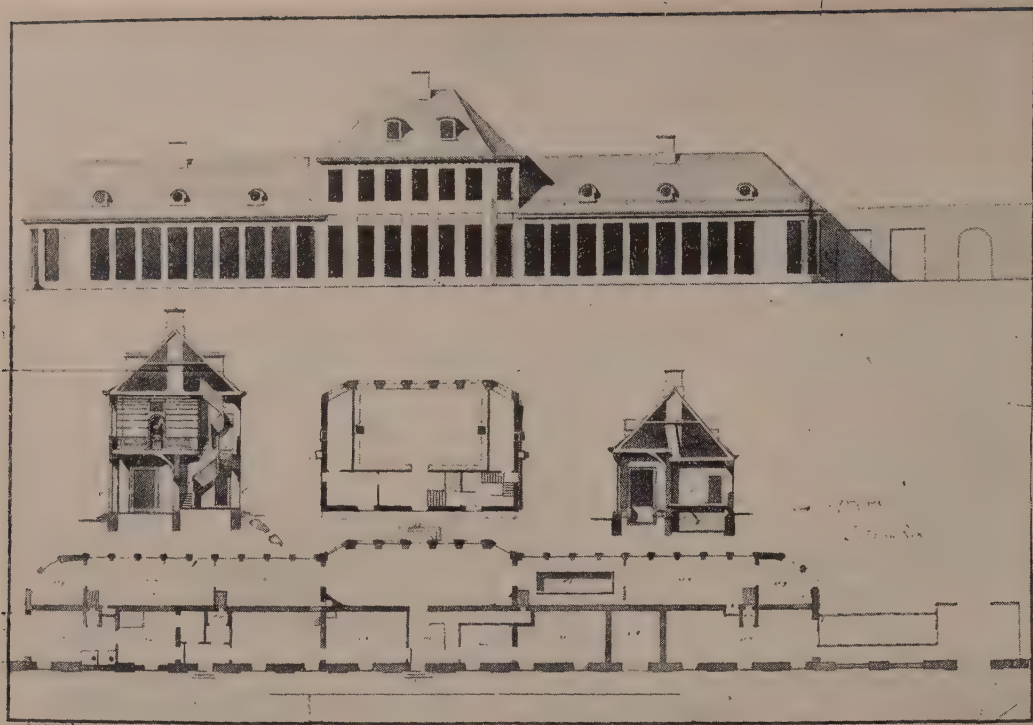
11) Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie I, 1924.

12) ibidem.

13) Indlæg til Sjællandske Tegnelser 1777 no. 615, RA.

14) Hans virksomhed i Danmark har ikke hidtil været kendt udover hans studieår og medailler ved akademiet (Weilbachs Kunstnerlex., bd. III); den 15. juni 1779 fik han betaling for „at aftegne Magazin-Salen“ i Den Kgl. Porcelainsfabriks gård på Købmagergade. (Casse Conto 1779, fabrikkens arkiv, LA.).

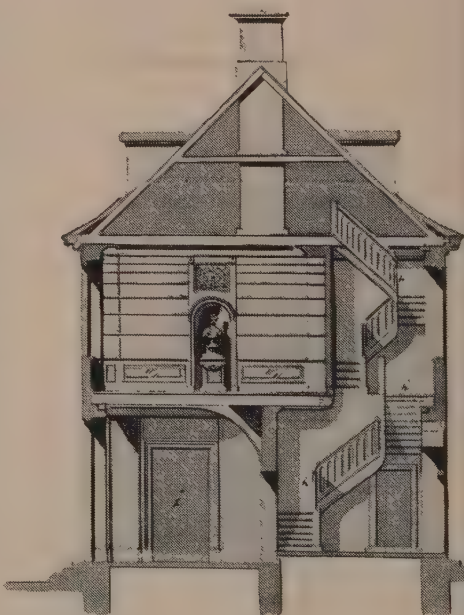

C. F. Harsdorff: approberet tegning til Den Botaniske Haves hovedbygning. Façade imod haven, snit og planer. (Rigsarkivet)

havn. På dette sted projekteredes da også det nye hus, hvortil tegning og overslag blev approberet d. 8. juli 1778; Harsdorff havde tillige udarbejdet tegning til et auditorium, der var tænkt placeret i haven umiddelbart foran portikken (se bilag 1 § 2), men projektet blev forkastet som for kostbart. Kommissionen henledte nu majestætens opmærksomhed på selve portikken, der kun blev benyttet som magasin og gennemgangsrum, og allerede den 9. juli modtog Akademiet et brev fra sin høje præces, arveprins Frederik, sålydende: „For de botaniske Indretninger i Charlottenborg Have kunde den Sal som findes ved Jorden og Indgangen til Haven være overmaade vel skikket og da Overladelsen deraf sparer Kongen en Deel Penge ser Hans Majestæt gerne at bemeldte Sal til dette Brug bestemmes og det saa meget heller som en Bygning om den skulle opføres, ville fra den Side vanhelde Slottet. Dersom der da ej skulle være noget besynderligt derimod, maa det ske . . .“¹⁵⁾. Akademimedlemmerne måtte bide i det sure æble, således som det refereres i dagbogen: „Efter nøje Overlæg besluttedes, at Akademiet ved en underdanigst P. M. henstillede til Hans Majestæt Kongen hvad der med Portværelset maa foretages. Og ifald H. M. allernaadigst fandt for godt at bemeldte Port eller Vestibule til Det Botaniske Brug skulle bestemmes, da fordristede Akademiet sig i allerdybeste Underdanighed at bede, at de Herrer Professores Preisler og Weidenhaupt herefter ligesom tilforn i samme maatte beholde fri Gennemgang . . .“. Der var dog endnu et problem, der måtte løses. Den gamle udbygning af træ foran Portikken imod haven bar en altan, ud til hvilken der var adgang fra Akademiets forsamlingsal, den såkaldte kuppelsal. Udbygning og altan var næsten færdige, Akademiet havde ikke midler til en istand-

15) Indkomne sager 1778, Kunstakademiets arkiv, RA.

Udsnit visende biblioteket

sættelse, men ville på den anden side meget nødig undvære altanen, som var medlemmerne „baade til Nytte og Fornøjelse“. Harsdorff tegnede da samtidig med portikkens indvendige dekoration en dorisk portal imod haven og med en ny altan til Akademiet (side 28). Tegningen blev approberet den 19. maj 1779 efter indstilling fra Holm, der samtidig fik tilladelse til at afholde udgifterne af en sum penge, som var skænket generalpostamtet af en vis Niels Munck, der til gengæld ønskede et postmesterembede¹⁶⁾).

16) Generalpostamtets kgl. forestillinger 1779, fol. 262, RA.

Hovedbygningen

Den 14. juli 1778 opsattes en kontrakt¹⁷⁾ mellem Holm og murermester Hans Møller om murerarbejdet, der skulle udføres efter Harsdorffs tegning; i murerløn akkorderedes 800 rdlr. Tømrermester I. C. Suhr lagde slyngværk og nedrammede pæle, thi, hedder det, „formedelst at de grundmurede Skillerum i den gamle Bygning ikke passede efter de nye, maatte samme nedbrydes og ny Grund graves“. Den hidtidige opfattelse, at det gamle orangeris mure delvis blev benyttet, er følgelig forkert. Den 12. december holdtes rejsegilde, og til fordeling mellem håndværkerne udbetaltes 6 rdlr. i drikkepenge. En ubehagelig forstyrrelse i arbejdet forårsagedes den 31. marts det følgende år, da krudttårnet i Rosenkrantz's bastion sprang i luften; mange mennesker dræbtes og såredes, ligesom der forvoldtes store materielle skader rundt om i byen, heriblandt også på nybygningen ved Charlottenborg, hvor taget ganske blev revet op. I de følgende måneder skred arbejdet rask fremad, hovedindgangen imod Nyhavn fik en sandstensportal med sparrehovedgesims, og stukkator Paulus Lorenz¹⁸⁾ smykkede havefaçaden med klassicistiske ornamentbånd og profilerede fyldinger samt opsatte en loftsroset med en krans af egeblade i biblioteket. Dette rum har haft Harsdorffs særlige interesse, og der blev intet sparet, for at udsmykningen kunne blive den smukkeste mulige. Snedker L. Thielemann lavede reoler på væggene og i brystningen skriveklapper til at trække ud; desuden 4 ovale rammer med perler til gipsstykkerne på vinduespillerne og profilerede lister omkring de to nicher. Maler Leegaard malede væggene m. m. „pallie“, d. v. s. strågult, lagde forgyldning over kridtgrund på medaillonrammerne samt malede gulvet med træådring efter at have anstrøget det 3 gange. En anden maler, J. W. Schurman, har skrevet en regning, der lyder: „Malet i det botaniske Bibliotek fem medaillons i Grunden Lappislaze og overtrukket med vid fernis, paa samme Grund malet 5 Hoveder af Muserne vit i vit, derfor 15 Rdlr.“ Det er ikke klart, hvor disse hoveder har siddet, muligvis har det været i et af de små siderum, der hørte til biblioteket. Schurmann dekorerede tillige nicherne med mosaik og ligeså en fyldning over nicherne „aftrukket med Musaik“; i et værelse med grå vægge malede han „en antik bort med vide slyngede bon inden i borten coleurreret blomster med en gul stok paa hver side af bonet“, altså en gracil dekoration efter det pompeianske. Forneden i stueetagen malede han desuden en ranke af caprifolium på 68 alens længde. I nicherne i biblioteket opstilledes to buster, A. G. Moltke og Otto Thott, udført af Hartman Beeken¹⁹⁾,

17) De i det følgende citerede kontrakter, regninger m. m. findes samlet i indlæg til Sjællandske Missiver 1788 no. 239-41, RA. – Her ligger tillige Harsdorffs approberede tegning til hovedbygningen samt planer over haven.

18) Paulus Lorentz (1729-85) nævnes som mursvend hos J. C. Conradi 1755 (Murlaugets arkiv), indtoges som mester uden at gøre mesterstykke 1771, tog borgerskab i Kbh. 1777, titel af hofgipser. Arbejdede meget for Harsdorff, bl. a. i pavillonen på Andebakken 1784 og i kronprinsens audiensgemak på Christiansborg s. a.

19) Regningen indsendtes efter Beekens død af hans søster Henriette Maria Beeken, se også V. Thorlacius-Ussing i Kunstmuseets årsskrift 1931 s. 252. – Et eksemplar af Thotts buste findes på Det Kgl. Bibliotek.

og de før omtalte gipsmedailloner på pillerne må findes blandt de 18 portrætmedailloner af Wiedewelt, som kunstneren leverede i tidsrummet 1779–81, nemlig: Frederik V, A. G. Moltke, J. H. E. Bernstorff, Tyge Brahe, Holberg, H. Gram, Ole Worm samt muserne Urania, Thalia, Clio og Polyhymnia à 8 rdlr. (1779), „efter forlangende forfærdiget af nyt trende Portraiter Originaler en medaillon“: Simon Paulli, Thomas Bartholin og Ole Borch à 25 rdlr. (ligeledes 1779) samt 4 Muser: Calliope, Erato, Terpsichore og Euterpe à 8 rdlr. (1781)²⁰). De øvrige 14 medailloner var anbragt over dørene mellem drivhusets syv afdelinger i stueetagen, således som det var angivet på den i Neisses regning under § 11 nævnte tegning (bilag 1).

Kolonnaden og portikkens ombygning til læsesal

Netop som arbejdet med portikken skulle begynde, rejste Neisse hjem, og Harsdorff måtte se sig om efter en ny konduktør; valget faldt på en anden ung tysker, Johan August Arens²¹), der i et års tid havde besøgt Akademiet. Han ledede arbejdet fra august, og håndværkerne var de samme som på hovedbygningen. Tømrermester Suhr tog den gamle træportal med altanen ned, rammede pæle og lagde slyngværk, over hvilket murermeister Møller opførte et muret fundament til kolonnaden. Portikkens buer blev tilmuret, i sidebuerne blev der anbragt vindueskarme og i midten en dørkarm imod haven, medens midtbuen imod gården helt tilmuredes med en flad niche. Den 10. august 1779 opsatte Holm en kontrakt med stenhuggermester Schrøder om kolonnaden, hvori det bl. a. hedder: „Denne af Bornholmsk Sandsten som mig frit leveres med 8 Piller efter dorisk Orden opførende Collonade haver jeg . . . paataget mig efter den af Hr. Professor og Hofbygmester Harsdorff derover gjorde Tegning.“ For arbejdet akkorderedes 1200 rdlr., men da regningen i november 1782 blev præsenteret, var der løbet 46 rdlr. 1 mark og 6 skilling på, dels for fornyelse af nogle sten i „det gamle Architrav Gesims i den gamle Mur“, dels for fliser til „Trotoiren eller Gangen imellem Kolonnerne og Formuren af Læsesalen.“

I selve portikken udførte stukkatør Lorentz det smukke loft efter tegning²²) samt pudsede væggene og påsatte støbte ornamentbånd, „Allegrekken“ som han kalder dem; desuden anbragte han 8 „antique Köpfe“, portrætmedailloner af gips, som blev leveret af Dominicus Gianelli tilligemed 16 små rosetter²³). Harsdorffs svoger, Hofsten- og billedhugger Jens Karlebye skar ornamenten i træ til dørstykkerne: 6 éns ornamentfriser og 20 rosetter; disse sidste blev senere forgyldt af maler Leegaard. 1783 kom en regning på endnu 10 rosetter fra en billedhugger Holst²⁴), antagelig er det dem, der anbragtes over nichen. I foråret 1782 blev gulvet lagt med nye ølandsfliser, og i nichen anbragtes Frederik V's buste. Denne var 1779 blevet bestilt hos Hartman Beeken i marmor, men ved kunstnerens død 1781 var den endnu ikke færdig; hugningen fuldførtes da under Wiedewelts opsyn og af hans elev Kindgren. Samtidig udførte Wiedewelt efter bestilling fra enkedronning Juliane Marie et postament til busten med en inskription forfattet af Luxdorff²⁵). Skønt stenene til kolonnaden var blevet bestilt i juli 1779, kunne in-

20) Weilbachs Kunstnerlex., bd. III, Wiedewelts oeuvreliste. – Det fremgår af Wiedewelts Regning 17), at de tre af portrætmedaillonerne udførtes på bestilling til biblioteket. Medailloner med portrætter af Bartholin, Borch, Paulli og Worm findes på Sorø Akademi. Medaillonerne med muserne udførtes 1. gang 1776; eksemplarer på Korselitze.

21) Weilbachs Kunstnerlex., bd. I. – Iflg. meddelelse fra dr. phil. Ulrich Nabel, Hamburg, findes en ansøgning bevaret fra A., hvori han oplyser, at han har studeret hos Harsdorff, og hvori han blandt sine arbejder i Danmark nævner forelæsningsalen i den botaniske have og interiører på Krenkerup på Lolland. Om sidstnævnte arbejde vil senere blive givet nærmere oplysninger.

22) Loftet fornyet 1904 af Albert Jensen.

23) I Gianellis katalog, aftrykt i Fra Arkiv og Museum, 2. rk. 1, nævnes både antikke hoveder i medailloner og rosetter „fra 32 til 3 Tommer“.

24) Antagelig identisk med en billedhugger H. C. Holst (Weilbachs Kunstnerlex., bd. 1), der 1791 boede på Charlottenborg.

25) „Efter Holmskjolds Begæring giort Op-skrift paa Fr. 5.s Buste i den botaniske Hauge“ (Luxdorffs Dagbøger II, 1781, den 11. oktober.) Busten flyttedes 1832 til havens nye auditorium og opstilledes endelig efter havens flytning 1874 på sin nuværende plads i det store væksthus.

26) Indlæg til Sjællandske renteskriverkontors journal 12 no. 960 1782, RA.

Bilag 1

Regning fra Adam Christian Neisse.

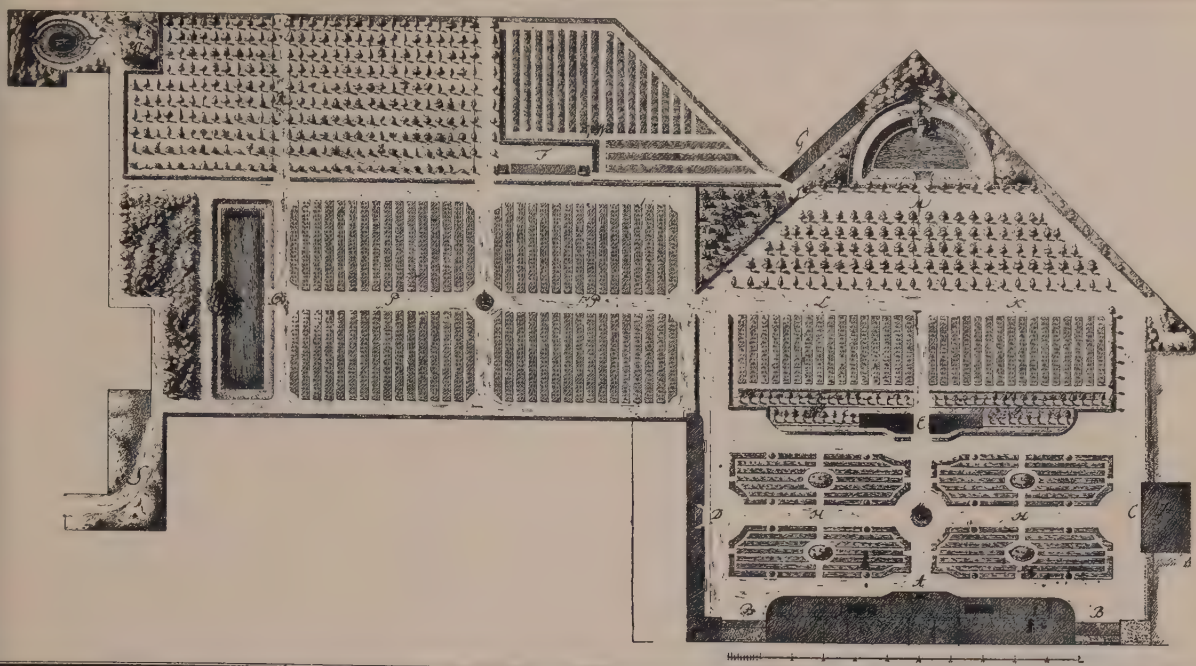
Allerunterthänigste Rechnung.

Auf befehl Eur. Hoch wohl und edelgebohrne Herrn Justitz Rath und königl. Hofbaumeister Harsdorff habe endes untergeschriebene bey Aufführung der neuen Gebäude auch den neu angelegten botanischen Garten folgende Zeichnungen vorhero und in der Zeit als dieselben Gebäude sind aufgebauet worden, verfertiget; und die dabey nöthige Aufsicht bey diesen Gebäuden wie auch die bestellungen an oben erwähnten Herrn Justitz Rath zu besorgen gehabt.

1) Zu der Original Zeichnung den im Garten darzu erwählten Platz aufgemessen und nach Verlangen gezeichnet dabey zugleich eine Copie vor die Werckleute verfertiget jedes bestand in zwei Gründen, eine Facade und zwei Profilen.

2) Zu den ersten Project des Saales so vor den Charlottenborger Schlosse nach dem Garten zu sollte angebracht werden eine zeichnung gemacht, darauf ein Grund, 2 Facaden und 2 Profilen gezeichnet waren.

Plan over Den Botaniske Have med indtegnede bygninger: A hovedbygningen langs Nyhavn, C forelæsningsalen i portikken, D Guiones koldhus. 1784 (Rigsarkivet)

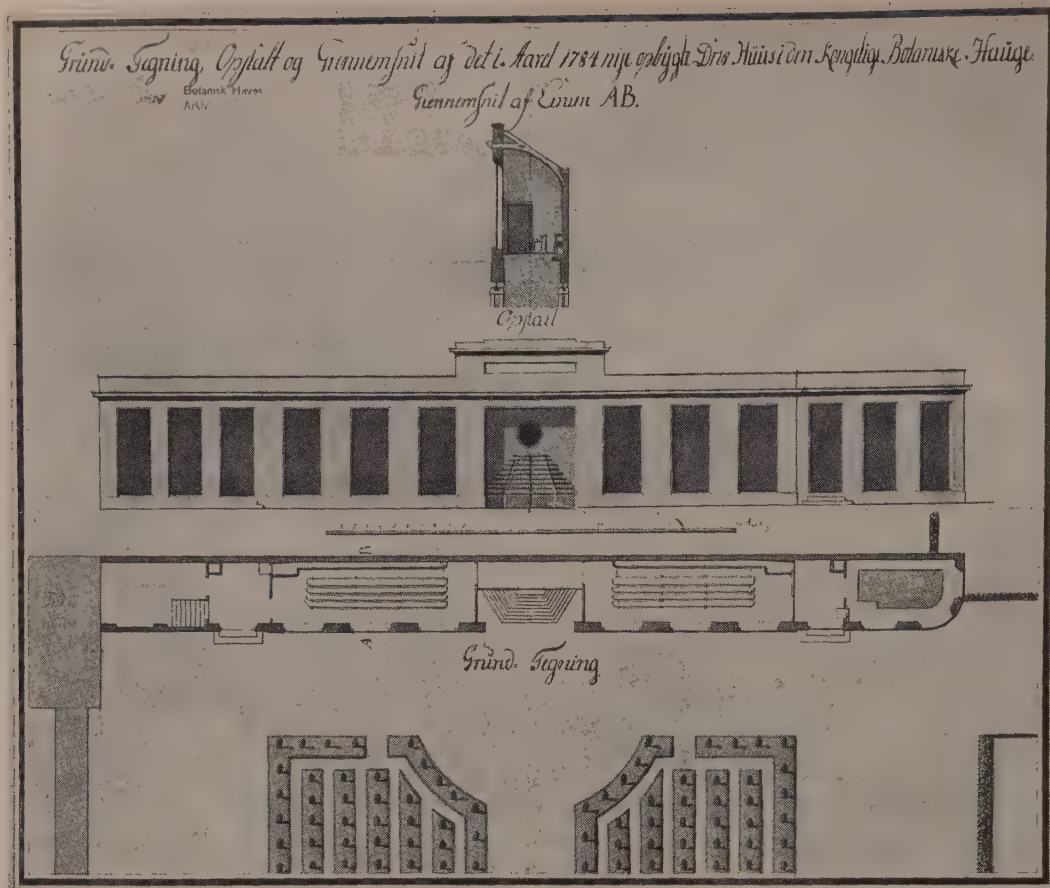
- 3) Zu Decorirung der Nischen in mittelsten grossen Treibe: Hause eine Zeichnung verfertiget so auch einen Grund und Facade bestand.
- 4) Eine Zeichnung von der Treppe weil sie bey Veränderung des Saales musste anders angebracht werden als sie in der Originalzeichnung befindlich war.
- 5) Zu der bibliothek ein zeichnung gemacht so auch 3 Profilen und einen Grund Riss bestand.
- 6) Zu der Thüre zum Haupteingange von Neu Hafen die zeichnung bey dem darselbst angebrachten steineren gerüste verfertiget.
- 7) Zu den mittelsten Treibe Hause von drei darinnen angebrachten Decoration eine Zeichnung gemacht.
- 8) Auf der Originalzeichnung die in dem Bau vorgefallenen Veränderungen aufgezeichnet.
- 9) Eine zeichnung gemacht zu den zwei kleinen neben Treibe-Hausen so auch bey den Enden des Haupt Gebäudes sind gebauet worden.
- 10) Zu der Collonade und der darüber angebrachten Gallerie so vor den Charlottenborger Schloss; nach dem Garten zu soll angebracht werden wie auch von dem dabey befindlichen Saale zwei verschiedene Zeichnungen dazu verfertiget.
- 11) Zu anbringung der medaillons über die Thüren in dem Treibe Hausen ein Zeichnung gemacht.
- 12) Zu den postament so in den Nischen des mittelen Treibe Hauses wo erstlich eine abgekürzte Collone mit eine brust bild sollte darauf zu stehen kommen nachher aber bey Veränderung eine Figur mit ihren Peidestal angebracht und zur richtigen Ausbreitung dem bildhauer eine spezielle Zeichnung davon habe überliefern müssen.

spektør Birch ved stenbruddet på Bornholm først 1782 efter gentagne rykkerskrivelser meddele, at de den 4. juni s. a. lykkeligt var indladet²⁶). Kolonnaden rejstes dog inden årets udgang, og arbejdet var dermed fuldført.

Det synes udenfor enhver tvivl, at det på side 28 gengivne sæt tegninger til kolonnaden og læsesalen stammer fra Arens' hånd. Målestokken er angivet på tysk, hvor Harsdorff altid i tegninger fra disse år anvender dansk, og hele tegnemåden er Harsdorff fremmed. Men bortset herfra ville vi dog ikke, selv uden at paterniteten var arkivalsk dokumenteret, have tilskrevet andre end Harsdorff selve inventionen, udkastet bag Arens' tegninger. Stilen er i alle detaillier særdeles karakteristisk for ham: balkonens balustre er af nøjagtig samme type som balustrene på Herkules-pavillonen (1773) – hvis søjler iøvrigt også er doriske – og læsesalens hele udsmykning svarer nøje til det samtidige Teaters på Fredensborg (1778), der er kendt fra bevarede tegninger. Her genfinder vi detaillier som rosetter, indskudte ornamentbælter og antike hoveder; vi tager næppe fejl i at antage J. F. Neufforge's *Recueil élémentaire d'architecture* 1757 ff. for den inspirationskilde, hvorfra Harsdorff har hentet denne interiørstil. Også panelet i biblioteket er en type hyppigt anvendt af Harsdorff, bl. a. i den bekendte stue i Høegh-Guldbergs lejlighed i Prinsens Palæ (1777).

Det sidste arbejde i Den Botaniske Haves her behandlede byggeperiode var opførelsen af et koldhus 1784. Rent uvilkårligt ville man regne med, at Harsdorff som arkitekt for den botaniske kommission også havde leveret tegning til denne bygning, skønt hans navn ikke er nævnt i bilagene, men to regninger heriblandt sår tvivl med hensyn til arkitekten. Den ene er fra Arens og lyder: Auf Befehl . . . habe den botanischen Garten aufgemessen

Guiones koldhus. Farvelagt tegning 1784 (Botanisk Bibliotek)

und eine Zeichnung davon verfertigt wie auch eine Zeichnung von eine Treib Hause zu kalte Gewächse, welcher in selbigen Garten soll aufgeführt werden. 12. Marts 1783“. Den anden regning er fra arkitekten J. B. Guione²⁷⁾ og lyder: For at forandre Tegningerne til det i Aaret 1784 nye opbygte Drivhus og siden efter Husets Opbyggelse at opmaale og forfatte en accurat Plan derover samt for Opsigt med Arbejdet fra Begyndelsen til Slutningen. 25. Januar 1785“. Vi må antagelig forestille os arbejdsfordelingen således: Harsdorff har ladet Arens udarbejde en tegning; utilfreds dermed har han videre efter Arens' hjemrejse til Tyskland ladet Guione omarbejde den og samtidig benyttet ham som konduktør (Guione har attesteret og anvist alle håndværkerregningerne). Guiones bevarede tegning viser en ganske enkel bygning med den karakteristiske, lave attika, som vi kender fra mangfoldige huse af Harsdorff og hans elever. Huset åbner sig i midtfaget med en dyb niche, hvori der var arrangeret et „Blomsterteater“. Huset, der rejstes vinkelret på Hovedbygningen og ved dennes østlige hjørne, stod færdigt i september 1784; blandt håndværkerne skal nævnes stenhugger Schrøder, der leverede brystgesims og sokkel til attikaen, og gipser Lorentz.

Da indretningen af haven var helt færdig, indsendte Holm, der i mellemtiden var blevet nobiliteret under navnet Holmskjold, og Rottbøll 14. maj 1787 en samlet beretning med bilag

For dette Arbejde der er paabegyndt 12 Januar 1779 og afsluttet 29 May 1779 med ialt 132 Dage fordre 70 rdlr. 8 Sk.

København 29 May 1779

Harsdorff attesterer

Adam Christian Neisse

Bilag 2

En ny Regning for Arbejde i Tidsrummet 7 Juni til 31 Juli 1779 saalydende:

Auff befehl... habe bey weitem ausbau der neuen Gebäude auf den neuangelenten bot. Garten wie auch bey den darselbst neu auf zu führende Collonade an der Charlottenborger Schlosse vor die Werckleute folgende Zeichnungen verfertigt imgleichen die dabe nöthige Aufsicht bey diesen Gebäuden und bestellungen an oben erwähnten Herrn Justitsrath zu besorgen gehabt.

- 1) Vor den Stuccatur- und Gipsen verschiedene Zeichnungen gemacht.
- 2) Vor den Bildhauer Herr Becken von den Nische in den mittelsten Treibehause eine Zeichnung verfertigt.
- 3) Zu der bibliothek und den lesesaale unten Charlottenborger Schlosse verschiedene Zeichnungen zu postamenten gemacht und vor die Tischler ebenfals verschiedenes ausgefertigt.

Bilag 3

Regninger fra J. Arens.

Auf Befehl eurer hoch und wohlgeb. Conference Raad Holm habe . . . zu den neue eingerichteten Lesesahl im bot. Garten die dazu nötige Zeichnung verfertiget und die dabey mir zukommenden Aufsicht von August 1779 bis April 1780 zu besorgen gehabt.
1781, 17 Januar

J. Arens

For forfærdigelse af 5 Tegninger til Løsesalen med den indre Dekoration af Gips, udført efter Holmskjolds Ordre.
1782 11 April.

J. Arens

27) Weilbachs Kunstnerlex., bd. 1.

28) Se 17).

29) Indk. sager 1817 og brevjournal 1817, Kunstakademiets arkiv, RA. – Meddelt i P. Johansen og Fr. Meldahl: Kunstakademiet, 1904, s. 560, hvilket Weilbach mærkværdigt nok synes at have overset.

C. B. Hornbeck: tegning til ændring af vinduer imod gården. 1832 (Nationalmuseets 2den afdeling)

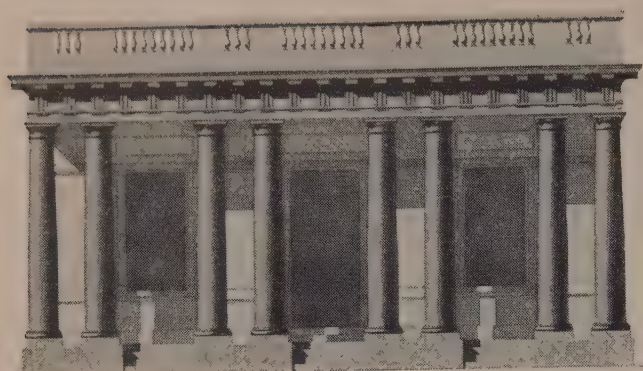
Udsnit af maleri af V. Bendz. ca. 1825 (Øregaard)

til kongen. Det fremgår heraf, at de samlede udgifter havde beløbet sig til 21.425 rdlr. De foreslog samtidig at lade tegningerne stikke i kobber, „da det i flere Henseender kunne have sin Nytte, om samme offentlig blev bekendtgjorte“. Dette blev også bevilliget ved et kgl. reskript af 2. april 1788, hvori det bl. a. hedder, at udgifterne til trykningen må udredes af overskuddet af den agende posts indkomster²⁸). Af ukendte årsager blev planen opgivet.

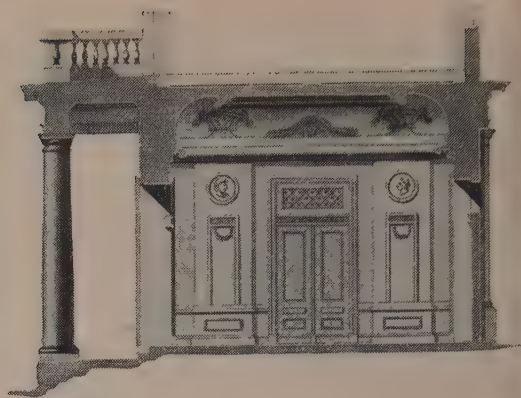
Det botaniske auditorium i portikken bestod indtil 1807, da det efter Københavns bombardement i september blev benyttet til andet formål; først efter en istandsættelse 1816 toges det atter i brug, denne gang lige til 1832, da haven fik et nyt lokale og salen gaves tilbage til akademiet. Den smukke kolonnade viste sig at være dårligt bygget, stadige reparationer tyngede universitetets budget, og i 1817 stillede man rentekammeret et forslag om at tage den ned. Kammeret forespurgte akademiet, om der var noget at erindre herimod, hvilket ikke var tilfældet, når blot man i stedet ville bekoste en liden balkon med et jerngelænder uden for døren til kuppelsalen; dette blev straks bevilliget, og kammeret meddelte ved en skrivelse af 29. september samme år, at man havde tilkendegivet den konstituerede hofbygmester, arkitekt P. K. B. Jessen, at portalen skulde borttages²⁹). Jessens navn optræder hyppigt i bygningsadministrationens journal i de følgende måneder vedrørende restaureringsarbejder på Charlottenborg, bl. a. attesterer han stenhuggerregninger, men da disse ikke altid er specificeret, har det ikke været muligt at fastslå tidspunktet for portalens nedbrydning; sokkelpartiet med de tre trapper blev stående, og den nye, smalle balkon støttedes i begyndelsen – hvis man da tør dømme efter et maleri af V. Bendz fra ca. 1825 (Øregaard-Museet) – af søjlestumper. På et snit gennem østfløjen, der må henføres til tiden ca. 1835–45, ses balkonen båret af volutkonsoller, balkongitteret ses på Eckersbergs bekendte tegning i kobberstiksamlingen. Andre billeder (et maleri af C. A. Kølle og et usigneret maleri, begge i Bymuseet) viser østfløjens midtparti i tiden ca. 1850, alle spor af den oprindelige arkade er forsvundet, over sidevinduerne ses rektangulære blændinger og mellem 1ste og 2den etage et profileret gesimsbånd. Da salen i portikken 1832 blev tilbagegivet akademiet, bevilligedes 787 rdlr. til dens istandsættelse; arkitekten C. B. Hornbeck ledede arbejdet og leverede bl. a. en tegning til nye vinduer imod gården. Forslaget blev ikke fulgt, Harsdorffs døre og vinduer og den tilmurede midtbue forblev uændret lige til Meldahls ombygning 1883. Ved reparationen 1832 nedtoges Gianellis antike hoveder og vægfelternes øvrige stukdekoration. Sådan var situationen, da Thorvaldsen i efteråret 1838 vendte hjem for at tilbringe sine sidste år på Charlottenborg.

Forud for hans ankomst havde man været travlt optaget af at indrette et atelier i portikken, hvor en række af kunstnerens hjemsendte arbejder var blevet opstillet og tillige i naborummet imod syd, hvorfra en trappe førte op til lejligheden. Thorvaldsens biograf, J. M. Thiele, har givet et levende billede af den storstilede modtagelse, og det hedder her bl. a. „Vognen blev trukket [af Folk, ikke af Heste] igennem Charlottenborgs Port og heelt ind i Gaarden, hen foran Indgangen til hans kiøbenhavnske Studio;

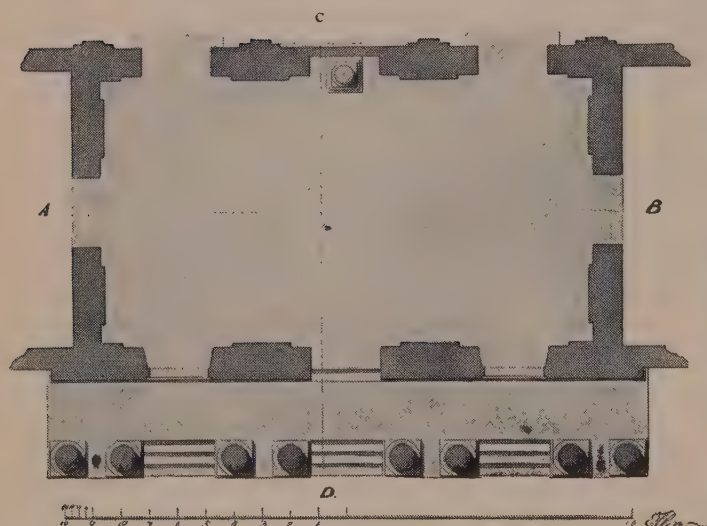

Facade

Tværsnit C-D

Plan

Længdesnit A-B

Længdesnit B-A

J. A. Arens efter C. F. Harsdorff: fem tegninger til kolonnaden og forelæsningssalen i portikken ca. 1779-82 (Botanisk Bibliotek)

der blev han i de oplyste og med Blomster smykkede Rum først hilset af sine gamle Venner fra Rom, hans egne hidsendte Arbejder, og ret vel tilmode tilkastede han dem, en efter anden, en venlig Hilsen. Døren udtil Gaarden stod aldeles aaben og var opfyldt af Tilskuere ...". Om aftenen modtog Thorvaldsen, stående i det åbne vindue imod haven, et fakkeltog, hvori deltog yngre kunstnere, der kom gående med musik i spidsen gennem havens gange. Da de havde sunget en sang af Chr. Winther, kastede de faklerne i et bål, og Thorvaldsen underholdt sig en tid med sine beundrere. Thiele fortæller den pudsige episode, da Thorvaldsen gik på visit hos Botanisk Haves direktør, professor J. W. Hornemann, i den tro, at det var hans ungdomsven, maleren Hornemann, der boede der, og først bagefter fik fejltagelsen opklaret, da han udtrykte sin forundring over ikke at have truffet Hornemann³⁰). I de seks år, han boede på Charlottenborg, kom der ofte fornemme gæster for at bese atelieret, bl. a. kom

30) Når Sigurd Schultz i sin bog „Da Thorvaldsen kom hjem“ fortæller, at baronesse Stampe indledte sit bekendtskab med Thorvaldsen ved et besøg i 1839 hos sin svoger, professor J. F. Schouw, „der var Direktør for den botaniske Have og altsaa boede i Hus med Kunstneren“, er dette ikke rigtigt. Hornemann var direktør til sin død 1841, og Schouw flyttede først ind i sin embedsbolig til april flyttedag 1842. Om hans tidligere adresser henvises til Krak's Minderige Huse, 1922.

J.W. Gertner: Thorvaldsens Atelier ca. 1838. (Maleri i Randers Museum) maleren har udeladt cornischens dekorationsstik

31) C. F. Wilckens: Træk af Thorvaldsens
Kunstner- og Omgangsliv, 1874.

32) Medd. fra Schouw 1846 i Thorvaldsens
Museums arkiv.

33) Museets bestyrelsesprotokol. Referat af
møde den 18. oktober 1853.

34) Fr. Thaarup: København, 1828.

kongeparret ofte på besøg. Wilckens fortæller³¹), at dronningen ved een lejlighed traf Thorvaldsen i nattøj, slåbrok, umage sokkel og fladtrådte tøfler, men desuagtet bød hende på en promenade i haven. Ved hans død 1844 stod en række halvfærdige arbejder i de to atelierer, og kort efter, at boet var taget under behandling, blev executorerne enige om at fortsætte atelier'et „saaver med Hensyn til Bestemmelsen i Kunstnerens Testamente, at de ufuldendte Arbejder skulde fuldføres, som i Betragtning af Ønsket om at erholde de Konstgjenstande, der ikke af Kunstneren selv var påbegyndt i Marmor, udførte i dette varige Materiale“³²). Først i efteråret 1853 blev alle skulpturarbejderne flyttet efter ønske fra kunstakademiet, som selv havde brug for lokalerne³³). Efter den botaniske haves flytning til det nuværende anlæg ved Østervold, blev Harsdorffs bygninger imod Nyhavn nedbrudt 1875, og haven, der ifølge Fr. Thaarup havde været aaben for „Familier og Blomsterelskere af den dannede Klasse Torsdage 2-4“³⁴), blev tilligemed de forskellige væksthuse sløjfet og indlemmet i det nye kvarter Gammelholm.

Portikkens midtfag imod haven var i rummets funktionstid som

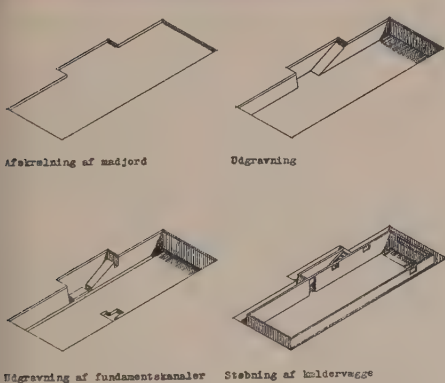
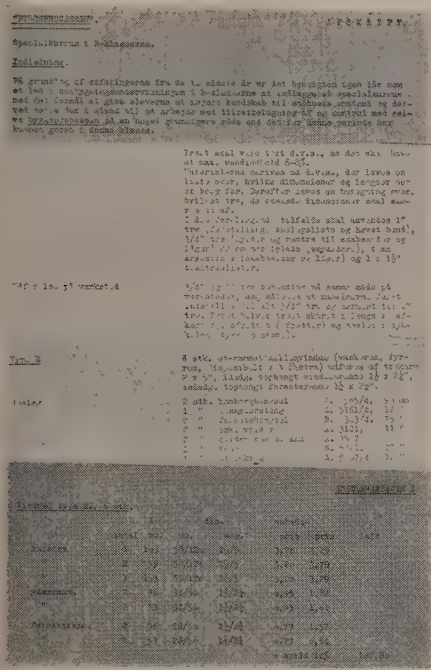
Fotografi fra 1851 af Bissens Landsoldat udstillet i Charlottenborgs gård foran portikken.

atelier blevet udvidet opad, således som det ses på et fotografi fra ca. 1880, gengivet i Charlottenborgbogen. Vinduets overkarm nåede op til kuppelsalens balkon. Ved Meldahls hårdhændede, men i høj grad tiltrængte restaurering i 1883 førtes portikken tilbage til den skikkelse, man mente den oprindelig havde haft. Arkadens pilastre og gesimsværk fornyedes i sandsten imod gården og kopieredes nøjagtigt på facaden imod haven, hvor den nye udstillingsbygning blev opført. Mærkelig nok gennemførte Meldahl ikke arbejdet i dets fulde konsekvens, idet han lod sidebuerne til begge sider forblive tilmurede. Pladsen imellem udstillingsbygningen og østfløjen blev opfyldt og planeret, hvorved trappen op til portikken forsvandt. I 1922 åbnedes portikken helt imod gården, det var arkitekt Magdahl Nielsen, der ledede pette arbejde, udført i anledning af en aftenfest i gården til ære for det italienske kongepar. Måtte et andet celebret besøg lokke akademirådet til at gennemføre åbningen af de to resterende buer og således føre bygningen tilbage til den skikkelse, som den ukendte arkitekt oprindelig har givet den.

KUNSTAKADEMIETS BYGNINGSSKOLE 200 ÅR

31. marts 1754 - 31. marts 1954

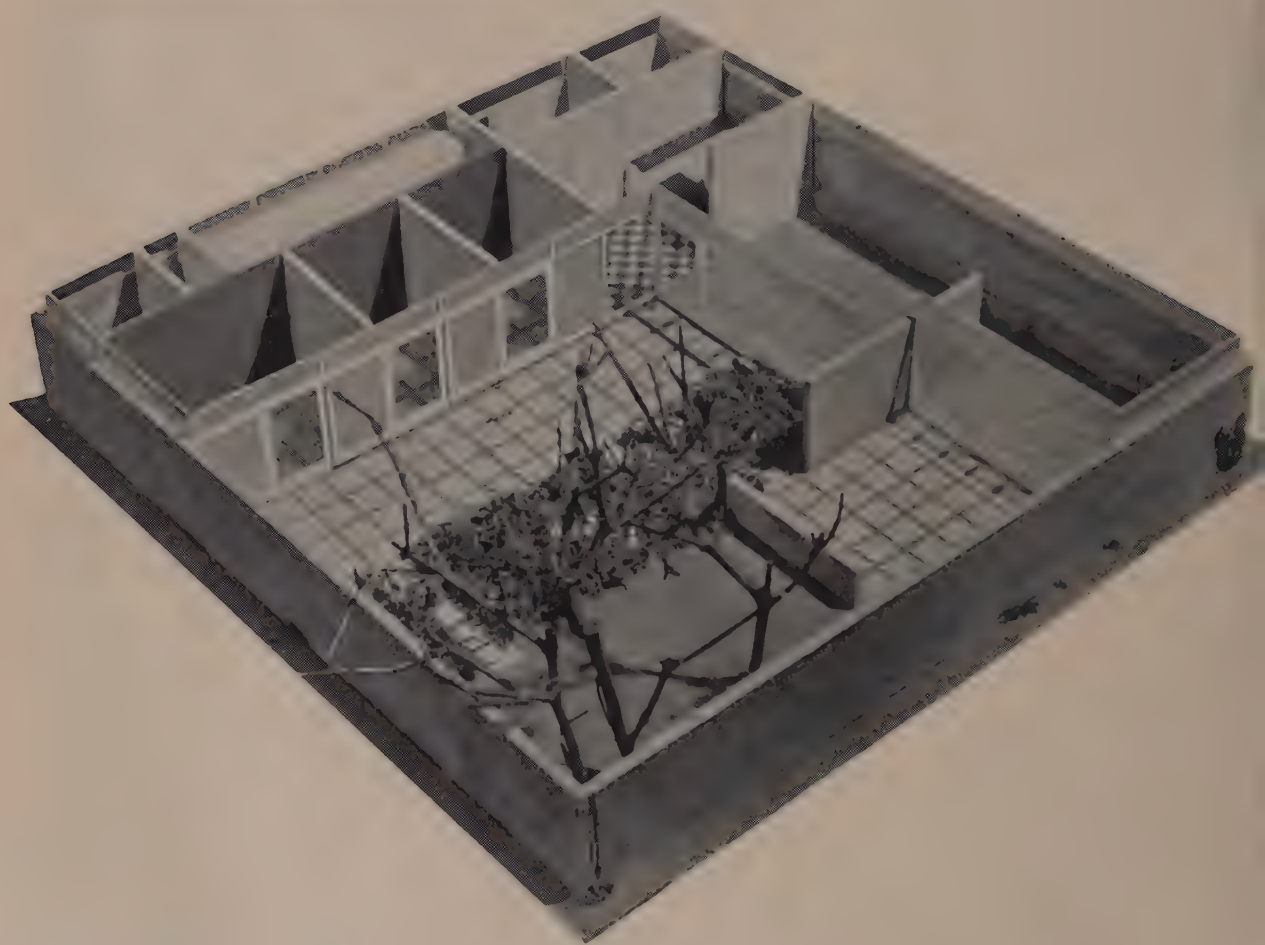
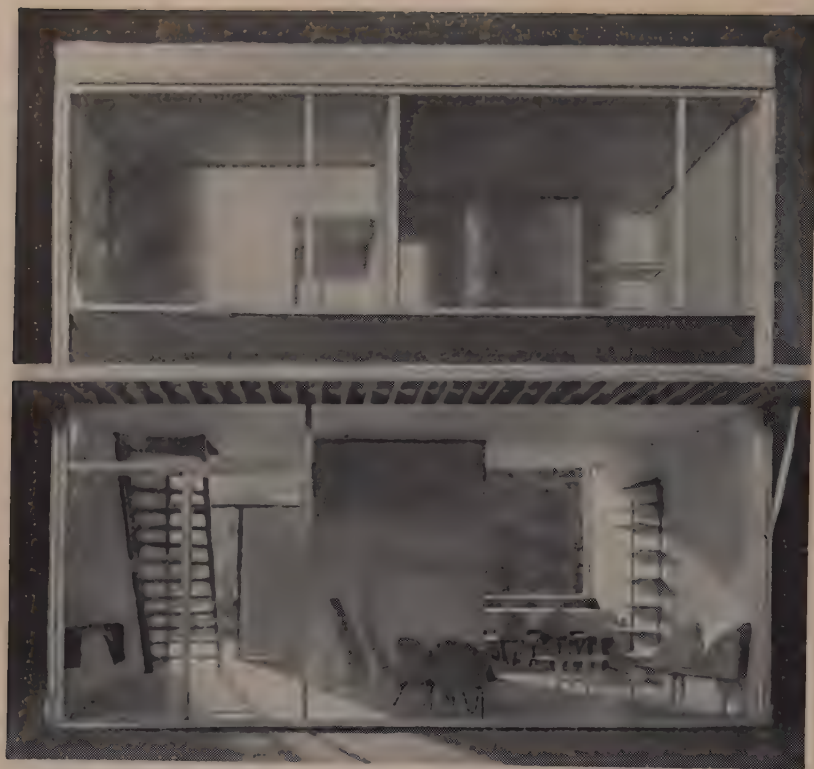

I Forskolens B-klasse har der i de sidste år været afholdt et specialkursus „Byggeprocessen“. Elevernes arbejde har bestået i at gennemgå byggeriets forskellige faser ved et konkret projekt; man har dels arbejdet med en „Fortællende Beskrivelse“, til elevernes orientering, dels en „Arbejdsbeskrivelse“ svarende til virkeligheden og dels „Prisberegninger“; disse forskellige arbejder og undersøgelser giver tilsammen et godt billede af hele byggeprocessen. Samtidig udarbejder eleverne en række instruktive tegninger, hvoraf et typisk eksempel vises. (Professor Poul Kjergaard)

På de følgende sider vises nogle eksempler på elevarbejder fra Kunstakademiets Bygningsskole. Det er ikke hensigten at gøre status, ej heller at give detaljeret indblik i undervisningsformen; formålet er på baggrund af det celebre jubilæum i nogle glimt at vise lidt af det, de studerende arbejder med idag. Den første del af studiet går med at sætte de studerende ind i byggeriets almindelige praktiske og tekniske problemer, og først efter at Forskolens 2 år og Hovedskolens 1. klasse er gennemgået får de studerende lejlighed til at arbejde med mere selvstændige opgaver. Den grundlæggende undervisnings afgørende betydning anfægtes ikke af, at der i den følgende billedkavalkade ikke er medtaget eksempler fra disse skoleår. En retfærdig gengivelse af arbejdet i Forskolen og H1 kan ikke ske forsvarligt ved afbildning af nogle enkelte elevarbejder, og vi har derfor renonceret. Dog er der i marginen på denne side vist en montage af et par afsnit fra arbejdet med byggeprocessen i Forskolens B-klasse, et holdarbejde, som peger hen mod en ny udvikling i arkitekt-undervisningen.

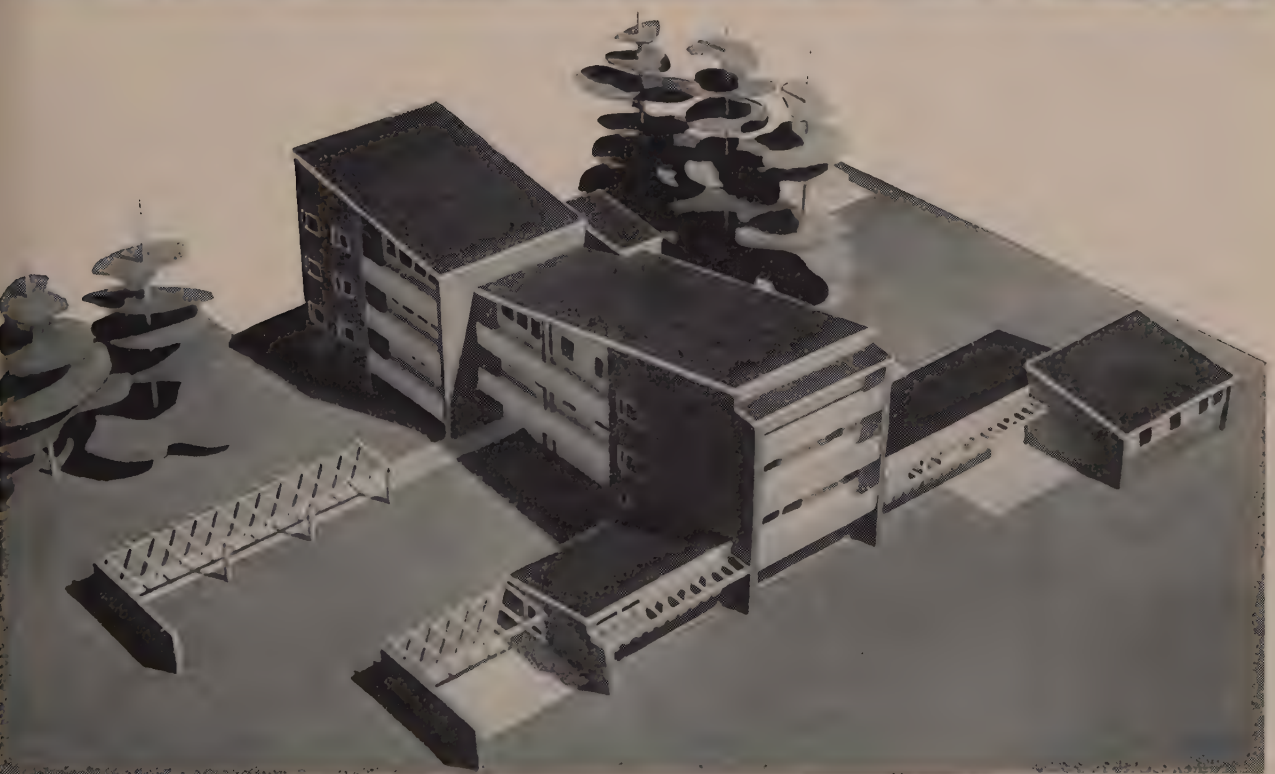
De gængsne arbejder er alle udført i Hovedskolens 2. og 3. klasse, og der vises også et enkelt afgangsprøve. De er udvalgte for at give et indtryk af mangfoldigheden i arbejdsopgaver – en mangfoldighed, som også afspejler arkitekterhvervets store områder – og tillige for at vise, at der ikke fra skolens side er noget ønske om en ensartet udtryksform, et stilmæssigt ensrettet præg, som man kender det såvel fra Beaux-arts skolerne som fra de ensrettede modernistiske skoler. På den anden side afspejler elevarbejder naturligvis tidens arkitekturstrømninger, ofte endda mere outreret end de kan udfolde sig i det praktiske liv. Og heri gemmer sig måske et kardinalspørgsmål for arkitektuddannelsen: skal undervisningen så nøje som muligt knytte sig til det praktiske arkitektarbejde og til virkelighedens muligheder, eller skal de studerende have mulighed for en friere og mindre bunden udfoldelse? Blandt afbildningerne er både luftslottene og de realisable projekter repræsenterede. Arbejdsformen har ved løsningen af alle større opgaver udviklet sig til holdarbejde, den enkelte studerende er medarbejder ved det store arbejde i et hold af elever. På denne måde har Akademiet givet et svar på det førnævnte spørgsmål: man søger at tilpasse arbejdsformen til kravene og forholdene i det virkelige liv, hvor „team-work“ jo er en realitet, uden samtidig at tage glæden ved en mere fri opgavestilling fra de studerende.

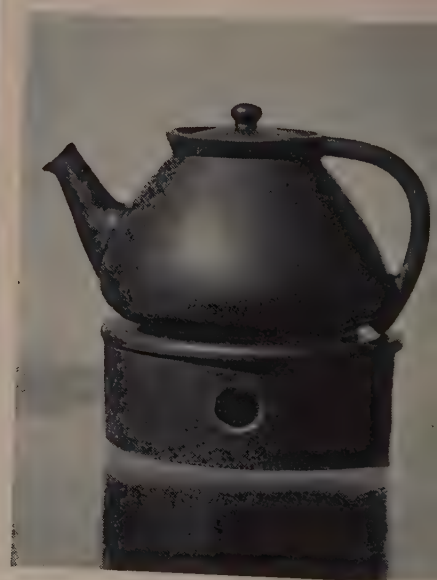
Der arbejdes i udstrakt grad med anskuelige modeller, som for eksempel de to her gængsne, der viser to forskellige eenfamiliehusprojekter. (Professors afdeling. H₂)

Den øverste model viser et projekt til Akademi i Rom, udført som hovedopgave efter de studerendes rejse til Rom. Nederst modellen til en boligbebyggelse. (Professor Palle Suensons afdeling, H₂)

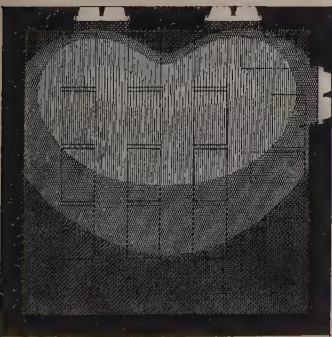
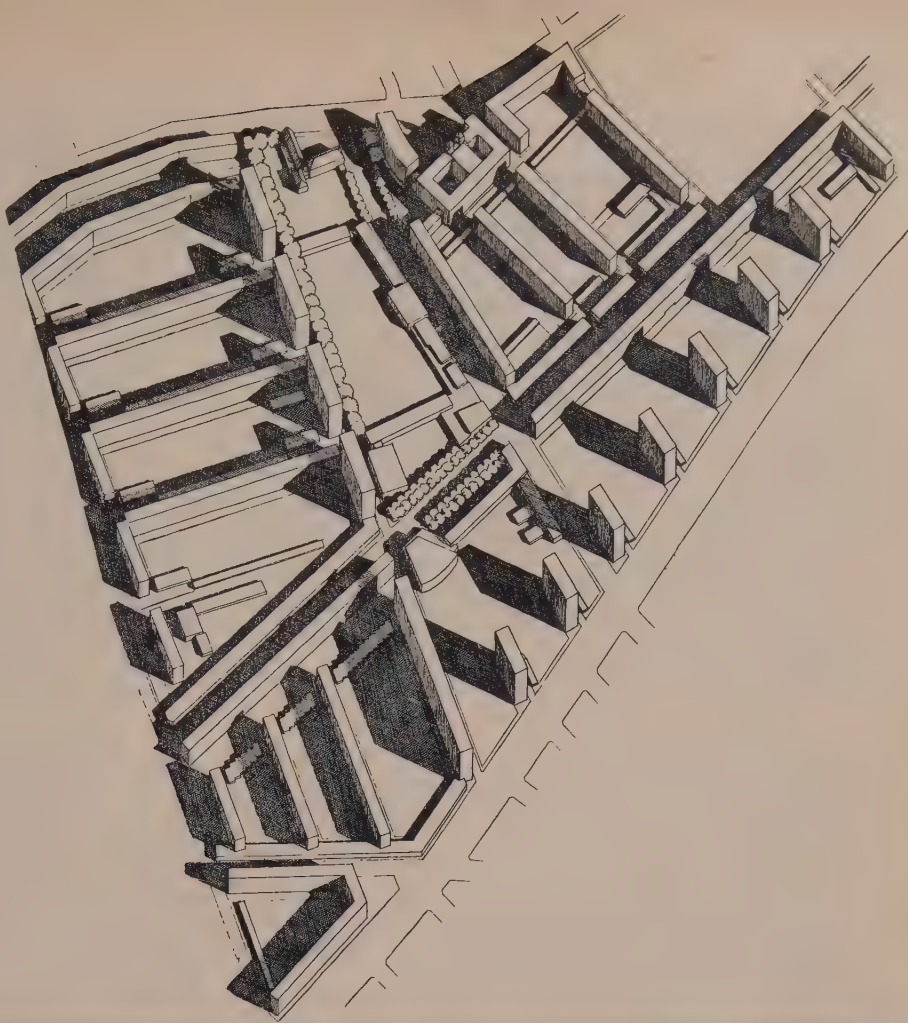

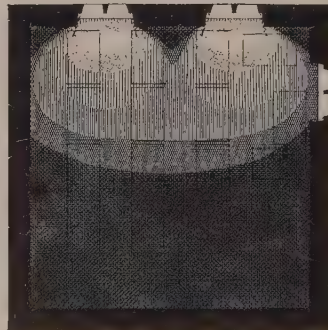
I de mindre opgaver – skitseproverne – søges ofte tilknytning til virkelige opgaver. Således er for eks. de nye smørrebrødsvogne i København resultatet af en sådan skitseprøve. Herover vises nogle tegninger fra en opgave: udstillingsvindue til et tapetfirma, og et fotografi der viser et af de realiserede forslag. Teapotten er også resultatet af en skitseopgave. (Hovedskolen, fælles for alle afdelinger)

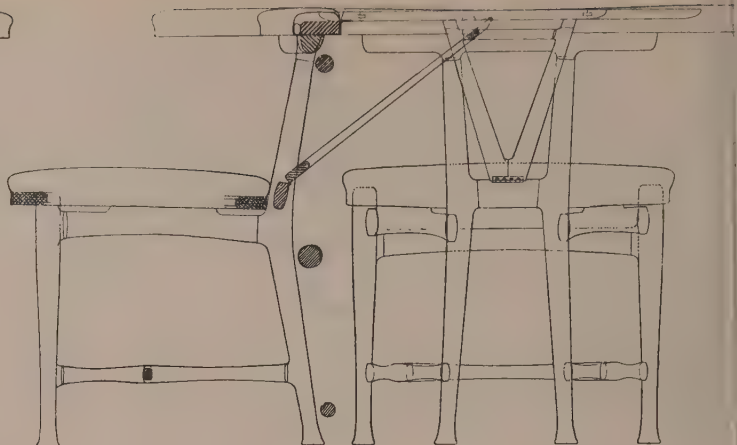
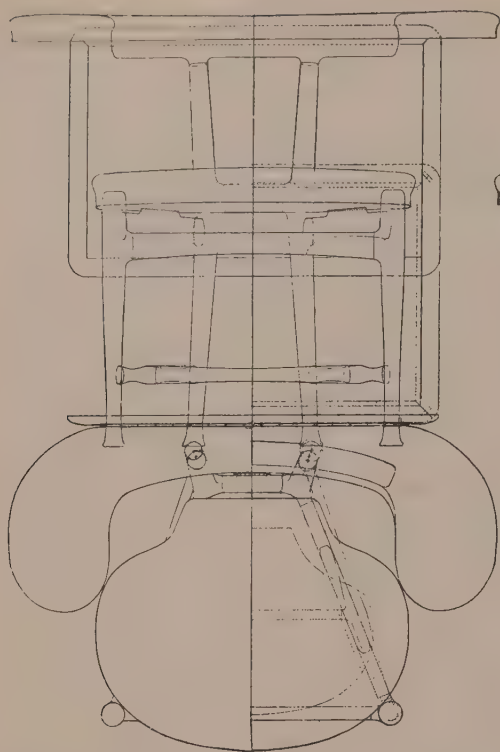
På baggrund af debaten om saneringen på Vesterbro i København stilledes til de studerende i byplanlægning den opgave, at udarbejde forslag til saneringen. Hosstående fugleperspektiv genreproduceret fra publikationen „Vesterbro“, hvori den internationale studiegruppes arbejde er offentliggjort. (Professor Steen Eiler Rasmussens afdeling, H₂)

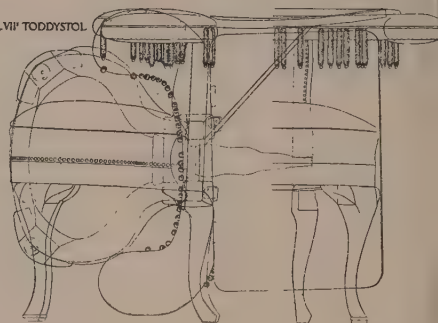
Studier over dagslysvirkninger er blandt andet blevet udført ved at man i et klasseværelse har anbragt indvendige skodder for vinduerne (med forbillede i det rum Vermer van Delft brugte som atelier). Ovenfor vises et par fotografier og de tilsvarende diagrammer fra dette meget omfattende arbejde. (Professor Steen Eiler Rasmussens afdeling, H₂)

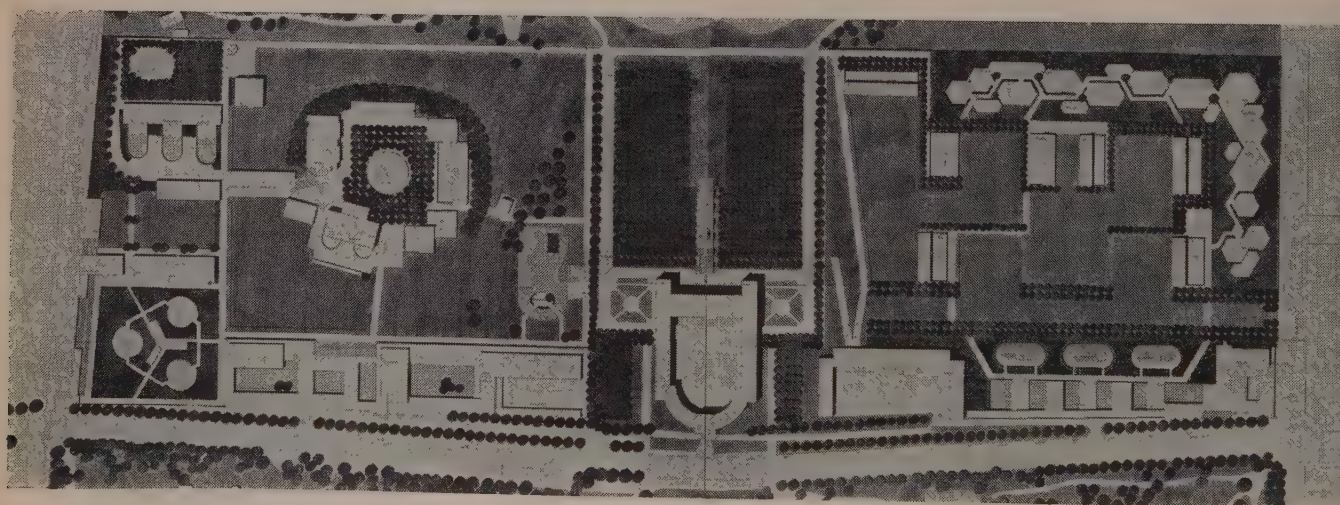

FR. VII TODDYSTOL

I møbelskolen arbejdes med opmålinger af gamle møbler og med selvstændige nye arbejder. Hosstående vises en opmåling af Frederik VII's toddystol og en bearbejdelse til en moderne læse- og hvilestol. (Kjeld Bonfils på professor Kaare Klints afdeling, H₃)

Studiet i havekunst kan give anledning til løsning af store og interessante opgaver som dette forslag til en udvidelse af Zoologisk Have. (Pauli Wulff, lektor C. Th. Sørensens afdeling, H₃)

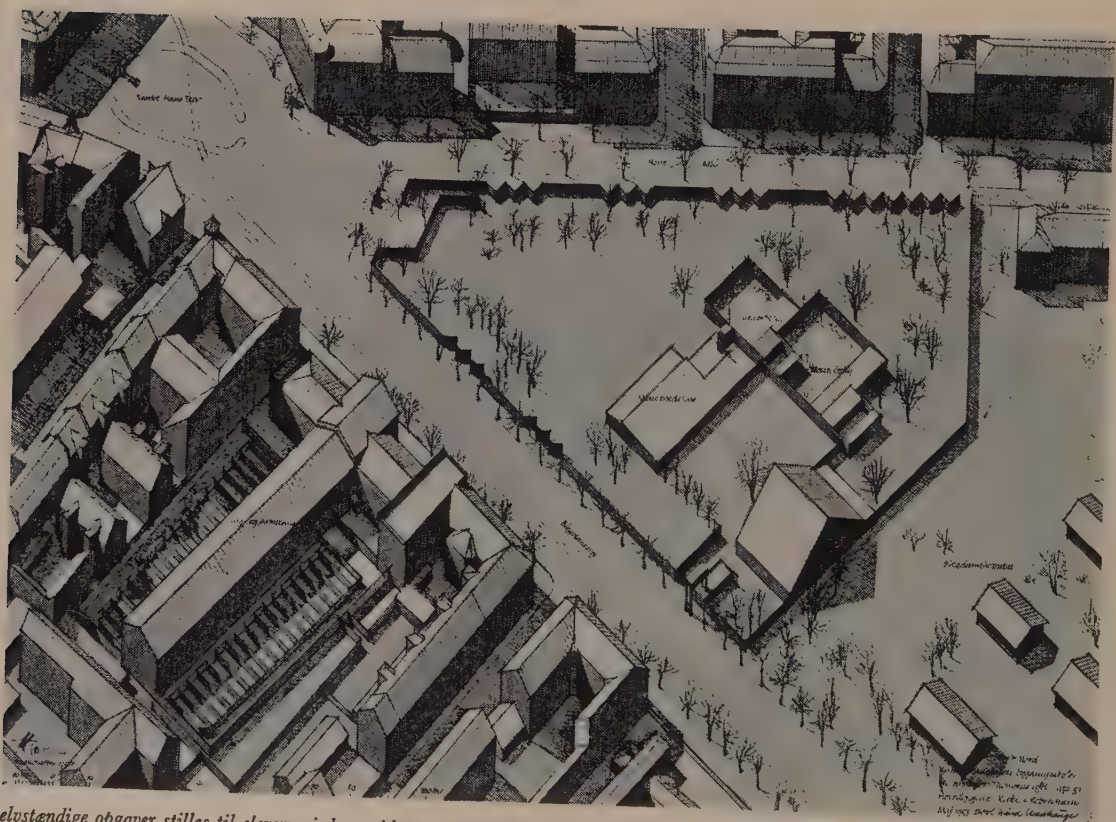

dyrskud gård for les Landes, Frankrig. 25 september 1953 Olof Anderson. Rummet bag porten går i gennem hele huset og fungerer som "Diale."

Rejser hører efter krigsårene atter med til studiet og rejseskitserne indtager en fremtrædende plads. Foroven ses en skitse af en typisk gård fra les Landes i Frankrig (Niels Andersen), den anden tegning er fra Rom, Ponte Fabricio (Johannes Exner). Begge har været udstillet på Charlottenborgs forårsudstilling i (professor Mogens Kochs afdeling)

De store selvstændige opgaver stilles til eleverne i deres sidste studieår. Her drejer det sig om forslag til en kirke ved Sankt Hans torv i København, hvor idag den næsten 100 årige Sct. Johannes kirke ligger.

På modstående side vises situationsplan og facader (fra oven) mod kirkepladsen, mod Blegdamsvej og mod Nørre Allé, på denne side plan af bebyggelsen og snit, facade mod Skt. Hans torv og af menighedshuset mod kirkepladsen. (Poul Wind Skadhauge på professor Edvard Thomsens afdeling, H₃)

Afgangsprojektet er den afsluttende store opgave; her gengives Wilhelm Wohlerts løsning af opgaven en husflidshøjskole. Han har tænkt

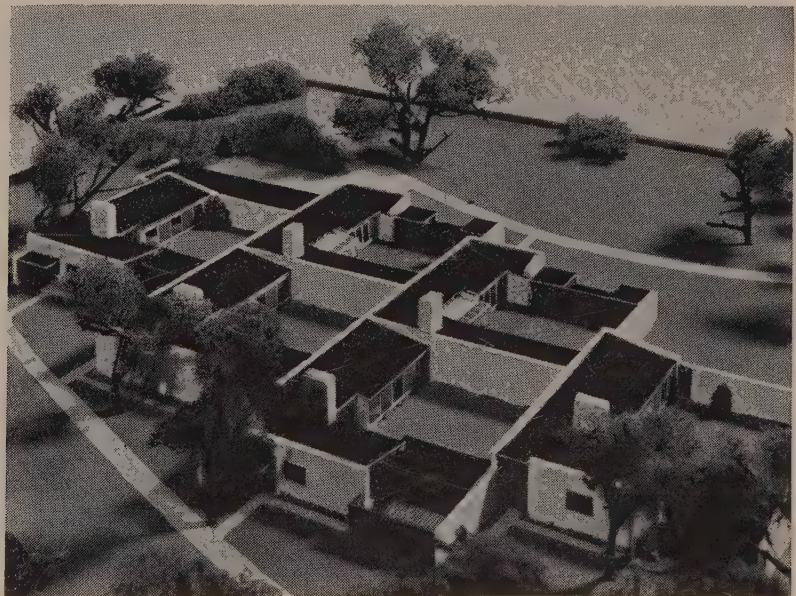
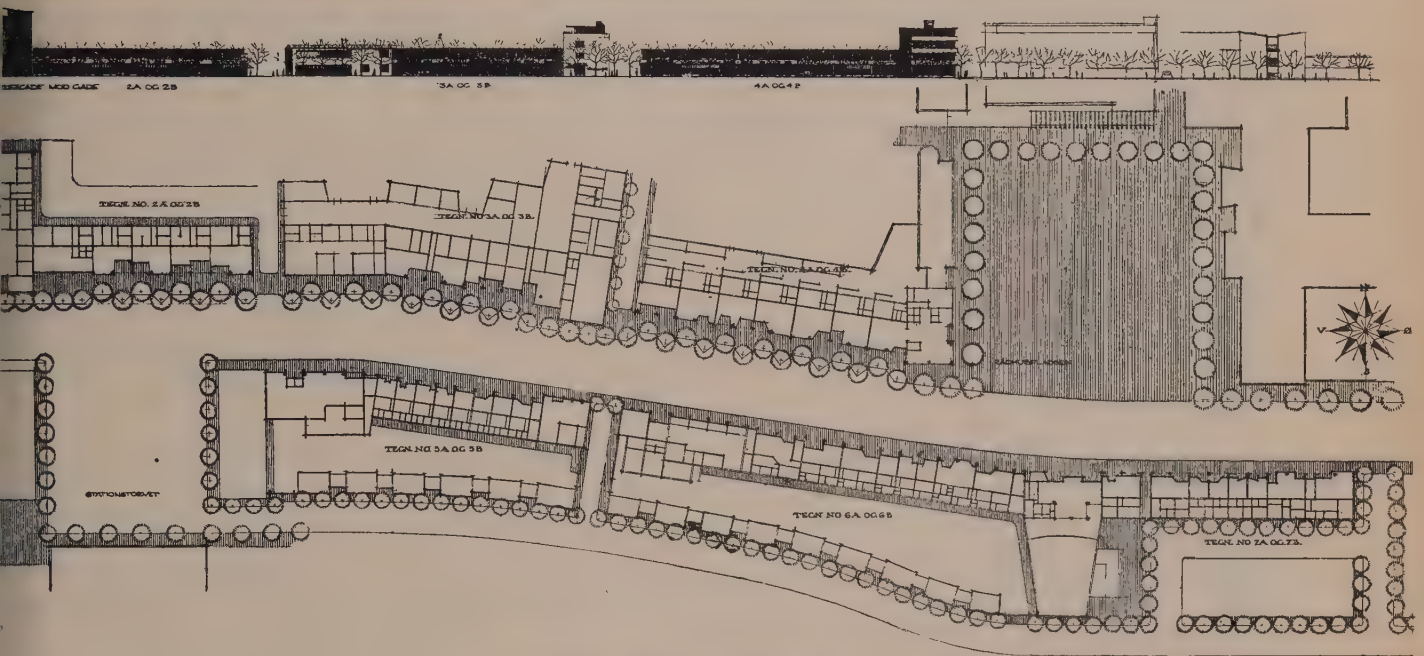
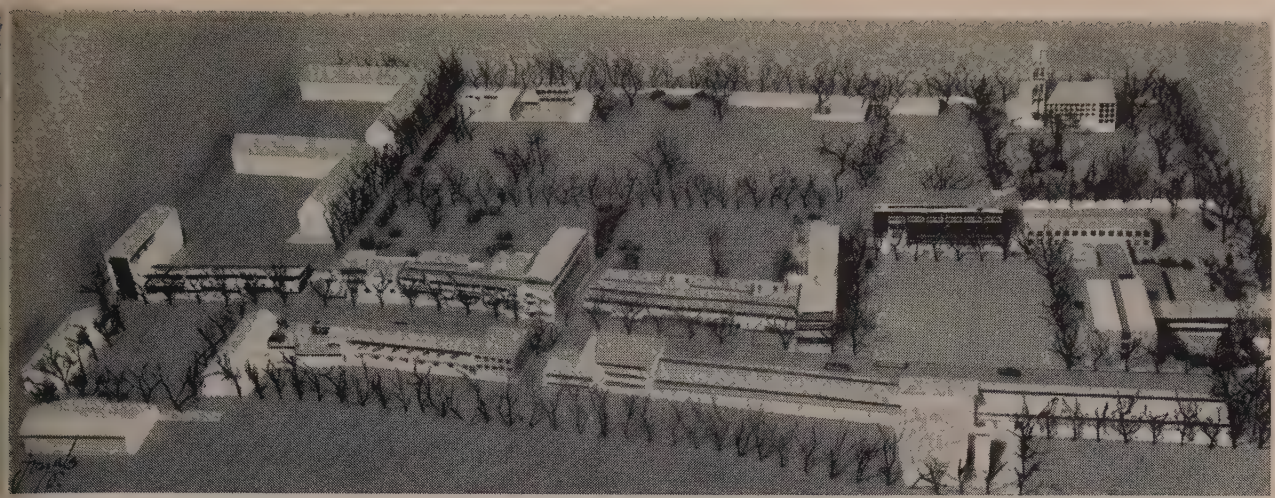
byggesen på et næs, der skyder sig ud fra Fæno (i Lillebælt) og har grupperet bygningerne under hensyntagen til det bevægede terræn.

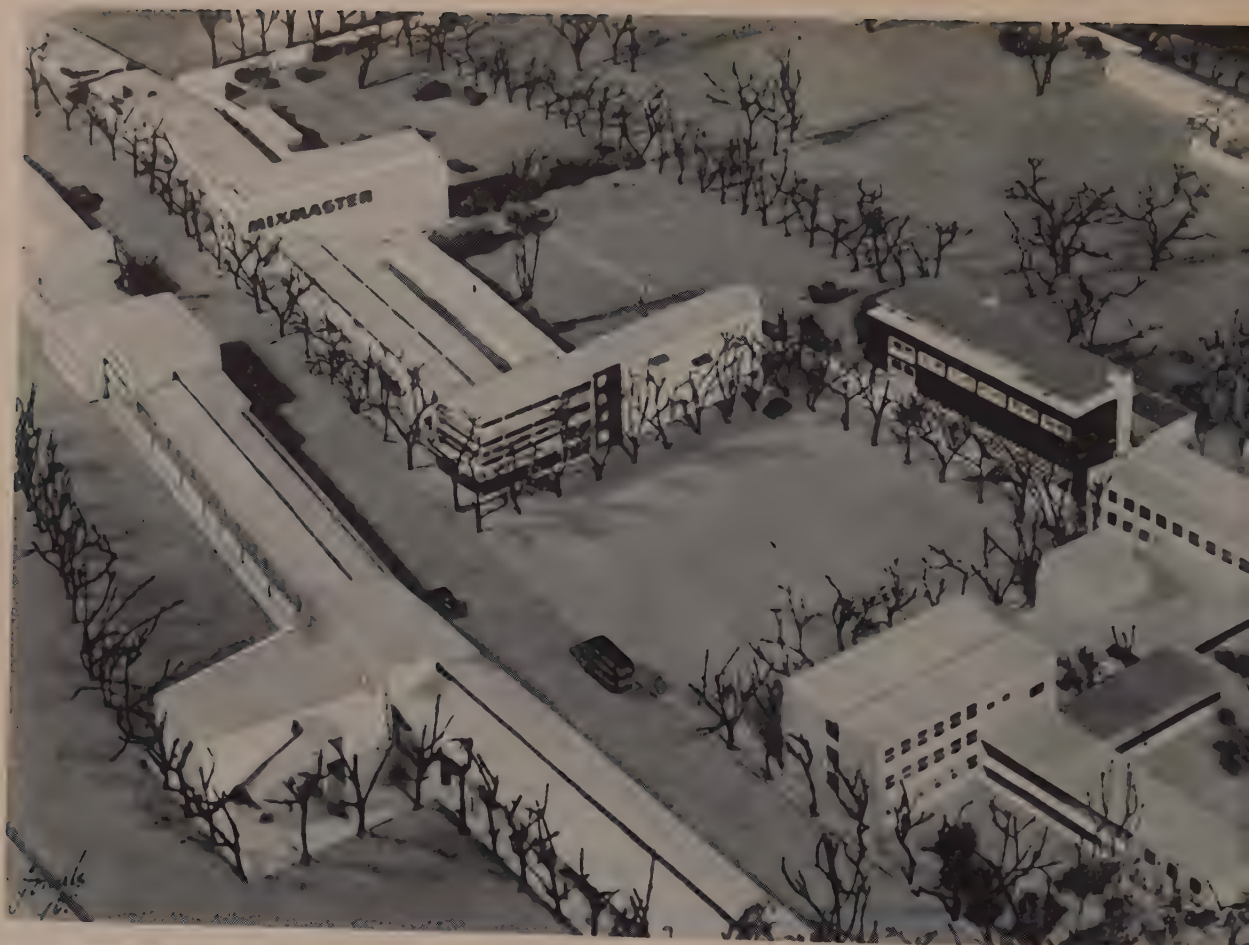
En af de mest omfattende opgaver, der har været arbejdet med i hovedskolen er en bebyggelse i Værløse. Også dette arbejde er udført som holdarbejde. Ovenfor gengives situationsplanen til bebyggelsen og på de følgende sider vises et enkelt detailbillede fra et bebyggelsesforslag med atriumhuse. Endvidere vises plan og model-fotografier af den interessant udformede butiksgade. (Professor Palle Suensons afdeling, H₂)

Atriumhusene er tegnet af Gehrdt Bornebusch, butiksgaden af Elmar Moltke Nielsen og Kjeld Dirckinck Holmfeldt; alle tre har i fællesskab udarbejdet bebyggelsesplanen

Butiksgaden og torvet i bebyggelsesforslag til Værløse

Tegnet af Sigvard Bernadotte

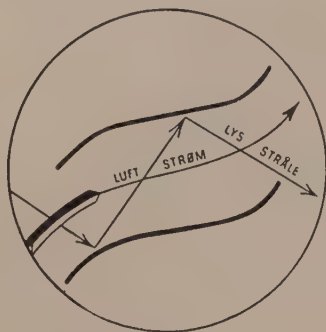
GEORG JENSEN
SØLV

KGL. HOFLEVERANDØR

Kirsch

gardinstænger

og persienner med S-lameller
ses mindre – fylder mindre
giver mere lys

J. NIELSEN A/S »KIRSCH«

Odense

KØBENHAVN N

Aarhus

Kongsgade 31, tlf. 14518 Nørrebrogade 32, C. 6631 Randersvej 144, tlf. 6 93 77

Forhandlere overalt i Danmark

"Air-flow"

VENTILATIONS- & LUFTKONDITIONERINGSAPPARATER
TYPER FOR ALLE FORMÅL

SPECIALBROCHURER EFTER ØNSKE

G. BYRN COMPANY

VIMMELSKAFTET 42

CENTRAL 4487

Plan til en arkitekts uddannelse

Af arkitekt, professor Walter Gropius

(Artiklen har tidligere været trykt på dansk i A5 - september 1953).

For arkitektundervisningen er det mere vigtigt, dyrke en fremgangsmåde end at videregive en bestemt faglig viden. Den bør være kontinuerligt udviklet, vokse koncentrisk, som et træs årringe. På alle måder den tilsigter et hele og ikke et udsnit, idet langsomt på alle fagets områder tiltager samtidig dybde og detaillering. Sammenvoksningen af hele teoretiske kundskab og den praktiske erfaring er af den største betydning lige fra begyndelsen: kun så helhedssynet går op for den studerende. Han vil kunne tilegne sig alle videre detaljer og give dem den rette relation, hvis han går frem fra helheden til detaljer, og ikke omvendt.

En undervisningsmåde af denne karakter vil træde den studerende ind i et skabende arbejde med på gang at få en given opgaves formgivning, konstruktion og økonomi til at gå op med dens sociale indbærende. Hvor indlysende dette krav end synes, være fra et forstandsmæssigt synspunkt, så har erfaringen fra undervisning vist, at det tager årevis at eleverne i vane med at se alle tre aspekter – form, konstruktion og økonomi – som et udeleligt og indbyrdes afhængigt hele. Grunden til den almindeligt udbredte fagopdeling synes at være, at man lægger for stor værdi på intellektuel, akademisk form med den deraf følgende mangel på mulighed for praktisk erfaring og værkstedsarbejde. Jeg kan ikke indse, hvorfor blivende lærdom skal være det grundlæggende undervisningsmiddel, når direkte erfaring er ligeså uundgåelig som en trinvis udvikling. I for høj grad er det udelukket, blevet papir, man benytter som middel til meningsudveksling. Bogen og tegnebordet kan ikke byde den uvurderlige erfaring som forsøg i det praktiske og i værkstedet kan give. Sådant erfaring bør der indflettes i undervisningen lige fra begyndelsen, ikke hængt på senere, efter den akademiske del af uddannelsen allerede er tilendebragt. Thi den praktiske oplevelse er den bedste måde at sikre sig, at den studerende fatter en syntese af alle følelsesmæssige og intellektuelle faktorer; den forhindrer ham i at styve ud i „projekter“, der ikke har rødder i et kendskab til byggeprocessen. Uden tvivl har skellen imellem håndværk og akademisk lærdom under maskinalderens udvikling separeret arkitekturen fra byggeriet. Hvorfor at koordinere begge – videnskabelig viden og praktisk erfaring – det er det springende punkt i vort undervisningssystem. Jeg vil derfor prøve at skitsere en plan, som kunne bøde på vor nuværende utilstrækkelighed, idet jeg vil begynde med at foreslå et mere videnskabeligt udgangspunkt for formgivning.

Folks almindelige passivitet overfor kunst og arkitektur synes at hænge sammen med den almindelige kurde undervisnings form. Gennem en forbedret undervisning skulle menneskene blive opmuntret til igen at på den fundamentale vigtighed kunst og arkitektur har for deres dagligliv. Så længe vi imidlertid trækker den berørte opgave som værende en individuel følelsessag, der ikke lader sig objektivt klarlægge til værdsættning, så kan vi ikke vente, at der skal blive anerkendt et grundlag for undervisningsmæssigt fremskridt. Kunstens åndelige indbæring i samfundet bliver defineret påny, og ved videnskabsmænds hjælp

(Teksten fortsættes på omstændene)

FINESTE KVALITET • BEDSTE UDFØRELSE • SMUKKESTE FORMGIVNING •

Sanitetsporcelæn

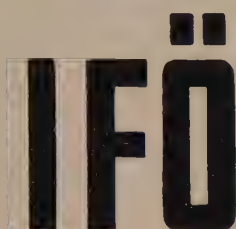
Kombinationsklosetter til hjørne og lige væg;
håndvaske, bidets o. s. v.

Gulvfliser

glatte, riflede, kornede og skridsikre

Mosaik

i 18 forskellige farver

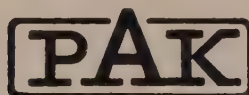

OLOFSTRÖM

Stålpladebadekar

helpressede og med syrefast
emaille

med eller uden front- og endeplader

Bøsningen

til etageadskillelser, skillerum,
nicher etc.

Bedre lydisolation —
absolut tæthed

MAX SIBBERN

Rebekkavej 12 • Hellerup • Tlf. Helrup 7373

Generalagentur: Aktiebolaget Iföverken, Bromölla, Sverige
Svenska Stålpressnings A/B, Olofström, Sverige

Salgskontor: PAK bøsningen

tegne- artikler & instrumenter

køber De bedst hos

ERIK THOMSEN AKTS.
PILESTRÆDE 37-39 . KØBENHAVN K

FABRIK
N. HELMER HENRIKSEN
KYSTVEJ AARHUS TELF. 247 00
FORHANDLERE OVERALT I DANMARK

og ved brug af deres bestemmelsesmetoder, skal kunstens sociale og psykologiske bestanddele, ikke kun tekniske, bestemmes ved en klar opstilling af værdi og betydninger.

Grundlæggende system i formgivning har først fremmest brug for en fællesnævner, udfundet af kunstgerningerne. Et alment formsprog for visuelle meddelelser vil give de skabende et fælleseje som grundlag for spontane kunstneriske udtryk, det vil udfri dem fra den deprimerende isolation, de har lidt under siden den socialt så skævt udviklede verden mistede den almindelige hovednøgle til forståelse af den materielle kunst. En komponist bruger stadigvæk en nøgle (toneart), for at gøre sit værk forståeligt. Indenfor kunstens 12 toners begrænsning er den største musik blevet skabt. Begrænsninger gør øjensynligt den skabende ånd opfindsom.

Indenfor arkitekturen vidner „grækernes gyldne snit“ og „modul“, og gotiske bygmestres „triangulering“ om, at i fortiden eksisterede der også en hovednøgle for øjet, hvilken var en fællesnævner for tidligere byggerier.

I en lang periode har der, hvordan det nu kan være, ikke været nogen ledende fællesnævner for vor kunstens udtryk. Idag erstatter imidlertid, efter den kaotiske „l'art pour l'art“ tid, et formsprog gradvist de individualistiske udtryk som „smag“ og „følelse“ med udtryk af objektiv gyldighed. Bygget på biologiske kunstgerninger – både fysiske og psykologiske – søger den kunst at komme til at give udtryk for et opsummeret erfaringsmateriale fra skiftende generationer. Heri spirer en ægte tradition.

Den moderne arkitektur og formgivning er ved at åbne øjnene op for et formsprog igen. Vi er idag istand til at nærme det skabende instinkt med et rigere visuelt kendskabsmateriale, i retning af f. eks. synsbedrag, riske fænomener, forholdet mellem legemer og tomrum i rummet, lys og skygge, farveforhold, målestoksforhold: objektivt stillet op i stedet for tilfældige subjektive fortolkninger eller forlængst overlevede formler.

Selvfølge kan et system aldrig blive en opskrift på at lave kunst efter. Forstandskunst er steril, og intet kunstværk kan blive større end sin skaber. Den intuitive gåen på sagen, klarsynet genvej kan aldrig undværes for at skabe god kunst. Men et formsprog vil være den overpersonlige udgangsforudsætning for at opnå en forståelse, en formgivningens nøgle vil tjene som ledetråd for arkitektens skaben.

Dertil må lægges at den, for at blive almen, må gyldighed gennem en grundlæggende uddannelse. Dette mål kan ikke nås kun ved teoretisk kundskab; denne må forbindes med *uafbrudt praktisk erfaring*. Ved vort samfunds industrielle opsving er undervisning kun blevet indsnævret ved overvurdering af analytisk evne, boglærdom og realitetskundskab, og undervurdering af de vigtige praktiske erfaringer som middel til at danne skabende vaner (originelt skabende vaner). Dette kommer særligt frem indenfor kunsten. Troen på, at videnskab er af højere vigtighed end kunst, har forarmet kulturen.

Hvis vor nuværende tekniske civilisation skal følges af en udviklet kultur, må der ske en ændring derhen, der bliver lagt samme vægt på kunst som på videnskab. Kun da kan menneskets følelsesmæssige

(Teksten fortsættes på omstændige st...

Spekulerer De på kælderplads til brændslet...

eller projekterer De oliefyr ?

Valget er ikke vanskeligt, fordi oliefyrets fordele er så indlysende: brændstoffet omsættes effektivt til varme uden spild i form af aske eller slagger, fyringen forenkles og billiggøres, fordi pasningen kan reduceres til et minimum, fyringen er renlig – og den giver altid konstant, termostatreguleret varme.

Olien opbevares i en nedgravet tank, der fyldes direkte fra de store tankbiler – og den frigjorte kælderplads er der god brug for.

Ring til det lokale distriktskontor eller direkte til hovedkontoret (Central 2890) og bed om oplysning om de anerkendte Esso Gilbarco Oliefyr. Vore ingeniører vil altid være glade for at fortælle om de indlysende fordele ved oliefyring.

å et **Esso**

GILBARCO OLIEFYR

NYHED

Håndvask med „vaskebrædt“

B. P. 5869

Ideel for villabyggeri

Udv. mål af vask 560 × 410 mm

Indv. mål af bassin 480 × 260 mm

Indhent tilbud

Bang & Jingel

INDEHAVER: RUDOLPH SCHMIDT

Gl. Kongevej 66, København
Tlf. Central 6286

Nørrebrogade 28-30, Århus
Tlf. 33400

TWYFORDS sanitetsartikler er uovertrufne i kvalitet

Englands største værk på dette område fremstiller:

- »VITROMANT« fajance
- »CERAMANT« vitreous china
- »ADAMANT« fireclay

i tidssvarende modeller, velegnede til brug i:

boligkomplekser	børnehjem
parcelhuse	badeanstalter
hoteller	kontorer
skoler	fabrikker
sygehuse	værksteder

til anvendelse overalt hvor der er tale om sanitære installationer

Twyfords har, for at interesserede kan få et overblik over den mangeartede produktion, udarbejdet specialkataloger over værkets mange forskellige modeller samlede i grupper efter anvendelsesformålet (f. eks. skoler, sygehuse o.s.v.). Disse kataloger vil blive suppleret op efterhånden som nye typer og modeller fremkommer

Det vil sikkert være af stor interesse for Dem at modtage disse specialkataloger og ved henvendelse til os vil dette kunne arrangeres

I vor udstilling vil De kunne bedømme Twyfords modeller og kvalitet

TWYFORDS leveres af:

og alle øvrige grossister i rør- og sanitetsbranchen

Sonesson
WILM SONESSON & CO.

Nørre Farimagsgade 13, Kbh. K
Telefon Central 8363

forstandsbetonede evner blive bragt i overensstemmelse og som en helhed forblive i balance.

Evner, der er emotionelle, kan ikke udvikles ved alment lytiske metoder, men ved skabende discipliner, som ved at dyrke musik, poesi eller visuel kunst. Det er karakteristisk for den fremherskende tendens, at kunsten kun bliver behandlet lejlighedsvist i de vigtigste undervisningsprincipper, der er publiceret i de senere år, og slet ikke som et fag, der indgår i undervisningsrytmen. Vi er for sikre på goderne ved intelligensopklæring. Værdsættelse og oplysninger udgør de historiske og kritiske metoder, hvorefter kunstundervisningen foregår, i stedet for igennem direkte delagtiggørelse af tingens teknik og skabelsesproces.

Æstetisk følsomhed er i reglen trådt i stedet for produktiv opfattelse af kunst. Men kunst, et resultat af menneskets ønsker og inspiration, går udover logik og ræson. Det er et område af almen interesse for alle, og hver, da skønhed er en grundlæggende nødvendighed for at leve med manér. Mon ikke det er uholdbart at vente sig, at en historisk og analytisk indstilling alene kan fremme skabende kunst? Det at gøre en ting sandelig ikke kun en nødløsning for at tænke. Det er en fundamental erfaring man ikke kan undvære, hvis der skal komme helhed over skabelseshandlingen. Men er den eneste undervisningsmetode, der kan bringe fremvare „perceptive og inventive“ evner i samklang. Men i vor tid er det, der har ophav i fantasien, mistænkeliggjort og bragt i miskredit, hvis det ikke kan gøres til genstand for videnskabelig argumentering. Den uagtet er fortidens åndelige udviklingsretning, som er blevet lagt af tænkeres, digteres eller kunstneres visioner. Nutidens pædagogik har fostret de spaltede personligheder, hvis „head is not more native to the head“ (Hamlet). En forrykt verden synes i svær nød efter kunstnerisk forstands syntetiske virkning, efter visionære menneske.

Hvis man sammenligner ældre tiders formgivning og undervisning med vor nuværende, kan man straks se det forkerte. Tidligere fik man sin udvikling ved at stedsføre – idag ved det platoniske tegnebord. Her har der før været et hjælpemiddel for den udøvende – tegning på papir – er nu blevet en vigtig disciplin for den studerende. Denne forskydning fra at lære at tegne til at prøve, over til at tænke sig til det – eller fra at tegne til at prøve, er typisk for de aktuelle undervisningsmåder. Kan en arkitekt komme til at beherske sit fag uden forudgående erfaring med værktøj og materialer, uden „savoir-faire“ fra byggeri og fabrikation? Skal arkitektuddannelsen da udskilles fra sin nuværende akademiske ramme? Mange arkitekter vil være enige i en afgørende vending mod skolevægt lagt på praktisk erfaring. Personligt nærer jeg tvivl, om det bestående lærdomsklima ved de undervisningsanstalterne i det hele taget kan byde de sunde vækstbetingelser for arkitekter. Industrialisationens indflydelse på vort arbejdsfelt er så bestemt, at den unge generation bør uddannes i nær kontakt med byggeindustrien og dens laboratorier. Da en så væsentlig ændring kun sker langsomt, skal jeg søge at skitsere et overgangsprogram, som, idet det bygger på brug af de eksisterende lærestole, sigter mod at overveje den akademiske læremåde med førstehånds erfaringer i værksteder og i marken.

(Teksten fortsættes på omstændigheder)

Nu kan malerarbejdet gøres meget billigere...

med

*Strålende, helt ny
universalmaling til ude og inde*

DEKORAT-BINDEX

GUMMIPLAST-MALING

Det er det sidste nye fra Amerika: DEKORAT-BINDEX, fremstillet af syntetisk gummi og derfor 100 % vaskbar. DEKORAT-BINDEX leveres i hvid grundfarve, som derefter blandes op af maleren med forskellige tubefarver. Intet går til spilde – man fremstiller præcis så meget, der er brug for og får ingen „sjatter“ til overs i alverdens farver. Det er en universalmaling, lige velegnet ude og inde, til træværk, mur, puds – på tapet og alle former for vægbe-

klædning. DEKORAT-BINDEX er derfor mere økonomisk i brug end nogen anden maling. Den tørrer på en time, og penselstrøgene er ikke til at se. Nedsæt byggeomkostningerne ved at male økonomisk. Sørg for, at maleren bruger DEKORAT-BINDEX.

Noget helt nyt!

Aldrig har De set en maling med alle disse fordele!

DEKORAT-BINDEX

smitter ikke af
lugtfri

100 % vaskbar

tørrer på en time

smukkeste bløde silkeglans

intet spild

ekstra økonomisk

til alle formål ude og inde!

Sørg for at maleren bruger
DEKORAT-BINDEX!

Tag en
røve hjem
endnu
dag

O.F. ASP
KØBENHAVN S

Dansk rullegardin industri

V/ H. PERSSON

Special-

Persienner
i letmetal og stål

G1. Kongevej 143

København V

Telf. Eva 6144 - 6145 . Vester 5180

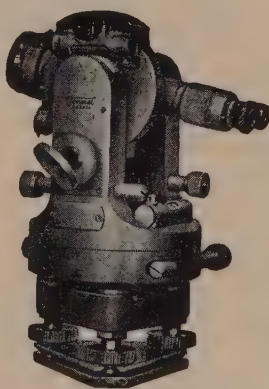
Persienne monteret i koblet vippevindue og koblet torammet
vindue kan ses på vore stande nr. 658 og 659 i Byggecentrum

INSTRUMENTER

Stort udvalg

FENNEL - WILD

ZEISS - GOERZ

Stålmålebånd
Lærredsmålebånd
Vinkelprismer
Stadier
Stokke

PREISLERS OPT. INSTITUT

INDEHAVER KAI AARSØ

KØBMAGERGADE 13

TLF. C. 4599 - 10074

En stadig opøvelse af fundamentale færdigheder i eksperimental-værksteder sammenkædes med den mentære viden om overflade, volumen og rum og komposition – udledt af objektiviteten – må udvikle på alle stadier af almen og faglig uddannelse. Indførelsen af værkstedsarbejdet og indførelsen af videnskabelige kursus, som leder til et fælles sprog og visuel meddelelse, vil være fundamentale krav, som stilles til en heldig undervisning i formgivningskunsten og da især i arkitektur.

Denne uddannelse skal begynde med et preliminært kursus, der sigter mod at samordne håndens arbejde med tegning. Da begynderen endnu ikke ved, hvilken indstilling han har til omverdenen i almindelighed, er det være forkert at lægge noget håndværker-fag-sprog eller anden specialisering i starten af uddannelsen. I sin naturlige åbenhed overfor livet som helhed skal den studerende først se at få et sammenfattet overblik over de umådeligt rige udtryksmidler, som ligger udstrakt for ham. Den sædvanlige slette og røde tegneøvelse er ikke tilstrækkelig forberedelse. Tegning og maling er ganske vist højt værdifulde udtryksmidler, men papir, blyant, pensel og vandfarver er ikke nok til at udvikle en rumfølelse, der er nødvendig for udtryksfrihed. Derfor bør den studerende først ledes ind i tredimensionale øvelser, d.v.s. byggeelementer, komposition i rum med alle sine eksperimenter med materialer, f. ex. at iagttage kontraster imellem ru og glat, hårdt og blødt, spændt og hvile, vil hjælpe den studerende til selv at opdaget idet han træner sin hånd, særegenskaber ved materialerne, d.v.s. struktur og tekstur. Når han arbejder med materialer, begynder den studerende på en gang at forstå overflade, volumen, rum og farve. I tilfælde af teknisk færdighed udvikler han sit eget formudtryk, så han kan blive i stand til at give sine ideer synligt udtryk. Når han har tilegnet sig de elementære færdigheder, skulle han være i stand til at forsøge opbygning af egen opfindelse.

Formålet med et sådant formgivningsarbejde er ikke at udvide personlige egenskaber end at skabe færdighed. Lykkelig gennemførelse vil i høj grad afhænge af, at kvaliteten hos den lærer, der ved at være muntre og stimulere, skal frigøre den studerendes fantasi og imødegå på saglig måde kopier og forfælsninger af andres opfattelser, herunder også hans egne. Da vil den studerende få øjnene op for sin egen evne til at skabe nyt, som går udover hans forudgående forskning.

Denne uddannelse fremkalder og modner intelligente følelser og tanker mod målet at udvikle det „menneske“, som fra sit „biologiske center“ går ud til opgaverne med en instinktiv sikkerhed og tankeløst vil lade sig rive med i den mekaniske tidsalders udsving. Den vil indgive selvtilid og uafhængighed, og den vil på denne måde højne frugtbarhed og hurtigheden af den følgende fag-uddannelse. Efter denne grundskoles indledning kan den studerende så starte sit specialstudium ud fra en grund. Han vil stadig have behov for værkstedspraktisk arbejde for at kunne bringe sit arbejde i overensstemmelse med virkelighedens materialer og tekniske Det er nu, han vil komme til en erkendelse af at

(Teksten fortsættes på omstændigheder)

15 MILLIONER FLERE MURSTEN ÅRLIGT

ET NYT OMFATTENDE TEGLVÆRKSANLÆG ER UNDER OPFØRELSE. ANLÆGET
VIL BEGYNDE AT PRODUCERE — FORTRINSVIS FAÇADESTEN — I SOMMEREN 1954.
VI HÅBER HEREFTER AT KUNNE IMØDEKOMME VORE MANGE KUNDER PÅ EN
FOR BÅDE DEM OG OS MERE TILFREDSSTILLENDE MÅDE

Byg godt – Byg hurtigt – Byg billigt

projekter omhyggeligt — benyt moderne hjælpemidler og metoder

Brug gode teglprodukter

A/s HEDEHUS-TEGLVÆRKET

TEGLVÆRKER — KALKVÆRK — KALKSANDSTENSFABRIK — STÅLTEGL- OG STRENGBETONFABRIK

HEDEHUSENE 2

Danfoss

TERMOSTATISKE RADIATORVENTIL for varmt vands og lavtryksdampanlæg

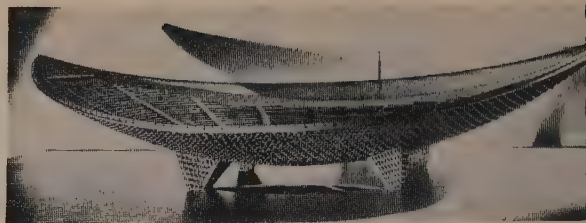
Foreslå Deres kunder at få installeret Danfoss selvregulerende radiatorventil, der sikrer konstant varme og sparer på brændslet.

Ved henvendelse til fabriken eller et af afdelingskontorerne, kan De rekvirere tryksager med udførlige oplysninger samt instruktioner om montering og justering.

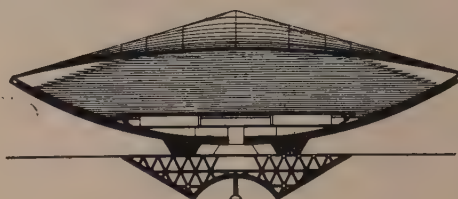
Danfoss

Fabrik for automatiske kontrolapparater
Nordborg. Tlf. Havnbjerg 5411

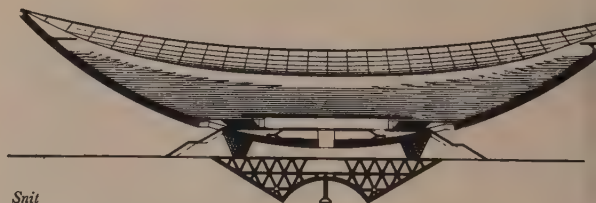
København: Gl. Kongevej 1 E. Vester 1148
Århus: Christiansgade 29. Tlf. 35511
Ålborg: Nyhavnsgade 12. Tlf. 8230
Odense: Vestergade 44. Tlf. 15075

Modelfoto

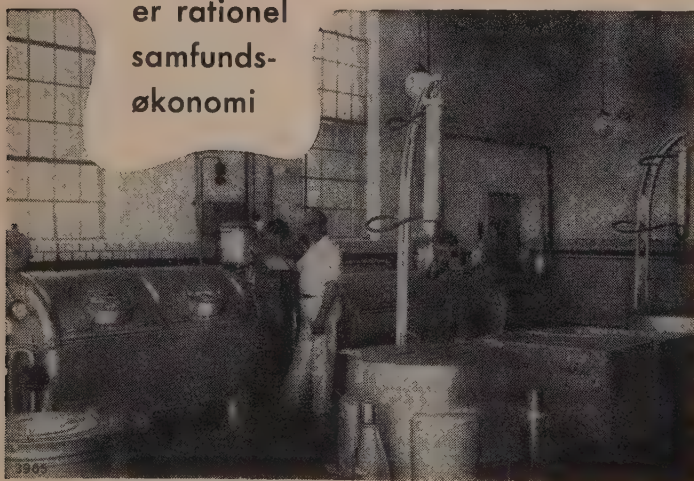
Sni

Snit

GEM VASKERI-anlæg

er rationel
samfunds-
økonomi

Ved projektering af større eller mindre industri-vaskerier indenfor det private erhvervsliv, hospitaler, sanatorier, børnehjem og offentlige institutioner samt andelsvaskerier og kooperative byggeforetagender vil GEM fabrikens store

specialerfaring altid være en uundværlig støtte for arkitekterne.

GEM fabrikken leverer komplette vaskeri-anlæg. De er velkommen til at afslægge vor fabrik et besøg og drøfte eventuelle vaskeri-problemer.

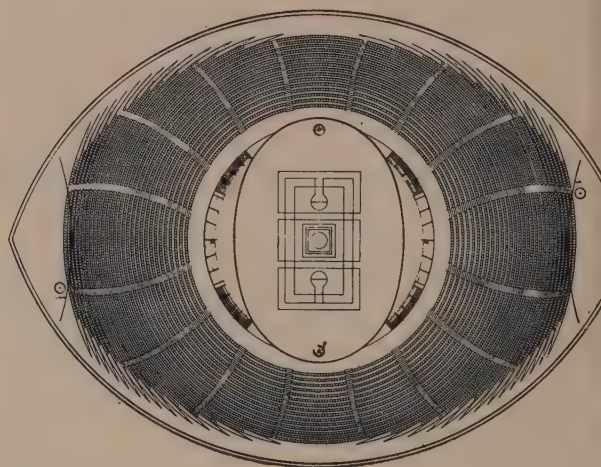
LEVERANDØR TIL

DET KGL. DANSKE HOF

Georg E. Mathiasen

Vordingborggade 12 . København Ø . Tlf. central *9043

Se **HFB** side 307, 519

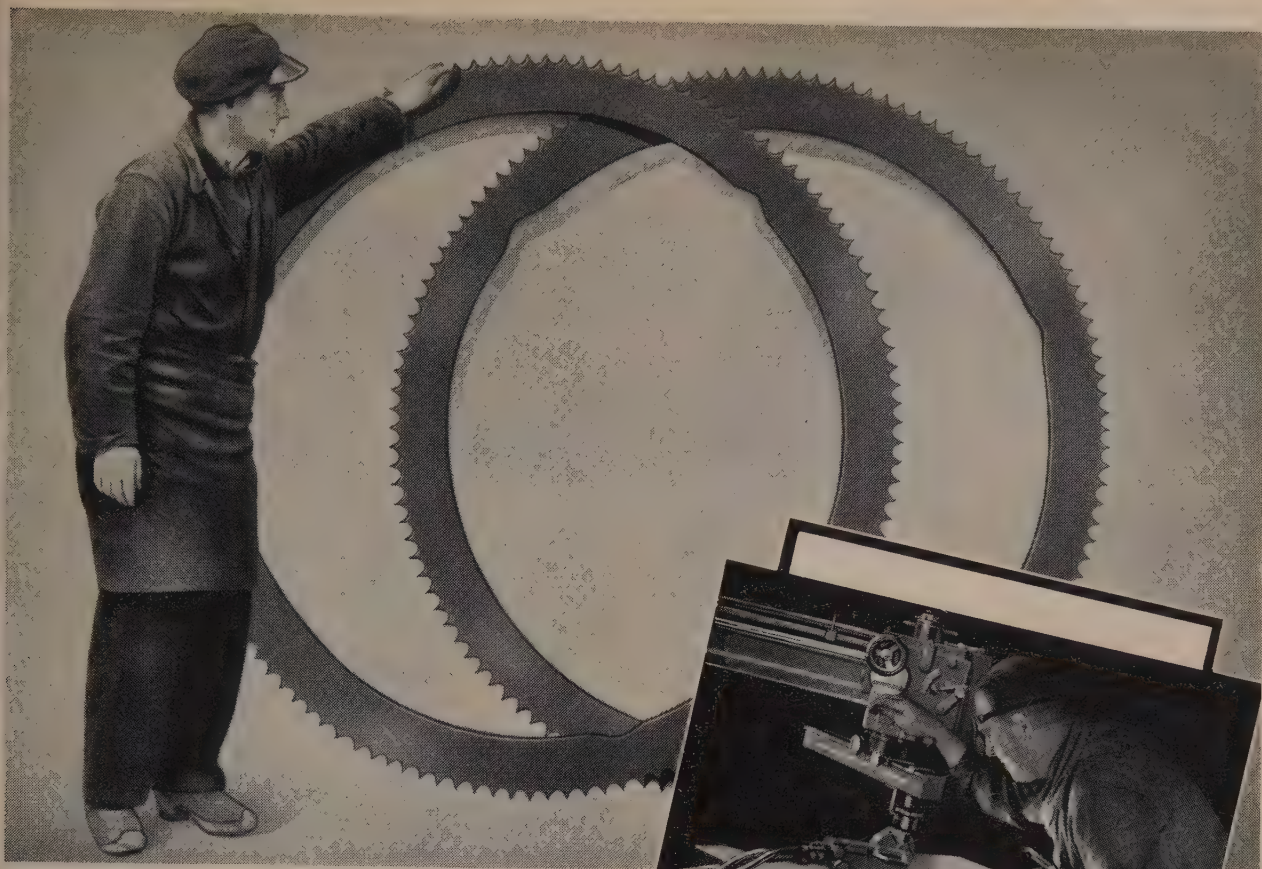
Plan

Elevarbejde fra arkitekt fakultetet ved universitetet
Raleigh, Chicago

Opgave var et stadion med plads til 8000 mennesker. Det her gengivne stadion er formet som en skål over en sfærisk form, konstruktionen er tænkt som et metalskelet 1,80 m i maskevidde (det kan anes på model fotografiet). I l'Architecture d'aujourd'hui dec. 1953 vises flere løsninger af denne opgave.

(Teksten fortsættes på omsidende)

OGSÅ SÅDANNE TANDHJUL

kan flammeskæres
med stor
nøjagtighed...

Med vort store delehoved, der kan bære op til 20 ton, er vi i stand til, med millimeters nøjagtighed, at fremstille enhver form for tandhjul, palhjul og kædehjul, i alle tykkelser og i enhver størrelse.

NU -
også i støbejern,
rustfrit stål, m.m.

Som det første og største firma påtager vi os nu flammeskæring med pulver i ethvert materiale, i alle tykkelser, efter tegning, skabelon eller prøve. — Udføres også i Deres virksomhed, selv i de største tykkelser — overalt i landet.

Stort pladelager, som udelukkende består af 1ste klasses certificerede SM stålplader med ca. 25% C. — St. 42 — i tykkelserne fra 3/16" til 8".

KØBENHAVNS ILTFABRIK ^A/_S

FISKERIHAVNSGADE 2

C.7686

K Ø B E N H A V N S V.

FLAMMESKÆRING - PULVERSKÆRING - BETONBORING - VEJAFHØVLING

Fås hos farvehandlerne

EXOPLAST væg- og facadefarver

Den ideelle plasticmaling til alt ind- og udvendigt arbejde.
Meget modstandsdygtig overfor vejrlig og rengøring.
EXOPLAST farveløs er enestående til fremstilling af facadefarver og vægfarver ved oprøring med alkalifast pigment.
Fås hos farvehandlerne.

HYGÆA^{A/S}
KØBENHAVN · AALBORG

kunnen i formsproget, hans konstruktionsevne, tegnfærdighed og fremstillingsevne er alle uundværlige for at udtrykke de altoverskyggende sociale mål hans skabende indsats.

I undervisningspraksis er den bedste måde at sikre helheden i studiet, den at indføre så mange virkelighedsnære forhold på alle trin. Stillede opgaver skal bygge på konkrete betingelser, angive en eksisterende grund og indkalde en „bygherre“. Jo mere samarbejdet mellem lærer og elev minder om tegnestueforhold jo bedre.

Byggepladsbesøg, gennemgang af fabrikker og kontakt med forskningslaboratorier vil stimulere den studerendes fantasi og underbygge hans forståelse af byggeprocessen. Men vigtigst af alt er det, at han bliver arbejde som lærling i marken eller som medhjælper hos en konstruktør for at erfare om byggeriets elementer, deres samspil og de mulige gnidninger mellem forskellige fag. Hvorledes skulle en student ved tegnbordet fatte alt om inddækning og tagdækning? Kun ved praksis, på nært hold at iagttage fremgangsmåden i at udføre en bygning fra tegninger, kan han blive klogere, og det vil gå op for ham. Viden samlet af andre og videregivet ham teoretisk, vil blot forblive et postulat uden bevis, som egen erfaring giver. Enhver arkitektstuderende skulle derfor, før han forsøger at få sin eksamen, have set en bygning blive opført fra start til fuldendelse. Det skulle gøres obligatorisk. Som viderebygning på denne praksis på byggepladserne skulle skolerne have et forsøgsværksted i forbindelse med en materialesamling, hvor eksperimenter kunne udføres af elever og lærere i samarbejde på bygningsdele, interiører og eksteriører med materialernes stofkarakter og farver og virkningen deraf rum. Da den praktiske del af arkitektens profession i høj grad er teknisk bestemt, burde han have lejlighed til at gøre forsøg og prøver i lighed med det medicinske, biologiske og kemi-studerende får lov til at gøre deres laboratorier.

Studier i kunsthistorie og arkitekturstudium er i sig selv en intelligensdisciplin af analytisk karakter, der giver den studerende kendskab til, hvilke forhold og betingelser der er forudsætninger for forskellige perioders stiludtryk. F. ex. omskiftning i tænkemåde, i politiske forhold og i produktionsmetoder baseret på nye opfindelser. Disse studier kan underbygge principperne som den studerende selv har udfundet i sine forudgående øvelser i overfladebehandling, modulering, rum og farve; de kan i sig selv imidlertid ikke kalde på et sæt regler af værdi for aktuel skaben i formgivning. Hver periode må udvikle sit formsprog. Historiske studier er derfor bedst egnede for ældre studerende som allerede har fundet udtryk i sig selv. Når den uskyldige begynder bliver konfronteret med de store bedrifter, risikerer man let, at han bliver modløs overfor det at prøve selv at skabe. Imidlertid, så snart han har prøvet sine egne kræfter i værkstedet og atelieret, er historiske studier velkomment til at finde sig selv uden at føre ham ind i de kopierendes rækkefølge. Sådanne studier skulle begynde i tredje klasse og ikke i første.

Jeg resumerer mine betragtninger over en overgang i form for arkitektundervisningen i følgende 12 punkter

(Teksten fortsættes på omstændende side)

DEN PATENTEREDE BETON-EMAILLE

Betonit

Fugefri . Moderne . Dansk

Den ideelle fugefri
Vægbeklædning

Hård . Blank

★

Ingen udgift til vedligeholdelse

*Brochurer og prøver
på forlangende*

1/3 BETONIT

AALBORG
M. A. Schultzvej 9
Telefon 1688

KØBENHAVN
v. Amagerbanen 13
Telefon Sundby 6948

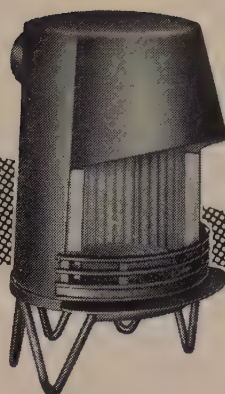

3 TASSO- TYPER I TIDENS STIL

KAMIN 16

Tegnet af arkitekt
Kay Boeck-Hansen M.A.A.
Højde 115 cm – opv. 120 m³

PEJSKAMIN 23

Tegnet af arkitekt
Bennet Windinge M.A.A.
Højde 84 cm – opv. 50 m³

OVN 131

Tegnet af arkitekt
Kay Boeck-Hansen M.A.A.
Højde 119 cm – opv. 110 m³

At smagfuld, stilren
elegance og enkelhed også kan præge
kaminer og ovne viser disse Tasso-modeller
til fulde...

Skabt i samarbejde mellem arkitekt og teknikere, er
de tilpasset tidens krav om skønhed i
linier, hensigtsmæssig konstruktion og stor
varmeevne med små
brændselsudgifter.

Tasso - vinterens varme

A/s H. RASMUSSEN & CO.

Frederiksgades Jærnsloberi og Maskinfabrik

TLF. ODENSE 59

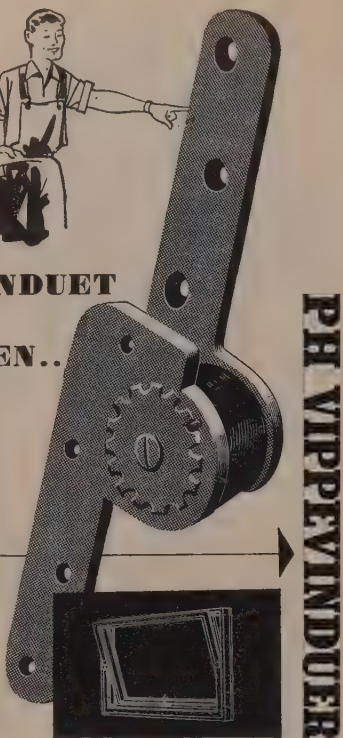

Lad VIPPEVINDUET gaa med i ENTREPRISEN..

P. N. har med det nye patenterede Beslag til Vippevinduer afhjulpethet det Misforhold, der længe har raadet — netop det, at de lokale Haandværkere nødvendigvis er blevet holdt udenfor den Del af Entreprisen, der hedder Vippevinduer, da disse hidtil er udført af Specialfabriker. Vort nye Beslag og Paskvillaaes er Standardbeslag, og samme Størrelse bruges til alle Vinduestyper af vor Konstruktion. Med Beslagene leveres der Arbejdstegninger og Monteringsplaner.

Er De interesseret, kan De faa alle Oplysninger hos Deres Isenkræmmer eller Isenkræmmergrossist.

1/4 PEDER NIELSEN . PEDERSHAAB . TELF. 9 - BRØNDERSLEV

BYGNINGSBESLAG

VÆLG „IPA“ - DER ER KVALITET I ETHVERT AF DEM

A/S J. PETERSENS
Beslagfabrik
NIBE · TLF. 29

KØBENHAVN . KOMPAGNISTRÆDE 34 . TLF. C. 6623 . MINERVA 1023

1) Arkitekten skal være en koordinator, en med udsyn og faglige evner, hvis opgave det er at sætte de mange sociale, tekniske, økonomiske og tekniske problemer, der opstår i forbindelse med bygningen. Arkitekten må anerkende industrialiseringens flydelse og udforske de nye forhold, sociale og tekniske fremskridt, der her er skabt.

2) I en tid hvor specialiseringen råder, er det vigtigere end de informationer den leder til. At uddannelsen bør være koncentrisk i stedet for diffus: I sit væsen bør den være alt-omfattende i hele sin varighed, idet den efterhånden udvikler forudsætninger, sine tankers klarhed og viden om projektets gennemførlighed. Den skal have tilladelse til at fortælle den studerende, at det er igennem denne indstilling og uafhængighed i opfattelse, vil få sine grundlæggende overbevisninger, ikke lære formler.

Mest essentiel er enheden i undervisningens målsætning. Den skal være i brændpunktet, d.v.s. dets materielle fornødenheder i forhold til samfundet bør være afgørende for alle trin af den studendes udvikling.

3) At opfatte tingene i tre dimensioner er en grundlæggende disciplin for arkitektur. Måder at stimulere interessen for synlige udtryk på alle kunstens områder, må hjælpe den studerende til at lære at se, at forstå forskelle og forstå den menneskelige skala. Sådan øvelser er uundværlige for at opnå den instilling, der sikrer sikkerhed i at organisere rumlige ting og til at arbejde med dem på en gang udfra et synspunkt på konst. nytte, økonomisk måde og harmonisk ydre.

4) Viden vil kun blomstre ved individets egne erfaringer. Derfor bør tegning og byggeri — tegneborde og byggepladsen på alle stadier være nært tilknyttet til den anden. Praktisk arbejde skal ikke lægges til som en særlig erfaring, man må høste efter flere års akademisk uddannelse er overstået. Det skal være en integreret del af studieplanen.

5) I begyndelsen skal den grundlæggende tegning og værksteds sammenfletning gøre den studerende bekendt med formgivningens primære elementer: flade, volumen, rum og farve, og på samme tid skal der udføres konstruktive elementer og bygningsmateriale heder i materiale og med værktøj.

På samme tid skal et kursus der omfatter at løse problemer rette gruppens aktivitet mod den bestræbelse mod at forbedre samfundets levevilkår. planlægningens grundelementer bør også indgå i igangsættende studier.

6) I det andet og tredje år vil tegne- og værksteds studiet suppleret med praktisk arbejde om sommeren og laboratorieforsøg sørge for den videre udvikling sammen med større kundskaber. Ved praktisk arbejde skal ikke forstås tegnestuearbejde, men arbejde på byggeri, som assistent hos en formand eller konstruktørmedhjælper. Dette i mindst seks måneder skal være obligatorisk for at gå videre i faget, og skulle også indbefatte bekendtskabet med byggeskikken.

7) Undervisningen i konstruktion skal være en bygningskunst, for begge dele er lige uadskilte. Samme vægt må lægges på begge; ingen stud

(Teksten fortsættes på omslag)

HØJGAARD & SCHULTZ ^{1/5}
KØBENHAVN ÅRHUS

Maskinefabriken Contex, Lyngby,
Gunnar Krohn & Hartvig Rasmussen.

CHOKBETON INDUSTRIVINDUER

*- a propos
Elevatorer*

Elevatorer i Statsanstalten for Livsforsikring.
Arkitekt: Frits Schlegel. Ingeniører: Birch &
Krogboe. Til denne Bygning har Thrige ialt
leveret 19 Elevatorer.

Øverste Billede viser en Gruppe med 3 Stk.
4 Personers Elevatorer, Hejsehastighed 1,5/0,3
m/Sek., koblete i Linievælgersystem. Ved
Skaktdørene findes der kun en enkelt Tryk-
knap, hvormed man tilkalder den nærmeste,
ledige Elevator.

THRIGE

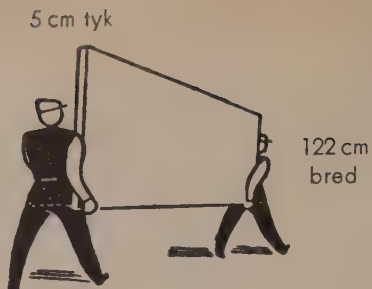
ELEVATORER

Brug

STRAMIT

til loft
og gulv

længder
efter ønske
indtil 350 cm

17 kg/m²
 $\lambda = 0,065$

kan

sømmes
skæres
bores
saves

males
pudses
tapetseres

**Forlang special-tegninger
for anvendelse til:**

- 1) indskud
- 2) gulv/loft
- 3) tag
- 4) skillerum
- 5) gulvunderlag
- 6) dørindlæg

Tilbud og alle oplysninger gives.

STRAMIT-FABRIKEN

GENTOFTE . MALTEGAARDSVEJ 18 . TLF. GE *4500

— en RIBE-ovn
giver varme hele
vinteren for et
minimum af ud-
gifter til brænd-
sel — skriv efter
brochurer — der
findes modeller til
ethvert formål.

A/s RIBE JERNSTØBERI
R I B E

TELEFON 261

skal føres videre, hvis han har mangleri i nogen del af sin planlægning og konstruktion bør gives nogle betingelser angående byggegrund og brug af bygningen. Udgangspunktet for løsningen af disse problemer bør være uadskilleligt fra samfundsproblemer, selv om de dækker det altdominerende økonomiske spørgsmål.

8) De studerende skal trænes til holdarbejde med kammerater i beslægtede fag — for at læse arbejdet med andre. Dette vil forberede dem til vigtige opgave som koordinator for mange, være med til planlægningen og udførelsen af arbejdsopgaver. Holdarbejdets væsen fører de studerende til en sund „ånonym“ arkitektur snarere end til en „særpræget“ formgivning.

9) Historiske studier bør hellere begynde i slutningen end i første for at undgå påvirkning og efterhånden. De skal støtte de mere modne studerende i at arbejde med tidligere tiders mesterværkers opståen og visning af udfrå bevarede eksempler, hvorledes perioder af arkitekturopfattelse er resultat af deres religion, samfund, opbygning og produktionsmetoder.

10) Lærere bør først udnævnes efter de har haft en strækkelig praktisk erfaring, både i projektering og byggeri. Tendensen at engagere unge mænd som lærere ret umiddelbart efter fuldendelsen af deres studium, er skadelig, for kun lærere med en vis erfaring kan have samlet den ønskelige „stofmængde“ som er nødvendig for at kunne „med noget på hænderne“ og stimulere de studerende. Det bedste, undervisningsforhold byde på, er opmuntring, for det gør, at den studerende ønsker at vise sit eget initiativ. Enhver lærer i arkitektur og ingeniørkunst skal have egen praksis, for dette kan supplere hans „stofmængde“. Uden at være i en situation er han bestemt til hurtigt at tørre ind og trække sig tilbage til et „autoritativt“ stade.

11) Skoler af mindre størrelse med en indskrivning på 100–150 studerende er mere effektive end større skoler med mest værdifulde, uhåndgribelige ved en skole er en intensive „atmosfære“, der tabes let i for store skoler der i sig selv modvirker en intim gruppedannelse.

12) Den meddelte undervisnings resultat afhænger af antallet af studerende pr. lærer. Arkitektstudiet kræver individuel støtte for at give den studerende vilkårene er tilpasset hans personlige talent og udvikling. En overlæst lærer vil være tabt for alle sine elever. Det ønskelige antal studenter pr. lærer er højst 12.

Kommende månedshæfter

Dette månedshæfte 2–3 udsendes i anledning af Kunstakademiets 200 års jubilæum. Det næste vil handle om fabriksbyggeri og bl. a. indeholde en artikel af arkitekt M.A.A. Preben Hansen med beskrivelser af forskellige industribebyggelser. I hæftet vil endvidere blive offentliggjort tegninger og fotografier af arkitekt M.A.A. Arne Jacobsens bebyggelser af Massey-Harris og andet industribyggeri. Af plan for årgangens øvrige månedshæfter kan det røbe sig at der planlægges et hæfte om Tivoli, et hæfte om boligbyggeri og flere hæfter om boligbyggeri. Sædvanlig vil årets guldmedaille-projekt blive givet med fyldige illustrationer.

(Teksten fortsættes på omstide)

Crittall

STRAALEVARME

INDSTØBTE VARMESLANGER

SUNZTRIPS STRAALEPLADER

Udføres af:

nesen og Danstrup,
benhavn.

Chr. Olsen og Meilgaard Mortensen,
København.

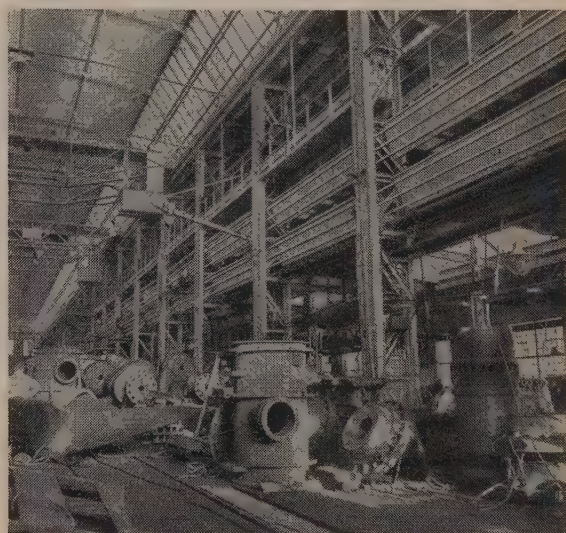
un og Sørensen A/S, Aarhus.

Recks Opvarmnings Comp. A/S,
København.

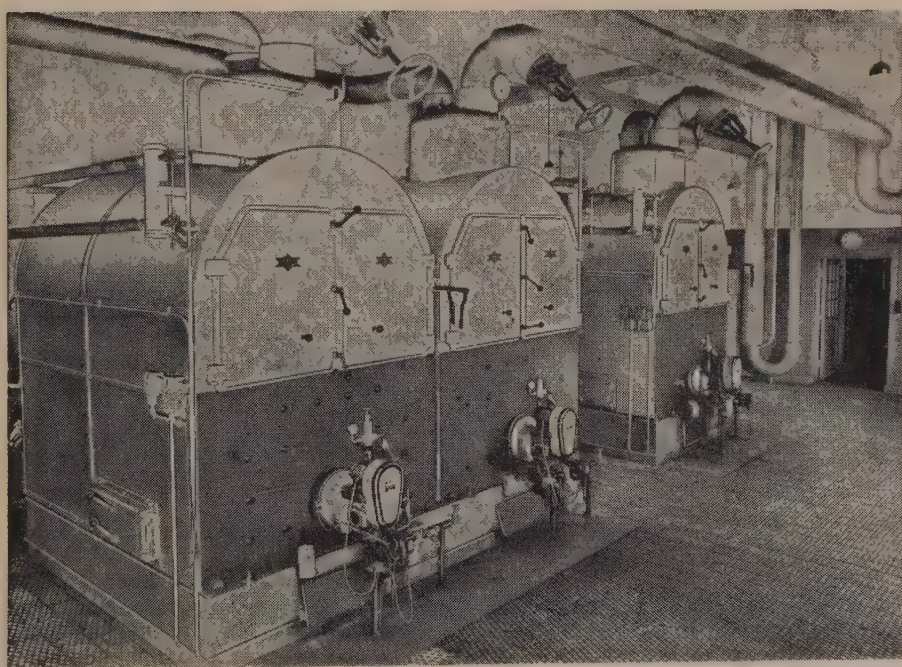
M. Hess' Fabriker A/S,
benhavn.

A/S Vølund, København.

Alle oplysninger tlf. Helrup 6763.

SUNZTRIPS I FABRIK

Illustrationen viser 3 stk.
90 m² røgrørskedler fabri-
kat DSV type DH for lav-
tryksdamp påmonteret 3
stk. halvautomatiske rota-
tionsbrændere Esso type C.
Der kan eventuelt anbrin-
ges stokere på kedelfront.

**A / S DANSK STOKER
& VARMEKEDEL KOMPAGNI**

Kedler

for varmtvand,
hedtvand,
lavtryksdamp,
højtryksdamp.

Stokere

for kul,
brunkul,
tørv.

Oliefyr

for gasolie,
dieselolie,
let fuel oil,
svær fuel oil.

Sikkerhedslåse

for 0,7 atm.
og 1,0 atm.

Trimix-Ventiler

for dobbelt-
shuntning.

KBHVN.: BREDGADE 58, TLF. MI. 270. AARHUS: NY BANEGAARDSGADE 45, TLF. 2 11 22. ODENSE: SØNDERGADE 2, TLF. 88 42

"ja, den er rigtig"

FIONIA

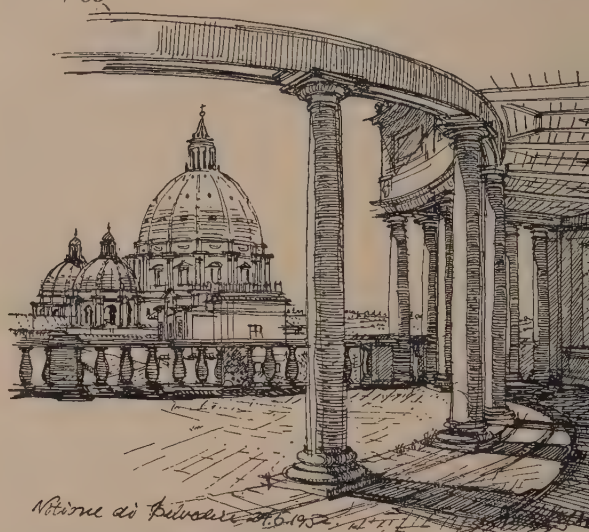
Alle vore døre har garantimærke i over- og underkant

DANSK MØBELPLADE- & FINÉRFABRIK
Odense AKTIESELSKAB København

Se **HFB** side 64 og 65

Arbejder af arkitektstuderende i månedshæftet

Undervisningen i boligbyggeri ved kunstakademiet. Af professor Kay Fisker. *M. 3/1932.*
De københavnske boligtypers udvikling. Af professor Kay Fisker. *M. 5/1936.*
Biblioteksbygninger. Historisk oversigt af professor Edvard Thomsen. Det videnskabelige bibliotek i folkebiblioteket, undersøgelser foretaget af arkitektstuderende. *M. 9-10/1937.*
Om rækkehuse, kamhuse, kædehuse og andre huse. Af professor Kay Fisker. *M. 2 og 3/1941.*
Ærøskøbing købstad – en byundersøgelse. Undersøgelse og planlægning af vore købstæder. Af professor Steen Eiler Rasmussen. *M. 6/1941.* (Udsolgt.)
Studier fra Rom 1952. Materiale fra Kunstakademiet og bygningsskoles rejse under ledelse af professor Mogens Koch og Steen Eiler Rasmussen. *M. 11/1952.*

Illustrationseksempel fra „Studier i Rom“

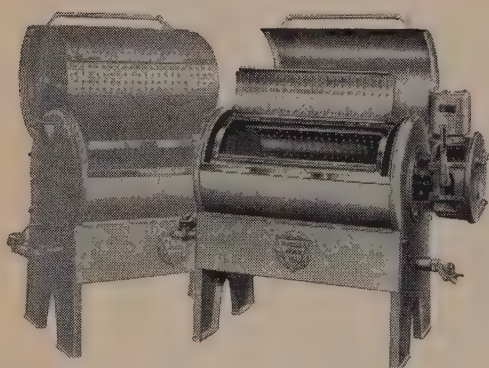
Arkitekturhistoriske afhandlinger

Om Harsdorffs Kunst. Af professor Christian Elling. Et sammendrag af forelæsninger holdt på Universitetet i 1938, suppleret og illustreret. *M. 10/1941.*
Orientering i dansk Arkitektur 1100-1600. Af arkitekt m.a.a. Helge Finsen. *M. 9/1941.*
Omkring Herholdt. Betragtninger over nordisk arkitekturtradition. Af professor Kay Fisker. *M. 4/1941.*
Thorvaldsens museum og frisen. Af professor Steen Eiler Rasmussen. Illustreret med meget smukke fotografier af frisen, udsendt med særlig støtte af Carlsbergfondet. *M. 7-8/1949.*

(Teksten fortsættes på omstændigheder)

Stadig flere vasker med

Nyborg
VASKERIMASKINER

NYBORG vaskemaskinen med udtagelig tromle

Gennempøvet af Statens Redskabsprøver

Forlang katalog referenceliste og tilbud

Se **HFB** side 525

STRØMFORSYNINGSANLÆG til undervisningsbrug i Skoler

Anlæggene er udformet på grundlag af et flerårigt nøje samarbejde med interesserede skolelærere.

Prospekt tilsendes gratis

KØBENHAVNS ELEKTROMOTOR FABRIK

Finsensvej 29 . København F . T

ERFARING . KVALITET . SIKKERHED

BORGERGADE 14 A - TELF. CENTRAL 343
KØBENHAVN K

BIKUBEN

Forsørgelsesforening og Sparekasse

København

Arkitekt-Service

Vi har Erfaring i Levering af Køkkenudstyr, Service etc. til Hospitaler, Marketenderier, større Institutioner og Virksomheder - og vi staar til Disposition med gode Raad og gode Tilbud.

OLUF BRØNNUM & CO.

Holbergsgade 8. C. 8750

-lige bag Størekassen!

VARE-**WARERITE** MÆRKE

PLASTIC-, FINÉR-
& VÆGPLADER

ANVENDELSE:

Bordplader

Diske

Glatte Døre

Inventar

Barer

Paneler

Vægbeklædning

... og mangfoldige
andre Formaal

Uangribelig og upaavirkelig af

Varme

Kulde

Fugt

Pletter

Vædske

Syrer

Sprit

Vin

Frugtsaft

Spiritus

Brændende

Cigaretter

Dimensioner:

213,5 x 91 cm og 254 x 127 cm

127 x 127 cm og afpassede Maal

Tykkelse:

Finér 1,2 mm. Vægplader 4 mm

Overflade:

Højglans eller matpoleret

Bagside:

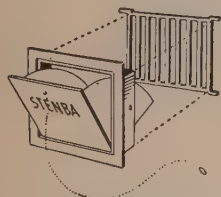
1,2 mm leveres sandet til Limning
paa Krydsfinér, Møbelplade etc.

AKTIESELSKABET

AARHUS SAVVÆRK

NØRREBROGADE 43

TELEFON 6789 (3 Lin.)

Friskluftventilen Stenba

fremstilles i 2 størrelser og benyttes såvel til bolig- som industri- og landbrugsbyggeri. Ventilationsåbning $13\frac{1}{2} \times 13\frac{1}{2}$ cm samt $13\frac{1}{2} \times 36$ cm til brug for industri- og landbrugsbyggeri.

Anvendes af

Kjøbenhavns Kommune, Arbejdernes Andelsboligforening, Kjøbenhavns alm. Boligselskab, Arbejderbo m. fl.

Ch. Steenberg

Frederiksgade 12 . Kjøbenhavn K . Telefon palæ 3442

Arkitekturproblemer mellem 58-710 n. br. Af arkitekt M.N.A.L. professor Odd Brochmann. *M. 4/1950.*
Den funktionelle tradition. Spredte indtryk af amerikansk arkitektur. Af professor Kay Fisker. *M. 6/1950.*

Humanismen i arkitekturen. En indgående behandling af Rudolf Wittkowers bog „Architectural Principles in the Age of Humanism“. Af arkitekt M.A. Knud Millech. *M. 4-5/1953.*

Fra Kay Fisker - Den funktionelle tradition

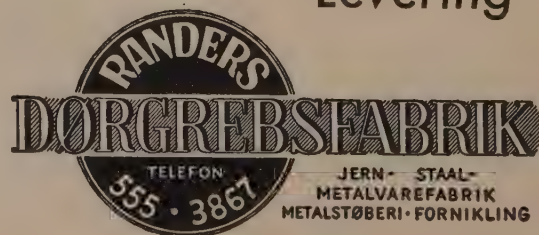
Annonceindex

- A** Ajva, A/S ..... 3. omsl.s.
Alfa, Atelier .....
Andersen & Søn, N. ....
Asp, O. F. A/S. ....
Asp-Holmblad .....

B Bang & Pingel .....
Bartholdy & Søn, A. ....
Beck & Jørgensen A/S .....
Betonit I/S, Aalborg .....
Bikuben .....
Boizenburg Fliser .....
British Motors A/S ..... 2. omsl.s.
Brønnum & Co., Oluf .....
Byrn Company, G. ....

C Crittall .....

D Damm, Eugen .....
Danfoss, Nordborg .....

(Teksten fortsættes på omstønde s.)

Kvalitetsvarer

**Hurtig
Levering**

Tegnet af Hans J. Wegner, arkitekt M.A.A.

ØNSKEBO

Boligmontering

NØRREVOLDGADE 18

KØBENHAVN K

TELEFON CENTRAL 4410

MALERFIRMA

**ROBERT
RASMUSSEN**

AMALIEGADE 3 A/S
CENTRAL 202 OG 11,302

TØMRERMESTER

P. JUL. HANSEN

SOLSORTVEJ 49
GOTHÅB 1380

A. BARTHOLDY & SØN

TØMRERMESTRE
ENTREPRENØRER

JUNGGREENSVEJ 8 . TLF. DAMSØ 1809 - 435

Dansk Andels Cementfabrik, Nørresundby

3. omsl.si

Dansk Esso A/S .....
Dansk Lynafleder-Etablissement .....
Dansk Lyskopi A/S .....
Dansk Møbelplade- & Finérfabrik A/S, Odense
Dansk Rullegardin Industri .....
Dansk Stoker & Varmekedel Kompagni A/S
Den Kongelige Porcelainsfabrik & Fajancefabri-
ken Alumina A/S .....
Dyrup & Co., S. A/S ..... bagsid

E Elektra, Atelier ..... 3. omsl.si

F F.D.B. ....
Fog & Mørup A/S .....
Foght, L. F. ....
Fraenckels Eftf., L. ....
France & Daverkosen .....
Frederiksholms Tegl- & Kalkværker .....

G Gram, Brdr. A/S, Vojens .....
Grønbech & Sønner, M. J. A/S ..... 3. omsl.si
Gustavsen, Henry .....

H Hansens Etabl., C. B. ....
Hansens Eftf., Fritz .....
Hansen, P. Jul. ....
Hedehus-Teglværket A/S, Hedehusene .....
Hellerup Bygningssnedkeri .....
Henriksen, N. Helmer, Århus .....
Hess' Fabriker, C. M., Vejle .....
Hotaco A/S, Holbæk .....
Hygæa A/S, Aalborg .....
Højgaard & Schultz A/S .....

J Jensen, Emanuel & H. Schumacher... 3. omsl.si
Jensen, Georg .....
Jydsk Husmandskreditforening, Aalborg .....
Jæger, M. H., Århus .....

K Kampmann, Kierulff & Saxild A/S .....
Kemp & Lauritzen .....
Kjøbenhavns Brandforsikring .....
Københavns Anlægsgartner Kooperation .....
Københavns Elektromotor Fabrik .....
Københavns Iltfabrik A-S .....
Københavns Kreditforening .....

L Landbygningernes Brandforsikring .....

(Teksten fortsættes på omstændene s

Grundlagt 1826

Tapetet?

- selvfølgelig fra

FRAENCKEL'S EFT

HOVEDVAGTSGADE 6

v/Kgs. Nytorv

TELEF. 1670 - 1866

UNIQUE - rørmøbler, til skoler, kontorer, mødelokaler m. v., der er udført i plastic, stål og mahogni, er formet med henblik på mange timers arbejds og hvilestilling, stolene kan stables. UNIQUE - rørmøbler kræver ingen vedligeholdelse.

UNIQUE-RØRMØBLER

tegnet af professor Steen Eiler Rasmussen og Kai Lyngfeldt Larsen, arkitekt M. A. A.

TVEDVEJ - KOLDING - TELEFON 3472 - 3473

Fineste kunstner og tegneblyant. 16 hårdheder nøjagtigt aftrappet fra 6 B til 8 H.

VIKING

VIKING COLOR

akvarelblyanten

til kunstneriske og tekniske tegninger, kolorening af fotografier m.m.

Sortiment nr. 1865 - 6 farver

" " 1866 - 12 "

Enkelt-farver i 1/2 og 1/1 dusinæsker

VIKING

KØBENHAVNS KREDITFORENING

GAMMELTORV 4 - C. 7236

Udlånsområde:

København
Frederiksberg
Gentofte
Ballerup-Maaløv
Brøndbyerne
Dragør
Gladsaxe
Glostrup
Herlev
Herstederne
Hvidovre
Høje Taastrup
Ledøje-Smithum
Lyngby-Taarbæk
Rødovre
Sengeløse
St. Magleby
Søllerød
Taarbæk
Thorslunde-Ishøj
Vallensbæk
Værløse

Åben serie: 13. serie à 5, $4\frac{1}{2}$, 4 og $3\frac{1}{2}$ 0/0

M	Madsen, Fr., Silkeborg	
	Mathiasen, Georg E.	
	Michelsen, A.	
N	Nielsen, J. A/S	
	Nielsen, Peder A/S, Brønderslev	
	Nordisk Hygroteknik I/S, Korsør	
	Nova, Lyskopieringsanstalten	
	Novopan Træindustri A/S, Pindstrup	
	Nyborg Jernstøberi, Nyborg	
P	Pedersen & Sønner, Marcus, Aalborg	
	Pedersen & Sønner, Th., Århus	3. omsl. sid
	Perspektiva A/S	
	Petersens Beslagfabrik, J. A/S, Nibe	
	Preislers optiske Institut	
R	Randers Dørgrebsfabrik, Randers	
	Rasmussen & Co. H., A/S	
	Rasmussen Robert, A/S	
	Ribe Jernstøberi A/S, Ribe	
	Ruko A/S	
	Rustfri Staalmon tage, A/S	
S	Schack-Nielsen, A., Horsens	
	Sibbern, Max	
	Skandinavisk Persiennefabrik	
	Sonesson & Co., Wilh. A/S	
	Steenberg, Ch.	
	Stramit-Fabriken	
	Svejbæk Lamel Gummimaattefabrik, Svejbæk ..	
T	Thomsen, Erik A/S	
	Thrige, Thomas B., Odense	
U	Union des Verreries Mecaniques Belges S. A., Belgien	
	Unique A/S, Kolding	
W	Warmings Vævestue, Karen I/S	
	Viking, Blyantfabriken	
	Viktoria-Vinduet	
	Villadsens Fabriker, Jens A/S	3. omsl. sid
	Winkel, C. T. A/S	
Ø	Ønskebo I/S	
	Østifternes Brandforsikring	
	Østifternes Kreditforening	
Å	Aarhus Savværk A/S, Århus	

VIKTORIA VIPPE-VINDUER

REPRÆSENTATION OG FABRIKATION FOR JYLLAND

Marcus Pedersen & Sønner
SNEDKERMESTRE

ETABL. 1907

TELF. AALBORG 342-5142

Se **HFB** side

Efter Københavns Brand i 1728

oprettedes

KJØBENHAVNS BRANDFORSIKRING

til Beskyttelse af københavnske Husejere

mod Tab ved Ildebrand.

Kjøbenhavns Brandforsikring

Danmarks ældste Brandforsikringsselskab

Ved Stranden 14

Telf. C. 3160 & 14160

Tegner

BYGNINGSBRANDFORSIKRING

KØBENHAVN, FREDERIKSBERG, GENTOFTE

OG ALLE ØVRIGE KOMMUNER I

KØBENHAVNS AMTSRAADSKREDS

Ogsaa Forsikring af Bygninger under Opførelse

Den almindelige Brandforsikring

for Landbygninger, oprettet ved kongelig Anordning

af 1792

Brandforsikrer Bygninger

— færdige og under Opførelse —
med fast Inventar

Stormgade 10 . Telefon C. 1100 . København K.

Det uopsigelige Laan
er Fundamentet

Lån à 3½, 4, 4½ eller 5% ydes i
faste Ejendomme i By og på Land
indenfor Østifterne og Samsø

Udkulerende Kasseobligationer ca. 2,5 Milliarder Kr.

Foreningens Indskrivningsafdeling modtager til gratis Op-
lysning og Forvaltning Obligationsbeløb fra Kr. 10,000

Armerers Plads 2, København V. Tlf. C. 8501

Østifternes Brandforsikring

Bygningsbrandforsikring

under justitsministeriets tilsyn

Forsikring tegnes i forstæderne

i København, på Frederiksberg,

i Gentofte og

Københavns øvrige omegnskommuner,

i nogle købstadstrakter og

overalt på landet på øerne

Indtegnings hos vore branddirektører,
vurderingsmænd eller
på hovedkontoret

VESTER VOLDGADE 104

KØBENHAVN V

TELEFON: BYEN 9210

EKSPEDITIONSLOKALE MED SKRANKER, SKRIVEBORDE
OG INDBYGGEDE SKABE MED JALOUSI, UDFØRT I TEAKTRÆ
ARKITEKT M.A.A. KAJ KØRBING

KGL. HOFMØBELFABRIKANT

C. B. HANSENS ETABL.

BREDGADE 32 . KØBENHAVN K . TELEFONER C. 386, 11.386,

KREDITFORENINGEN
AF EJERE AF MINDRE EJENDOMME
PÅ LANDET I JYLLAND · AALBORG

JYDSK HUSMANDSKREDITFORENING

Lån ydes i alle
ejendomme på land og
i by i Jylland, und-
tagen i ejendomme,
der matrikulært be-
tegnes købstads by-
grunde. I Brønderslev,
Herning og Struer dog
fuld udlånsret.

I landbrugsejendomme og i skov- og havebrugsejendomme
kan lån (restgæld) højst andrage 18.000 kr., i særlige tilfælde
20.100 kr.

I andre ejendomme — såkaldte jord-
løse — kan lån (restgæld) højst andrage
15.000 kr., i særlige tilfælde 16.500 kr.

Lånene afvikles gennem 45 år, i $4\frac{1}{2}\%$
7. og 5 % i. afdeling dog gennem 60 år.

Forskudslån til opførelse af projekterede
nye ejendomme ydes.

Alle nærmere oplysninger fås gratis hos foreningens
repræsentanter eller fra foreningens kontor i Aalborg, te-
lefon 3870.

Københavns Anlægsgartner Kooperation

Pilebro 8 2. sal . Herlev . Telefon Yrsa 202

**HAVEANLÆG
PARKANLÆG
LEGEPLADSER**

LYNAFLEDERANLÆG

projekteres, udføres, reparerer
og efterses overalt i Danmark

Udførelsen af lynaflederarbejderne på KUNSTAKADEMIET er udført af
vort firma. For tiden udfører vi blandt andet lynaflederanlæg på DANSK
ESSO A/S's tankanlæg, Prøvestenen, F. L. SMIDTH & CO.s nye admini-
strationsbygning, WILLIAM S. KNUDSENS børnehjem, Rebild m. m.

DANSK LYNAFLEDER-ETABLISSEMENT

Indehaver: Ingeniør F. Ovesen . Prokurist: Civilingeniør Ib Ovesen

VED KLOSTERET 6 . KØBENHAVN Ø . TELEFON RYVANG 2235

Grundlagt 1907

Tegl fra Frederiksholm-

RS

Atts. Rustfri Staalmontere

Sandtoften 10 Gentofte Gentofte 5606

Leveres i nyeste Konstruktioner.

Forslag og katalog uden forbindende.

Talrige referencer.

Se **HFB** side 39

A. H. Jæger

Vestergade 9 . Aarhus . Tlf. 3 23 33

* **BALSLØW TRÆVINDUER OG DØRE**

HELLERUP BYGNINGSSNEDKERI

Hellerupvej 8

Tlf. Hellerup 167 - 6208

SVEJBÆK-MAATTEN

et VÆRN mod SNAVS

Forlang tilbud * Hurtig levering

I aars skriftlig garanti

Svejbæk LAMEL Gummimaattefabrik

Telefon Svejbæk St. 79

N. ANDERSEN & SØN

Blikkenslagere og Kobberdækkere

Gasværksvej 29

København V.

Telf. Vester 2699

ALT ELEKTRISK

**KEMP
& LAURITZEN**

V. VOLDGADE 9

TELEFON CENT. 936

PLENAVISTA *forsatsvin*

Pat. anm.

Godkendt til statslånsbyggeri

Består af en glastrude i en gummiramme og fastgøres med specielle vridere. Ses næsten ikke, har fuld lysgennemgang, er nemme at håndtere og er billige. Fremstilles og anbringes af glarmesteren.

A. SCHACK-NIELSEN

Torvet 6 . Horsens . Telefon

Zinktryk og Lystryk

Byen *7457

Byen 3514

ATELIER ALFA

Lyskopieringsanstalt . Frederiksborggade 1

„Silkeborg“

Patentvinduer og -Dø

Firma FR. MADSEN

Indehaver THORVALD MADSEN

★ Udstiller på Akademisk Arkitektforenings permanente udstilling i København

Tømrermester og entreprenør

Maskinsnedkeri

Telefon 298 og 868, Silkeb

CHARLOTTENBORG OG DEN BOTANISKE HAVE

Et bidrag til portikkens og bygningernes historie.

Af Bredo L. Grandjean.

Charlottenborg er et anlæg med tre lige høje fløje, hvor åbningen mellem de to sidefløje lukkes af en lavere østfløj. Denne er igen opdelt i tre pavilloner med selvstændige tage, den midterste fremhævet som den fornemste med et kuppeltag; stueetagen har oprindelig været udformet som en åben tre-buet arkade. Forfatteren belyser i sin artikel denne bygnings historie, men beskæftiger sig også med de øvrige bygningers forhold. Østfløjen med kuppelsalen og arkaden har i tidens løb gennemgået forskellige forvandlinger. I visse perioder har alle rum været lukket og benyttet som atelier bl. a. for billedhuggeren Saly. I andre tider har det været magasin eller gennemgangsrum til professorboligerne. Anlægget af botanisk have har også haft indflydelse på arkadens udformning. I slutningen af forrige århundrede førtes portiken tilbage til den skikkelse man mente den oprindelig havde haft, og noget senere åbnedes buerne mod Charlottenborg-gården. Forfatteren fremsætter ønske om at man nu også vil åbne de sidste to buer mod udstillingsgården, således at hele arkaden igen får sin oprindelige udformning.

Arkitektens månedshæfte 2-3/1954, s. 17

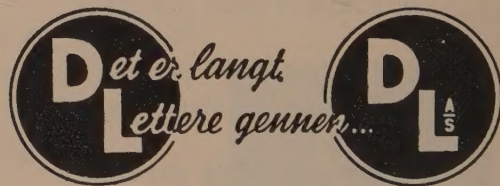
KUNSTAKADEMIETS ARKITEKTSKOLE 200 ÅR

For at give et indtryk af den alsidighed, som præger Akademiets arkitektuddannelse, gengives forskellige eleverbejder udført i de senere år. Det viser nogle ganske kortfattede afsnit af det grundlæggende arbejde om byggeprocessen, som udføres i de første år, og dernæst en række tegninger og fotografier af større og mindre bygningsopgaver, møbler, rejseskizter og andre opgaver, som løses af eleverne. Opgaverne viser, at skolen heller ikke er præget af en ensidig stilretning; det er elevernes evner og muligheder, der søges udviklet uden at tvinge dem ind i en bestemt form.

Arkitektens månedshæfte 2-3/1954, s. 31

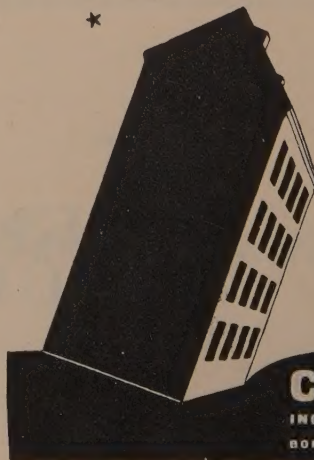
72(09)

DANSK LYSKOPI ^A/_S KRONPRINSESSES TELEFON *MINERVA 1476

VI KLARER ALLE OPGAVER INDENFOR Lyskopiering - Zinktryk - Duplikering

★

Fundamentforstær

med hydraulisk nedpressede m
(forlang vor udførlige brochur

Grundundersøgel

med sondebor, vingebor, kan
fjedervægtskegle etc.

Pilotering

(også indendørs, i kælderrum

C.T. WINKE

INGENIØR OG ENTREPRENØR, M.
BORRHOLMSGADE 8 - TELEFON PALÆ

ZINKTRYK
LVSTRYK
PHOTOSTAT
MASKINSKRIVNING
MIKROFOTOGRAFERING

**ATELIER
ELEKTRA**
KOMPAGNISTRÆDE 22

KØBENHAVN - TLF. CENT. 10 717

SNEDKERARBEJDE

TØMRERARBEJDE

INVENTAR

TH. PEDERSEN & SØNNER

Frederiksgade 74

Tlf. Aarhus 765

A. J. GRØNBECH & SØNNER A/S

Kristianiagade 8

København Ø

Telefon C. 342

**Stålbjælker og
betonjern**

fra lager og værk

Emanuel Jensen & H. Schumacher

Murer- og Entreprenørforretning A/S

Grundlagt 1891

Jordarbejde Fundering Kloakarbejde Jernbeton
Murerarbejde Hovedentrepriser Dampskorstene

Godthaabsvænget 4 · København F. · Telefon Ctr. 968

**Prima Portland
Cement**

DANSK ANDELS CEMENTFABRIK

NØRRESUNDBY

AJVA A/S

SYDMARKEN 22-26, SØBORG
TELEFON: SØBORG 3801

**AJVA VARMTVANDSBEHOLDERE
MED INDBYGGET FORVARMER**

Fra 1930 til Dato leveret ca. 6000 Stk. i Størrelser fra 300-11000 Liter

MODSTRØMSVANDVARMERE

EVAPORATORER

OLIETANKE m. v.

10 ÅRS GARANTI

Tæk alle tage

MED ORIGINAL

ICOPAL

FABRIKERES KUN AF AKTIESELSKABET **JENS VILLADSENS FABRIKER**

Tag begrebet FARVEKONDITIONERING med i planlægningsarbejdet

Med DYRUP & CO.s hurtigtørrende plastic-serie, hvis nyeste, epokegørende tilvækst er den porcelænsblanke DYLONG Plastic-Emaile, er der skabt mulighed for at tilfredsstille næsten ethvert farvebehov for arkitekter, der beskæftiger sig med indretning af fabriks- og kontorlokaler.

Vor plastic-serie består nu af DYROTON vægfarve og DYROTEX facademaling, der begge fås i en række fine, lyse pastelfarver — samt DYLONG Plastic-Emaile til alt indendørs træværk (14 farver, der er indbyrdes blandbare). Fælles for dem alle er den sensationelt korte tørretid (kun 30 minutter, så afbrydelser i arbejdsgangen undgås) — samt at de er vaskbare og tåler de fleste kemiske rensemidler. DYLONG står ydermere med en hård, elastisk og porcelænsblank overflade. Ring eller skriv — og vi sender Dem brochurer med farvekort, ligesom vi er til tjeneste med alle nærmere oplysninger vedrørende farvekonditionering. Det samme gælder selvfølgelig også alle andre former for malerarbejde. Vi er altid parat med råd og vejledning — og leverer maling til ethvert emne og formål.

S. DYRUP & CO. A/S

GLADSAXEVEJ 300 - TLF. SØBORG 3000
DANMARKS MEST MODERNE FARVE- OG LAKFABRIK